

Pasi Rissanen

TURVALLISUUS KÄYTÄNTÖNÄ

– CASE OULUN KAUPUNKI: TERVEYSASEMAT JA KOULUT

Pro gradu –tutkielma

Yhteiskuntatieteet /Johtaminen

Kevät 2013

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Turvallisuus käytäntönä – case Oulun kaupunki: terveysasemat ja koulut

Tekijä: Pasi Rissanen

Koulutusohjelma/oppiaine: Johtaminen

Työn laji: Pro gradu –työ Sivulaudaturtyö Lisensiaattityö

Sivumäärä: 100

Vuosi: Kevät 2013

Tiivistelmä:

Käsillä olevan tutkimuksen aihepiiri on turvallisuuteen liittyvät käytännöt organisaatiossani. Huomion kiinnittäminen käytäntöjen tiedostettuihin ja tiedostamattomiin elementteihin sekä sosiokulttuuriseen taustaan auttaa kehittämään turvallisuutta organisaatiossa aikaisempaa laajemmasta näkökulmasta. Kuvaamiani turvallisuuskäytäntöjä ei ole myöskään organisaatiossani aikaisemmin tutkittu. Tarkastelun avulla on mahdollista kiinnittää huomiota olemassa olevien haasteisiin ja mahdollisesti luoda organisaatioon parempia käytäntöjä.

Teoreettisessa viitekehyksessä keskitytään turvallisuuden määrittelyyn sekä käytäntöteoriaan. Tutkimusmenetelmänä ovat etnografia ja autoetnografia, joiden avulla tuotin kaksi kuvausta turvallisuuteen liittyvistä käytännöistä. Etnografiassa aineiston keruu ja analyysi eivät ole erillisiä, toisiaan seuraavia vaiheita, vaan molempia tehdään koko ajan kenttätyön aikana. Ne molemmat siten ohjaavat toisiaan, kuten tässäkin tutkimuksessa on tapahtunut.

Turvallisuus paikallisena käytäntönä, niin terveysasemalla, koulussa kuin organisaatiossa rakentuu ihmisten kehollisen ja psyykkisen toiminnan yhdistelmästä sekä materian käytöstä. Turvallisuus siis kietoutuu käytännön elementteihin. Siten se määrittyy aina eri tavoin eri käytännöissä. Tutkimukseni osoittaa, että turvallisuus on kontekstispesifikäytäntö, johon ei vaikuta pelkästään yksilöiden osaaminen ja kokemus, vaan monipuolinen toimintojen, ajattelutapojen ja materiaalisten suhteiden verkosto – käytäntö – jossa turvallisuus rakentuu tietynlaiseksi.

Käytäntöteoria selittää turvallisuuden yksilöllistä ymmärrystä, mutta myös sen kollektiivista kokemista. Käytäntöteoria selittää myös turvallisuuden monimuotoisuutta. Turvallisuuskäytäntönä näkökulma tarjoaa näkökulman myös turvallisuuden laajemmalle tutkimukselle.

Avainsanat: turvallisuus, käytäntöteoria, etnografia, autoetnografia, organisaatio, yksilö

Muita tietoja: suostun tutkielman luovuttamiseen kirjaston käytettäväksi

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
1.1 Ongelmanasettelu	7
1.2 Tutkimusmenetelmästä	8
1.3 Tutkimuksen rakenne	9
2. Turvallisuus ja turvallisuus käytäntönä	10
2.1 Turvallisuuden käsitteellistämisestä ja tutkimuksesta	13
2.1.1 Turvallisuuden määrittelystä	13
2.1.2 Perinteisestä turvallisuuskäsityksestä	18
2.1.3 Uudemman turvallisuustutkimuksen turvallisuuskäsityksistä	20
2.1.4 Turvallisuuden tutkimuksesta organisaatiossa	24
2.1.5 Turvallisuudesta tutkimuksessani	27
2.2 Käytäntöteoreettinen lähestyminen turvallisuuden tutkimusvälineenä	28
2.2.1 Käytäntöteoriasta	29
2.2.2 Käytäntölähtöisyys organisaatiotutkimuksessa	35
2.2.3 Käytäntöjen jaettu ulottuvuus ja käytännöt tutkimusasetelmassani	38
3. Etnografia turvallisuuden käytäntöjen tutkimusmenetelmänä	40
3.1 Etnografia metodina	40
3.2 Autoetnografia metodina	44
3.3 Käytäntöjen kuvauksista ja analyysistä	48
4. Turvallisuuden käytäntöjä organisaatiossani	53
4.1 Turvallisuus käytäntönä terveysasemilla	54
4.2 Terveysasemien turvallisuus käytäntönä (Analyysi)	57
4.2.1 Tunnetila	58
4.2.2 Ymmärrys ja tieto	59
4.2.3 Kehollinen toiminta	66
4.2.4 Materian käyttäminen	68
4.2.5 Yhteenvetona	70
4.3 Koulujen turvallisuus käytäntönä	72
4.4 Koulujen turvallisuus käytäntönä (Analyysi)	74
4.4.1 Ymmärrys ja tieto	75
4.4.2 Kehollinen toiminta	79
4.4.3 Materian käyttäminen	81
4.4.4 Yhteenvetona	82
5. Johtopäätökset	84
5.1 Eryteisesti terveysasemista ja kouluista	85
5.2 Yleisesti turvallisuudesta	87
6. Arviointi ja jatkotutkimusaiheet	92
7. Lähteet	94

1. Johdanto

Kiinnostus lähteä tutkimaan turvallisuutta organisaatiossani käytäntöteorian näkökulmasta on peruja omasta työhistoriastani ja erityisesti työtehtävien vaihtumisesta uuteen organisaatioon. Tehtävänäni on turvallisuuteen liittyvä suunnittelu ja turvallisuuden kehittäminen organisaatiossani. Kiinnostukseen ja aiheeseen on vaikuttanut myös yliopisto opiskeluiden kautta tullut johtamiseen ja organisaatioon liittyvä tutkimustieto. Nämä yhdessä herättivät mielenkiinnon tutkia turvallisuutta organisaatiossa muusta kuin perinteisen turvallisuustutkimuksen näkökulmasta.

Tutkimus siitä, miten ihmiset organisaatiossa toimivat turvallisuuteen liittyen, synnyttää tärkeitä havaintoja toiminnan suunnitteluun (Gherardi 2010, 506). Empiirisessä käytäntöteoreettisessa lähestymistavassa tunnistetaan, että ihmisen toiminnalla on keskeinen merkitys organisaatiolle ja siinä keskitytään organisaation jokapäiväiseen rutiininomaiseen ja spontaaniin toimintaan (Feldman & Orlikowski 2011, 1240). Organisaatio voidaan nähdä käytäntöjen systeeminä, jossa käytäntö on toimintaa ja tietäminen sekä ymmärrys eivät ole irrallaan tekemisestä ja toiminnasta (Gherardi 2000, 215). Käytäntö on myös välttämätön osa organisaation jokapäiväistä toimintaa (Vaara & Whittington 2012, 5).

Turvallisuus voidaan nähdä paikallisena käytäntönä, sosio-tekniäisenä systeeminä, joka rakentuu ihmisten toiminnasta, teknologiasta ja materiaan käytön ymmärryksestä. Turvallisuus organisaatiossa on lopputulos organisaation jokapäiväisen toiminnan sekalaisista elementeistä, kuten osaaminen, materia, sosiaaliset suhteet, viestintä ja ihmiset, joilla on kiinteä yhteys työhön liittyviin käytäntöihin. (Gherardi & Nicolini 2000, 333-334.)

Turvallisuuden ilmenemistä organisaatiossani olen lähtenyt tarkastelemaan käytäntöteorian näkökulmasta. Käytäntöteorian avulla olen paikallistanut millaisia turvallisuuteen liittyviä käytäntöjä organisaatiossani on olemassa. Käytäntöteoria ja turvallisuuden käsitteistö ovat siten teoreettinen viitekehükseni. Teoreettisen viitekehükseni esitän tutkimukseni luvussa kaksi.

Käytäntöteorian yhteiskuntateoreettinen käsitteistö on heuristinen työväline herkälle empiriselle tutkimukselle yhteiskuntatieteissä. Se avaa tietyn näkemisen kanavan ja analysoinnin välineen yhteiskunnalliseen ilmiöön. Käytäntöteoria kiinnittää organisaatiossa huomion siihen, kuinka sen käytännöt ovat rakentuneet kehollisten toimintojen, tiedon, asioiden ja esineiden monimutkaisista yhteyksistä. Se myös oikaisee käsitystä ihmisestä rationaalisenä ja älyllisenä toimijana. (Reckwitz 2002, 261-262.) Organisaatiotutkimukseen käytäntöteoria tarjoaa siten analyyttisen työkalun (Feldman & Orlikowski 2011, 1240).

Käytäntöteorian keskeinen näkökulma on se, että keholliset toiminnot sisältävät tiettyjä rutinoituneita tapoja ymmärtää ja tulkita maailmaa myös emotionaalisella tasolla, sekä osaamista tietystä asiasta tehdä se jollakin tietyllä tavalla. Käytäntöteorian näkökulmasta käytännöt ovat kehollisten ja psyykkisten toimintojen yhdistelmä. (Reckwitz 2002, 254-255.)

Käytäntöjen ajatellaan rakentuneen historian kuluessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tietynlaiseksi, jolloin uudet rakentumiset ja merkitysten määrittelyt tapahtuvat näiden aikaisempien rakentumisten ja merkitysten puitteissa. Aikaisemmat merkitykset pysyvät kuitenkin yllä vain siten, että toimijat toistavat niitä jatkuvasti. (Laine 2010, 28 ja 33.)

Turvallisuudesta puhutaan ”arkikielessä” hyvin monissa yhteyksissä. Turvallisuus esiintyy jopa monissa tutkimuksissa, säädöksissä tai johtamisjärjestelmissä määrittelemättömänä ja sitä pidetäänkin usein itsestään selvyytenä (Reiman & Oedewald 2008, 19). Toisaalta akateemisesta sekä yhteiskunnallisesta keskustelusta on havaittavissa kilpailevia tapoja ymmärtää ja määritellä turvallisuutta (Limnell 2009, 44). Voidaan myös todeta, että turvattomuus - ja näin ollen myös turvallisuus – liittyy ihmisen kaikkiin elämänalueisiin (Niemelä 2000, 25).

Kylmän sodan aikana perinteisellä eli kapea-alaisella turvallisuuskäsityksellä on ollut hallitseva asema turvallisuutta koskevassa tutkimuksessa. Perinteinen turvallisuuskäsitys määritellään lähinnä sotilaalliseksi ja valtiokeskeiseksi

turvallisuudeksi. (Limnell 2009, 50 ja 53.) Kapea-alainen turvallisuuskäsitys on synnyttänyt yhteiskunnallista keskustelua, mikä on luonut tarpeen poikkeavalle tutkimukselle (Virta 2011, 39). Nykyaikaisena tutkimussuuntauksena ja turvallisuuskäsitystä laajentavana voidaan pitää kriittistä turvallisuustutkimusta. Suuntauksen tutkijoita ja koulukuntia yhdistää kritiikki perinteistä turvallisuuskäsitystä kohtaan. (Limnell 2009, 58.) Nykyaikaisessa turvallisuustutkimuksessa kriittisen turvallisuustutkimuksen lisäksi turvallisuuskäsitystä laajentava käsite on inhimillinen turvallisuuskäsitys.

Näiden kahden nykyaikaisen turvallisuuskäsityksen perusteella määrittelen turvallisuuden päättymättömäksi prosessiksi, jossa turvallisuuden kehittämisen lähtökohtana ja turvattavana kohteena on ihminen, joka samalla nähdään ainoana turvallisuuden ja turvattomuuden kokevana objektina. Nykyaikainen turvallisuusajattelu pyrkii keskittymään ihmisten turvallisuuteen ja inhimillisen kehityksen turvaamiseen.

Ihmisen keskeinen asema edellä olevassa liittyy oleellisesti Limnellin (2009, 44) toteamukseen siitä, että ”turvallisuuden todellisuus ja erityisesti koettu turvallisuus ovat riippuvaisia toimijoiden tavasta kokea ja tulkita todellisuutta”. Mikään lähestymis- tai tulkintatapa ei tee turvallisuuden määrittämistä oikeaksi, koska on vain aikaan, paikkaan ja toimijaan sidonnaisia suhteellisia turvallisuuskäsityksiä. Turvallisuudella on myös sosiaalisesti rakentunut luonne (Eskola 2008).

Ihmisten toiminnan keskeinen vaikutus organisaation toiminnalle ohjaa kiinnittämään huomiota analyysivaiheessa organisaatiossani ilmeneviin ja turvallisuuteen liittyviin kehollisten toimintojen, tiedon, asioiden ja esineiden monimutkaisiin yhteyksiin, joista käytännöt ovat rakentuneet eli turvallisuuteen käytäntönä. Kuvaamani turvallisuus käytäntöjä ei ole organisaatiossani aikaisemmin tutkittu. Tarkastelun avulla on mahdollista kiinnittää huomiota olemassa olevien käytäntöjen haasteisiin ja mahdollisesti luoda organisaatioon parempia käytäntöjä.

Tarkastelemalla turvallisuutta edellä esitetystä näkökulmasta, olen halunnut myös tuoda turvallisuuden tutkimukseen oman kokemukseni ja havaintoni

käytäntöteorian kontekstissa, uudenaikaisena tapana tutkia ja edistää turvallisuutta. Huomion kiinnittäminen käytäntöjen tiedostettuihin ja tiedostamattomiin elementteihin sekä sosiokulttuuriseen taustaan, auttaa kehittämään turvallisuutta organisaatiossa aikaisempaa laajemmasta näkökulmasta. Mainitut tavoitteet ovat ohjanneet minua seuraavassa esitettyyn ongelmanasetteluun.

1.1 Ongelmanasettelu

Tutkimuskysymykset eivät ole juurikaan muuttuneet tutkimusprosessin alun jälkeen. Ne ovat ohjanneet tutkimuksen rakennetta sekä tehtyä analyysia. Analyysi on kirjoitettu lukuun neljä ja tutkimuksen luvussa viisi ovat johtopäätökset.

Keskeinen tutkimuskysymykseni on: Millaisia turvallisuuteen liittyviä kulttuurillisia käytäntöjä organisaatiossani on? Käytännöt ovat kuvattuina luvussa neljä, jotka olen tuottanut etnografisella ja autoetnografisella tutkimusmenetelmällä. Kuvauksissa olen pyrkinyt tiheään kerrontaan ja välittämään lukijalle käytännön sellaisena, kuin itse olen ne havainnut ja osallistujana kokenut. Kysymyksen keskeisyyttä perustelee se, että vasta käytäntöjen tiedostaminen ja näkyväksi tekeminen mahdollistavat turvallisuuteen liittyvien käytäntöjen kehittämisen ja huomion kiinnittämisen käytäntöjen sosiokulttuuriseen taustaan.

Käytäntöihin osallistuminen mahdollistaa organisaation todellisuuden havainnoimisen ja ymmärtämisen sekä kehittämisen (Orlikowski 2010, 25). Osallistumisen ja havainnoinnin avulla pystyn kiinnittämään huomion olemassa olevien toimintamallien haasteisiin ja mahdollisesti luomaan organisaatioon parempia turvallisuuteen liittyviä toimintamalleja.

Asettamani muut tutkimuskysymykset auttavat ymmärtämään syvällisemmin mistä turvallisuudessa on kysymys käytäntöteorian näkökulmasta. Muina tutkimuskysymyksinä toimivat seuraavat kysymykset: Mitä kehollista toimintaa käytännöissä esiintyy? Millaisia käsityksiä turvallisuudesta käytäntöihin liittyy? Miten käytännöt ovat sosiaalisesti, kulttuurisesti ja historiallisesti rakentuneet? Mitä ymmärryksen ja tiedon yhdistelmiä käytäntöihin liittyy? Mitä materiaalia käytetään

käytännöissä esiintyy? Mitä tunnetiloja käytännöissä esiintyy? Näihin tutkimuskysymyksiin olen pohtinut vastauksia lukuun viisi sisältyvässä kuvausten analyysissä.

1.2 Tutkimusmenetelmästä

Mainitut kuvaukset organisaationi turvallisuus käytännöistä olen tuottanut etnografisella ja autoetnografisella tutkimusmenetelmällä, jotka olen esitellyt luvussa kolme. Omien kokemusten ja havaintojen tuominen analyysin kohteeksi on mahdollista etnografisia tutkimusmenetelmiä käyttämällä.

Etnografia on laajasti käytetty eri teoreettisissa koulukunnissa ja empiirisissä tutkimuksissa. Siitä syystä etnografia sisältää runsaasti eri teoreettisia ja harkittuja näkökulmia. (Moisander & Valtonen 2006, 47.) Tutkijan osallisuus tutkittavaan ilmiöön, tiheä kerronta kohteesta, rajattuun sosiokulttuuriseen ilmiöön keskittyminen sekä havainnointimenetelmien käyttö aineistonkeruussa ovat etnografisessa tutkimusmenetelmässä keskeisempiä tutkimusprosessin osia. Näiden ominaispiirteiden vuoksi etnografisessa tutkimuksessa painottuvat tutkijan omakohtainen, osallistuva perehtyminen tutkittavaan ilmiöön ja ilmiön sosiaalisen kontekstin huomioiminen. (Rantala 2011, 44.) Osallistuvan havainnoinnin vahvuus on siinä, että tutkijalla on mahdollisuus havainnoida ja tallentaa jokapäiväisiä tapahtumia, jolloin muussa yhteydessä huomioimatta jäävät havainnot tuleva huomioiduksi (Moisander & Valtonen 2006, 52).

Etnografian alalajina pidetyn autoetnografian suurin tutkimuksellinen etu on se, että se tarjoaa välineitä sellaisten aiheiden pohdintaan, joita on vaikea tai suorastaan mahdoton tutkia esimerkiksi haastatellen ja havainnoiden (Uotinen 2010, 88). Autoetnografiassa vallitsevan ajattelun edut ilmenevät tutkijan osallistuessa niihin jokapäiväisiin käytäntöihin, joihin hän osallistuisi joka tapauksessa omassa elämässään. Samalla hän tekee myös havaintoja ja kerää kokemuksia näistä käytännöistä. Tämän kokemuksellisuuden, osallistumisen ja havainnoinnin kautta tutkijalla on mahdollisuus oppia tutkimuksensa kohteena olevasta kulttuurillisesta ilmiöstä ja tehdä näkymättömästä näkyvää. (Moisander & Valtonen 2006, 63.)

Teoreettisen viitekehyksen tulkinta ohjaa analyysia, mikä mahdollistaa aineistosta tulkintojen ja havaintojen tekemisen viitekehykseen liittyen ja samalla rajaa tulkinnan ulkopuolelle muihin viitekehyksiin liittyvät tulkinnat. (Moisander & Valtonen 2006, 100.) Etnografiassa aineiston keruu ja analyysi eivät ole erilliset, toisiaan seuraavia vaiheita, vaan molempia tehdään koko ajan kenttätyön aikana (Vuorinen 2005, 65). Ne molemmat siten ohjaavat toisiaan, kuten tässäkin tutkimuksessa on tapahtunut.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen keskeinen kirjallisuus on esitetty luvussa kaksi. Luvussa keskitytään turvallisuuden määrittelyyn ja käsitteellistämiseen. Luvussa käsitellään myös käytäntöteoriaa turvallisuuden tutkimusvälineenä organisaatiossa.

Luvussa kolme esitellään tutkimusmenetelmä käytetyt etnografia ja autoetnografia. Ne ovat laadullisia tutkimusmenetelmiä, joita käytetään useilla tieteenaloilla tutkimaan erilaisten yhteisöjen kulttuurisia järjestelmiä.

Luku neljä sisältää käytäntöjen kuvaukset terveysasemalta sekä koulusta. Lukuun sisältyy myös näihin kuvauksiin liittyvät analyysit. Luvussa viisi esitellään analyysiin perustuvat johtopäätökset.

Luvusta kuusi löytyvät tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotukset. Luku seitsemän sisältää tutkimuksessa käytetyt lähteet.

2. Turvallisuus ja turvallisuus käytäntönä

Luku esittelee tämän tutkimuksen keskeiset teoreettiset lähestymistavat tutkittavaan ilmiöön liittyen. Tutkimuskohdetta eli turvallisuuteen liittyviä käytäntöjä organisaatiossani on siis lähestytty näiden teorioiden kautta. Teoreettinen viitekehys jakaantuu kahteen eri kokonaisuuteen. Ensimmäinen kokonaisuus keskittyy turvallisuuden määrittelyyn ja käsitteellistämiseen ja toinen käytäntöteoriaan.

Turvallisuuden ja turvattomuuden voi todeta olevan monimutkainen ilmiö (Niemelä & Lahikainen 2000, 10). Etäisillä ja läheisillä asioilla on erilaiset vaikutusmekanismit ihmisten turvallisuuden kokemiseen ja turvallisuudella voidaan sanoa olevan ”kahdet eri kasvot” – surulliset ja iloiset. Turvallisuus tulisi ymmärtää johdannaiseksi käsitteeksi, joka tulisi määritellä, sillä ilman sille annettavaa merkitystä se on merkityksetön (Limnell 2009, 44).

Turvallisuus organisaatiossa voidaan määritellä esimerkiksi kyvyksi toimia vaihtelevissa olosuhteissa. Yksilötasolla turvattomuuden kokemuksen voidaan sanoa oleva psykologinen ja turvallisuuden olevan inhimillinen peruspyrkimys. Turvallisuus on myös arvo ja se ilmenee monella eri tasolla. Turvallisuus on konteksti sidonnainen ja käsitteenä aina sosiaalisesti konstruoitu. Sitä voidaankin tarkastella useammasta eri näkökulmasta.

Perinteinen turvallisuuskäsitys on syntynyt maailmansotien jälkeen, jolla on hallitseva asema turvallisuutta koskevassa tutkimuksessa (Virta 2011, 37). Siitä käytetään myös nimitystä kapea-alainen turvallisuuskäsitys, joka sellaisena liittyy valtion perustehtävään. Niinpä se määritellään myös sotilaalliseksi ja valtiokeskeiseksi turvallisuudeksi (Limnell 2009, 53).

Kriittinen turvallisuustutkimus on yksi tämän hetken tutkimussuuntauksista. Kriittisyys ilmenee perinteistä turvallisuuskäsitystä kohtaan ja kriittinen turvallisuustutkimus katsoo vanhoja asioita uudesta valosta.

Kriittisessä turvallisuustutkimuksessa turvattavaksi kohteeksi tulee nostaa yksilö, joka on todellinen turvallisuuden tai turvattomuuden tuntema objekti (Limnell 2009, 59). Toinen turvallisuuskäsitystä laajentava käsite on inhimillinen turvallisuus. Kuten kriittisessä turvallisuustutkimuksessa, myös inhimillisessä turvallisuuskäsitteessä lähtökohtana on nostaa ihminen turvattavaksi kohteeksi. Inhimillistä turvallisuutta on hahmotettava inhimillisen elämän alueita jäsentämällä (Niemelä 2000, 25). Inhimillisessä turvallisuusajattelussa pyritään kriittisen turvallisuusajattelun tavoin siirtymään valtioiden alueellisesta turvallisuudesta ihmisten turvallisuuteen ja aseellisesta turvallisuudesta inhimillisen kehityksen turvaamiseen. Tämä tutkimus voidaan nähdä liittyvän kriittisen turvallisuustutkimuksen keskusteluun.

Toisessa kokonaisuudessa käsitellään siis käytäntöteoriaa, johon sisältyy ajatus tiedon rakentumisesta käytännöissä konstruktionistisen lähestymistavan mukaisesti (Rantala 2001, 36). Käytäntöteoria voidaan nähdä vaihtoehtoisena muille yhteiskunta- ja kulttuuriteorian muodoille. Kulttuuriteorioiden, kuten myös käytäntöteorian avulla voidaan selittää ja ymmärtää ihmisen toimintaa. Kulttuuriteoriat eivät näe ihmistä normatiivisten odotusten mukaisena toimijana tai rationaalisena päätöksentekijänä. Klassiset ihmiskäsitykset hylkäävät tiedon tiedostamattoman ja hiljaisen tason, jonka ymmärtäminen on mukana kulttuuriteorioissa. Käytäntöteoria edustaa kulttuuriteorioiden alalajia. (Reckwitz 2002, 245-248.)

Käytäntöteoria kiinnittää organisaatiossa huomion siihen, kuinka sen käytännöt ovat rakentuneet kehollisten toimintojen, tiedon, asioiden ja esineiden monimutkaisista yhteyksistä (Reckwitz 2002, 262). Yksinkertaistettuna käytäntö voidaan ymmärtää ihmisen rutiininomaisena käyttäytymisenä, johon on kytkeytynyt eri elementtejä. Ihminen kehollisena ja psyykkisenä toimijana toimii käytäntöjen toteuttajana. Toteuttaminen tarkoittaa tiettyä kehollista käyttäytymistä, sekä tiettyä rutinoitunutta tapaa ajatella ja ymmärtää tai tehdä ja osata asioita ja ne liittyvät kiinteästi käytäntöön, johon ihminen osallistuu.

Käytäntöteoriassa ajatellaan, että suurin osa sosiaalisesta toiminnasta tapahtuu ennen tietoista reflektiivistä tulkintaa (Rantala 2011, 37). Maailmassa on siis merkityksiä jo ennen kuin näille merkityksille syntyy reflektiivistä tulkintaa. Käytäntöteorian keskeinen näkökulma on se, että keholliset toiminnot sisältävät tiettyjä rutinoituneita tapoja ymmärtää, tulkita maailmaa myös emotionaalisella tasolla, sekä osaamista tietystä asiasta tehdä se jollakin tietyllä tavalla. Käytäntöteorian näkökulmasta käytännöt ovat kehollisten ja psyykkisten toimintojen yhdistelmä, johon liittyy toimintojen tiedostaminen ja tiedostamattomuus. (Reckwitz 2002, 254-255.) Käytäntöjen keskeinen piirre on niiden jaettu ulottuvuus. Käytännöt pysyvät yllä ja muokkaantuvat toimijoiden toistaessa niitä jatkuvasti vuorovaikutuksessa (Laine 2010, 33; Rantala 2011, 36).

Organisaatiotutkimukseen käytäntöteoria tarjoaa analyyttisen työkalun. Nykyaikainen organisaatio ymmärretään monimutkaiseksi, dynaamiseksi, jakautuneeksi, liikkuvaksi, tilapäiseksi ja ennakoimattomaksi, jollaisen ilmiön käsitteellistämiseksi käytäntöteoriasta on myös apua. (Feldman & Orlikowski 2011, 1240.) Organisaatio voidaan nähdä käytäntöjen systeeminä, jossa käytäntö on toimintaa ja tietäminen sekä ymmärrys eivät ole irrallaan tekemisestä ja toiminnasta. (Gherardi 2000, 215.) Empiirisessä käytäntöteoreettisessa lähestymistavassa, jota tämä tutkimus edustaa, tunnustetaan ihmisten toiminnan keskeinen vaikutus organisaation toiminnalle. Empiirisessä tutkimuksessa keskitytään organisaation jokapäiväiseen rutiinomaiseen sekä spontaaniin toimintaan. (Feldman & Orlikowski 2011, 1240.) Käytäntöihin osallistuminen mahdollistaa organisaation todellisuuden ymmärtämisen sekä kehittämisen. Tutkimuksiin liittyvä aineiston analysointi auttaa useasti luomaan organisaatioihin parempia toimintamalleja. (Orlikowski 2010, 23-25.)

Edellä kuvattu teoreettinen viitekehys kiinnittää tutkimukseni kriittiseen organisaatiotutkimuksen keskusteluun. Kriittisen organisaatiotutkimuksen ajattelussa keskeisenä peruskomponentteina on 1) tunnistaa ja haastaa taustaoletuksia, jotka vaikuttavat tapamme ymmärtää, käsittää ja toimia, 2) huomioida historiallisten, kulttuuristen ja sosiaalisten merkitysten vaikutus uskomuksiimme ja toimintaamme, 3) kyseenalaistaa rutiineja ja vakiintuneita sääntöjä sekä 4) olla epäileväinen sellaista tietoa kohtaan, joka esiintyy ainoana

oikeana totuutena tai vaihtoehtona (Malin, Aaltio & Takala 2010, 330). Kriittinen tutkimus myös kritisoi ja pyrkii muuttamaan yhteiskunnassa vallitsevia epäkohtia (Alvesson & Deetz 2006, 259-260) mutta sen fokuksessa on ihminen (Lintula 2005, 43). Kriittinen tutkimus on halunnut selittää organisaatiossa toimivien ihmisten käyttäytymistä (vrt. Malin, Aaltio & Takala 2010, 330) ja sen ihmiskäsitys korostaa, että ihmisten käyttäytyminen ei noudata todennäköisyysääntöjä vaan on täynnä yllätyksiä (Lintula 2005, 43).

Kriittinen keskustelu organisaatiotutkimuksessa on osoittanut ja havainnollistanut oman merkityksensä modernin organisaation ja yrityksen ymmärtämisessä. Se on myös kiinnittänyt huomiota kapeaan ajatteluun, jota hallitsevat välineellisyys ja raha. Mainittu ajattelu on esimerkiksi rajoittanut työskentelyä siten, että työn luontaisen laatutekijät, kuten luovuus, vaihtelu, kehitystyö ja merkityksellisyys, ovat jääneet huomioimatta. (Alvesson & Deetz 2006, 264.) Turvallisuudessa kapea-alainen ajattelu ei myöskään johda parhaimpaan lopputulokseen turvallisuuden monimuotoisuudesta ja monimutkaisuudesta johtuen. Teoria, joka pystyy kiinnittämään huomiota laaja-alaisuuden välttämättömyyteen on tervetullut lisä turvallisuuden tutkimukseen.

2.1 Turvallisuuden käsitteellisistä ja tutkimuksesta

Tutkimuksen kohteena on turvallisuuteen liittyvät käytännöt organisaatiossani. Turvallisuus on hyvin moniulotteinen, eikä sen käsitteellistäminen ole helppoa. Esittelen seuraavassa tutkimusten tuottamia näkökulmia ja määritelmiä turvallisuudesta.

2.1.1 Turvallisuuden määrittelystä

Tutkimukset ovat osoittaneet, että turvallisuus ja turvattomuus ovat monimutkaisia ilmiöitä (Niemi & Lahikainen 2000, 10). Turvallisuuden monimutkaisuus ilmenee turvallisuuden sektoreiden ja turvallisuuden olojen monimuotoisena määrittelyinä (Mäkinen 2007, 58). Turvallisuuden monimutkaisuutta kuvaakin seuraavassa kappaleessa etäisten ja läheisten asioiden välinen suhde turvallisuutta tai turvattomuutta aiheuttavina tekijöinä.

Etäisempien globaalien asioiden ollessa epäkunnossa, luovat ne erityisesti turvattomuutta. Globaalit asiat eivät kuitenkaan - vaikka ne olisivat kunnossa – kykene luomaan turvallisuutta. Vastaavasti läheiset asiat luovat turvallisuutta, kun ne ovat kunnossa ja turvattomuutta, kun ne ovat epäkunnossa. Näin ollen voidaan puhua positiivisesta turvallisuudesta, turvallisuutta lisäävästä turvallisuuskehästä (ihmissuhteet) ja negatiivisesta turvallisuudesta, turvattomuutta vähentävästä turvallisuuskehästä (globaalit ja ympäristöasiat). (Niemelä & Lahikainen 2000, 10.)

Globaalilla tasolla turvallisuus on siis sitä, että ihmisten hyvinvointi on turvattu, mikä taas on riippuvainen maailman materiaalisista ja immateriaalisista resursseista (Wildavsky 1991, 13). Edellä oleva lause kuvaa hyvin Niemelän ja Lahikaisen (2000) osoittamaa tilannetta. Toisin sanoen silloin, kun ihmisten hyvinvointi ei toteudu, koetaan turvattomuutta (vrt. nykyinen globaali taloudellinen tilanne), mutta globaalilla tasolla hyvinvoinnin ollessa taattu se ei luo turvallisuutta mutta ei turvattomuuttakaan. Turvallisuuden olemassa oloa ei siis havaita, kuten seuraavassa kappaleessa Reason toteaa turvallisuuden olemuksen kaksijakoisuuteen liittyen.

Reason (1997, 108) on todennut, että turvallisuudella on ”kahdet eri kasvot”. Kasvot voidaan nähdä, joko negatiivisena tai positiivisena eli voitaneen sanoa niiden olevan joko surulliset tai iloiset. Reasonin ajattelu liittyy siihen, että usein ei havaita turvallisuuden olemassaoloa kun kaikki menee hyvin ja olemme tyytyväisiä. Turvallisuus tulee näkyväksi vasta, kun jotain ikävää tapahtuu tai sattuu. Edellä mainittu konkretisoituu erityisesti terveyden kohdalla. Turvattomuus on helpompi määritellä ja sen läsnäolo havaita kun ihminen sairastuu, mutta turvallisuuden läsnäoloa on vaikea havaita, kun olemme terveitä.

Turvallisuuden ”kaksia eri kasvoja” voidaan kuvata myös toteamuksella, että turvallisuuden toisena puolena on uhka tai vaara. Riskiin perinteisesti liittyy ajatus vaarasta tai uhasta (Suominen 2003, 9). Riskiin sisältyy myös ajatus onnistumisesta, kun vaara tai uhka jää toteutumatta. Turvallisuus siis toteutuu, kun riskiin sisältynyt onnistuminen saavutetaan. Uhkaa tai vaaraa tulisikin käsitellä yhdessä turvallisuuden kanssa, koska ne voidaan nähdä toistensa parina. Siitä syystä turvallisuus tulisi nähdä prosessina, ennemmin kuin staattisena tilana tai

olosuhteena. Siten ei ole olemassa optimaalista turvallisuuden tilaa, vaan turvallisuus syntyy jatkuvan kehityksen kautta ja siten kehitys on turvallisuuden tavoite. Kehitykseen kuuluvat luonnollisena osa onnistumiset (turvallisuus) ja epäonnistumiset (vaara tai uhka). (Wildavsky 1991, 205-209.) Turvallisuuden kehittäminen ei siten ole täysin yksiselitteinen asia, kuten monesti asia saatetaan esittää.

Turvallisuuden edistämiseksi tehtävät toimenpiteet saattavat joskus vähentää turvallisuutta, mutta useimmiten toimenpiteillä onnistutaan turvallisuuden parantamisessa. Muutoinhan toimenpiteitä ei kannattaisi toteuttaa turvallisuuden edistämiseksi. Edellä oleva liittyy oleellisesti edellisessä kappaleessa kuvattuun ajatteluun turvallisuuden kehittämiseen prosessina. Juoksija on juostessaan suuremmassa vaarassa sydänkohtaukselle, kuin jos hän ei juoksisi. Mutta juokseminen vastaavasti vähentää sydänkohtauksen vaaraa siltä ajalta, jolloin hän ei juokse. Turvallisuus on vaaran toinen osapuoli, kuten aikaisemmin todettiin. Turvallisuuden kehittäminen ilman vaaraa tai uhkaa on kuin rakkauden etsiminen ilman hylätyksi tulemisen pelkoa. (Wildavsky 1991, 14 ja 228.) Turvallisuuden määrittäminen ei siitäkään syystä ole täysin yksikertainen asia.

Turvallisuuden määrittämisen vaikeuteen liittyy myös turvallisuuskäsitteen suhteellisuus (Limnell 2009, 44; Wildavsky 1991, 209) ja sen suhteellisuus johonkin toiseen arvoitettavaan asiaan, mikä käy ilmi juoksija esimerkistä. Turvallisuus onkin ymmärrettävä johdannaiseksi käsitteeksi, sillä turvallisuus itsessään ilman sille annettavaa merkitystä, on merkityksetön (Limnell 2009, 44). On siis tärkeää määritellä, mitä turvallisuudella tarkoitetaan missäkin yhteydessä ja antaa sille sisältö. Tätä ei kuitenkaan ole aina osattu ottaa lähtökohdaksi.

Turvallisuus esiintyy monissa tutkimuksissa, säädöksissä tai johtamisjärjestelmissä määrittelemättömänä ja sitä pidetäänkin usein itsestään selvyytenä. Tarkemmin tarkasteltuna kyseessä on monimutkainen ja laaja käsite, jonka täsmällinen määrittely on vaativaa, mikä edellä esitettyjen näkökulmien kautta on varmasti tullut esille. (Reiman & Oedewald 2008, 19.) Tarkoitukseni ei ole tukeutua erityisesti yhteen tai kahteen turvallisuuden määritelmään tai näkökulmaan, vaan katsauksen tarkoituksena on tuoda esille turvallisuuden erilaisia sisältöjä sekä

merkityksiä useammista eri näkökulmista. Tutkijat ovat todenneet, että turvallisuuden tarkastelua ja käsitteellistämistä on mahdollista toteuttaa useammasta eri näkökulmasta.

Niemelä (2000, 21) toteaa, että turvallisuuden ja turvattomuuden käsitteillä voidaan yhtäältä tarkoittaa objektiivista eli ulkoista tai toisaalta subjektiivista eli koettu tilaa. Käsitteillä voidaan tarkoittaa myös näiden kahden välistä suhdetta. Turvattomuutta voidaan tarkastella laajempaan yhteiskunnallisena ilmiönä, jolloin sitä voidaan tarkastella makroyhteiskunnallisena, sosiologisena ilmiönä tai yksilön näkökulmasta.

Turvallisuuden tarkastelu voidaan rajata myös paikkaan. Perinteisesti organisaatiossa turvallisuus on voitu määritellä vapaudeksi hyväksymättömästä riskistä tai vaarasta (Reason 1997, 107). Resilienssi ajattelussa turvallisuus organisaatiossa määritellään kyvyksi toimia vaihtelevissa olosuhteissa. (Hollnagel et al. 2011.) Hollnagelin et al. (2011) ja muiden riskienhallinnasta kirjoittaneiden (esimerkiksi Reason 1997 ja Reiman & Oedewald 2008) ajattelussa korostuu näkemys, että kaikkia turvallisuuteen vaikuttavia riskejä ei voida tunnistaa, vaan riskien hallinnan kannalta on tärkeää, että tuntemattoman riskin toteutuessa organisaatio pystyy toimimaan joustavalla tavalla riskin torjumiseksi. Keskeistä ei ole pelkästään rajoittua tutkimaan toteutuneita riskejä, kuten esimerkiksi onnettomuuksia ja siihen vaikuttaneita mekanismeja, vaan huomio tulee kiinnittää myös siihen aikaan, kun onnettomuuksia ei tapahdu ja pohtia syitä siihen.

Turvattomuuden kokemus yksilötasolla on psykologinen, jolloin se voi ilmetä yksilötasolla esimerkiksi pelkoina ja huolestuneisuutena (Niemelä 2000, 21). Psykodynaamisissa teorioissa, jotka käsittelevät identiteetin, persoonallisuuden ja sosiaalisuuden kehitystä, turvallisuuden ja turvattomuuden kokemusten katsotaan olevan niin perustavanlaatuisia, että oman itsensä suhteuttaminen maailmaan alkaa niistä. Oma olemassaolo ja lähiympäristön kokeminen riittävän turvalliseksi katsotaan perustekijöiksi, joiden pohjalta myöhemmät tavat hahmottaa minä ja maailma rakentuvat. (Mäkinen 2007, 64.) Turvallisuuden voidaan siten sanoa olevan ihmisasolla inhimillinen peruspyrkimys, joka on tunnistettu psykologian monissa suuntauksissa (Niemelä 2000, 22). Yksilö määrittää henkilökohtaisesti

turvallisuuden tunteen siinäkin tapauksessa, että hän on sitoutunut kollektiivisesti järjestäytyneeseen yhteisöön, kuten yritykseen tai armeijaan (Mäkinen 2007, 58).

Turvallisuus on myös keskeinen inhimillinen ja sosiaalinen arvo. Arvona turvallisuus merkitsee varmuutta ja vaarattomuutta; erilaisten vaarojen, kuten tapaturmien, onnettomuuksien, väkivallan, rikollisuuden poissaolo on arvo. Arvona turvallisuus merkitsee myös luotettavuutta eli ennustettavuutta ja levollisuutta. Turvallisuus siis ilmenee arvona monella tasolla. (Niemelä 2000, 22 .)

Toisaalta turvallisuus/turvattomuus ovat kontekstisidonnaisia, joten niitä on käsiteltävä monimuotoisesti ja niihin vaikuttamisen tulee olla myös monien eri keinojen kautta tapahtuvaa. Yhtäältä turvallisuudessa ja turvattomuudessa on kyse lapsuudenkodissa tapahtuneeseen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä syvistä asioista ja toisaalta elämänkaareen, elämäntilanteeseen ja asemaan liittyvistä asioista (Niemelä & Lahikainen 2000).

Edellä oleva tarkoittaa myös sitä, että turvallisuuden käsite on aina sosiaalisesti konstruoitu. Tämä tarkoittaa sitä, että jokainen yhteisö ja ryhmä määrittelevät sen itse, mitä ne turvallisuudella ymmärtävät. Samalla joitakin asioita rajataan kokonaan turvallisuuden ulkopuolelle, eikä ulkopuolelle jääviä asioita osata pitää turvattomina. (Reiman & Oedewald 2008, 19.) Yhteisöjen ja ryhmien tekemä turvallisuuden määrittely tapahtuu niiden käytännöissä.

Konstruktionismi on joukko erilaisia ihmistieteellisiä lähestymistapoja, joiden mukaan yhteiskunnallisen todellisuuden olemassa olo on riippuvainen inhimillisissä käytännöissä syntyvistä kulttuurisista konstruktioista. Konstruktionistisen lähestymistavan mukaan me tuotamme yhteiskunnallisen todellisuuden, jossa elämme. (Heiskala 2000, 197.) Käytäntöteoria on yksi näistä lähestymistavoista. Käytäntöteoria kiinnittää organisaatiossa huomion siihen, kuinka sen käytännöt ovat rakentuneet kehollisten toimintojen, tiedon, asioiden ja esineiden monimutkaisista yhteyksistä (Reckwitz 2002, 262). Mäkinen (2007) kuvaa seuraavassa kappaleessa turvallisuuteen liittyviä käytäntöjä.

Ihmisten keskinäisiin sopimukseen perustuvat sosiaaliset käytännöt ja päivittäisen sosiaalisen vuorovaikutuksen näkyvä logiikka, jota ihmiset noudattavat, palvelevat turvallisuustietoisuuden ylläpitämistä, koska ne tekevät päivittäisen elämän ennakoitavaksi ja lisäävät pysyvyyttä. Koettaessa olo turvallisiksi, siitä puuttuvat omaa fyysistä hyvinvointia välittömästi uhkaavat tekijät. Turvallisuuden ja turvattomuuden kokeminen palautuu välittömään ruumiintilojen aistimiseen. (Mäkinen 2007, 60.)

Turvallisuuden sosiaalinen konstruointuminen, sosiaaliset käytännöt ja turvallisuuden sekä turvattomuuden ruumiintilojen aistiminen tarkoittavat sitä, että turvallisuutta on mahdollista tutkia käytäntöteoreettisessa kontekstissa. Käytäntönä ymmärretään ihmisen rutiininomainen käyttäytyminen. Yksilö kehollisena ja psyykkisenä toimijana toimii käytäntöjen toteuttajana, mikä tarkoittaa tiettyä kehollista käyttäytymistä, sekä tiettyä rutinoitunutta tapaa ajatella ja ymmärtää tai tehdä ja osata asioita. Nämä elementit ja ominaisuudet liittyvät kiinteästi käytäntöön, joihin yksilö osallistuu. Ne eivät siis ole yksilön itsensä ominaisuuksia. (Reckwitz 2002, 252-253.)

Turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvät sosiaaliset käytännöt liittyvät myös Gherardin (2000, 212) toteamukseen siitä, että oppiminen tapahtuu osallistumalla käytäntöihin. Tiedon käyttö, tuottaminen ja kierrättäminen nähdään automaattisena tapahtumana. Siis sen lisäksi, että sosiaaliset käytännöt tekevät osaltaan päivittäisen elämän ennakoitavaksi ja ne lisäävät pysyvyyttä, ne myös tuottavat oppimista sekä kierrättävät tietoa. Näin ollen turvallisuuden lisäämisen näkökulmasta jo pelkästään oikeanlaiset sosiaaliset käytännöt voivat lisätä turvallisuutta ympäristössään ja levittää sitä. Seuraavissa kolmessa luvussa perehdytään turvallisuustutkimuksen käsitteisiin sekä turvallisuuden organisaatiotutkimuksen eri vaiheisiin.

2.1.2 Perinteisestä turvallisuuskäsityksestä

Maailman sotien jälkeisenä aikana syntyi perinteinen turvallisuuskäsitys (Virta 2011, 37; Mäkinen 2007, 75). Perinteinen turvallisuuskäsitys määritellään ensisijassa sotilaalliseksi ja valtiokeskeiseksi turvallisuudeksi. Sen keskeisiä elementtejä ovat kansainvälisen järjestelmän valtiokeskeisyys, ulkoinen

turvallisuus ja ulkoiset uhkakuvat, anarkia ja valta. (Limnell 2009, 53.) Siksi voidaan sanoa, että perinteisessä, lähinnä kansalliseksi tai valtiolliseksi luonnehdittavassa kapeassa turvallisuuskäsitteessä, on ensiksi kyse valtion tehtävästä suojella kansakuntaa viholliselta, jolloin kyse on lähinnä turvallisuuspolitiikasta. Toiseksi kapeassa turvallisuuskäsitteessä on kyse sisäisen järjestyksen ylläpitämisestä, sekä kansalaisten fyysisen koskemattomuuden ja oikeuksien suojaamisesta, jolloin kyse on lähinnä sisäpolitiikan piiriin kuuluvasta turvallisuuspolitiikasta ja järjestyksenpidosta. Kansalaisten kannalta perinteisessä turvallisuudessa on viime kädessä kyse siitä, ettei heidän fyysinen turvallisuutensa ja terveytensä ole uhattuna. (Niemelä 2000, 25.)

Niemelän (2000) määrittelyssä perinteisestä turvallisuuskäsitteestä mukaan on otettu myös yksilön näkökulma. Siinä suhteessa se poikkeaa muista edellä esitetyistä perinteisen turvallisuuskäsityksen määritelmistä.

Kylmän sodan aikana perinteisellä turvallisuuskäsityksellä oli hallitseva asema turvallisuutta koskevassa tutkimuksessa. Siksi sitä kutsutaan nykyään myös perinteiseksi turvallisuuskäsitykseksi, koska haastavaa tutkimustraditiota on ollut vasta lyhyen ajan. (Virta 2011, 37; Limnell 2009, 50.) Perinteistä turvallisuusajattelua voidaan kuvata myös kapea-alaiseksi turvallisuuskäsitykseksi (Mäkinen 2007, 75-76; Limnell 2009, 50). Perinteinen turvallisuuskäsitys keskittyy yhteiskunnalliseen näkemykseen turvallisuudesta, eikä tarkastele sitä organisaation näkökulmasta. Se käsitteenä liittyy myös valtion perustehtävään.

Perinteinen turvallisuuskäsitys perustuu poliittiseen realismiin ja positivismiin. Realismin tulkinnan mukaisesti politiikka on jatkuvaa taistelua vallasta ja olemassaolosta, koska ihmisluonto on perimmältään vallanhaluinen. Poliittisen realismin koulukunta ei usko ihmisen tai yhteiskunnan olevan kykenevä oppimisprosessin myötä muuttamaan käyttäytymistään humanimmaksi. Realistien keskeinen moraalinen auktoriteetti on valtio. Näkemyksissä painottuvat vallan käyttö yksin tai yhteistyössä johtajuuden kanssa ja samalla diplomatian sopeuttava rooli. Valtiot nähdään turvallisuusorganisaatioina, joiden tärkein voimavara on sotilaallinen voima ja vastaavasti ulkopoliittikka nähdään sisäpolitiikkaa tärkeämmäksi tekijäksi (Limnell 2009, 51-52). (Virta 2011, 37.)

Nykyään perinteisen turvallisuuskäsityksen haastavaa tutkimustraditiota on olemassa. Perinteisen turvallisuuskäsitystä haastavassa tutkimuksessa keskeinen näkökulma on turvallisuuskäsityksen laajeneminen. Turvallisuuskäsitystä laajentavina käsityksinä tässä tutkimuksessa esitellään liberaali, kriittinen ja inhimillinen turvallisuuskäsitys.

2.1.3 Uudemman turvallisuustutkimuksen turvallisuuskäsityksistä

Turvallisuuden laajenemiseen liittyneet yhteiskunnalliset näkökulmat ovat luoneet tarpeen perinteisestä turvallisuuskäsityksestä poikkeavalle tutkimukselle. Perinteisen turvallisuuskäsityksen sisällöstä näyttäisi tutkimuskirjallisuudessa vallitsevan varsin yhteneväinen kuva. Laajentuneen turvallisuuskäsityksen mukaisista turvallisuustutkimuksen osa-alueista käytetään varsin vaihtelevia nimityksiä. (Virta 2011, 39.)

Turvallisuuden tutkimuksessa 1980-luvulla käsitteenä esiteltiin liberaaliturvallisuuskäsitys (Virta 2011, 39). Koulukunta on korostanut turvallisuuden poliittista ja konstruktivistista luonnetta, kollektiivien roolia sekä turvallisuuden käsitteen laajentamista (Limnell 2009, 53). Liberaali turvallisuuskäsitys ja sen tutkimus tarkastelevat turvallisuutta yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Liberaalissa turvallisuuskäsityksessä on kyse yhteiskunnan turvallisuudesta. Perinteisessä turvallisuuskäsityksessä voidaan todeta olevan pitkälti kyse sodan uhasta tai sen vähäisyydestä. Liberaalin turvallisuuskäsityksen mukaan yhteiskunnan turvallisuudessa kyse on siitä, että ihmisillä on vähäinen riski joutua rikosten ja väkivallan uhriksi, sekä yhteiskunnan kansalaisilla on laajasti ymmärrettynä yhtäläiset ihmisoikeudet erilaisilla yhteiskunnan sektoreilla. Liberaalin tutkimuskäsityksen tutkimustraditiota edustaa Kööpenhaminan koulukunta. (Virta 2011, 39.)

Kööpenhaminan koulukunta on korostanut, että ensisijaisena turvattavana kohteena ilmenevät kollektiivit, joille yksilöiden henkilökohtainen turvallisuus on alisteista. Koulukunnalla on ollut merkittävä asema turvallisuustutkimuksen kentässä. Koulukunnan lähtökohtana on ymmärtää turvallisuus sotilaallista turvallisuutta laajempaan, viiden ulottuvuuden – sotilaallinen, poliittinen,

yhteiskunnallinen, taloudellinen ja ympäristöllinen – kokonaisuutena. Sektorit on ymmärrettävä erityisesti turvallisuuden rakentumisen vuorovaikutuksen osatekijöiksi, joita toimijat haluavat eri tavoin painottaa. (Limnell 2009, 53-56.) Virta (2009 39-40) liittää Kööpenhaminan koulukunnan liberaaliin turvallisuuskäsitykseen sen perinteistä turvallisuuskäsitystä laajentavasta turvallisuuskäsityksestä johtuen.

Tässä tutkimuksessa liberaalin turvallisuuskäsityksen ulottuvuuksista kiinnostaa erityisesti yhteiskunnallinen ulottuvuus, koska tutkimuksen kohteena on turvallisuuteen liittyvät kulttuurilliset käytännöt organisaatiossani, joka on osa yhteiskuntaa. Käytännöt rakentuvat sosiaalisessa, kulttuurillisessa ja historiallisessa vuorovaikutuksessa niin organisaatiossa, kuin yhteiskunnassakin. Limnellin (2009, 57) mukaan liberaalin turvallisuuskäsityksen yhteiskunnallisessa ulottuvuudessa on kyse ensisijassa yhteiskunnan sisäisen turvallisuuden huomioimisesta, millä tarkoitetaan yleensä ei-sotilaallisia ja yhteiskunnan vakauteen vaikuttavia uhkatekijöitä.

Mäkinen (2007, 80) puolestaan liittää liberaalin turvallisuuskäsityksen yksilön oikeuksien ja vapauksien rajoittamisen uhkaan ja Niemelä (2000, 27-29) sosiaali- ja hyvinvointivaltiolliseen turvallisuuskäsitykseen, jota edustaa pohjoismainen hyvinvointivaltio. Kaikissa mainituissa määritelmässä liberalistisesta turvallisuuskäsityksestä näyttäisi kyse olevan turvallisesta yhteiskunnasta (Virta, 2011, 39).

Perinteisen ja liberaalin turvallisuuskäsitysten voi todeta olevan varsin selvästi jäsennettävissä. Siirryttäessä ajallisesti varsin lähelle nykytilaa on luonnollista, että koulukuntien tai niiden näkemyksien määrittäminen käy haastavaksi. (Virta 2001, 39 ja 41.) Turvallisuuteen liittyvän organisaatiotutkimuksen osalta tilanne oli selkeämpi.

Yhteiskuntaan liittyvien turvallisuuskäsitysten jäsentäminen ei siis ole yksiselitteistä lähestyttäessä nykytilaa, mikä johtuu siitä, että päällekkäisyydet ja yhtäläisyydet ovat huomattavat (Virta 2011, 41). Niemelä (2000, 36) kysyy, että miksi rajata turvallisuuden käsite vain kapeaa merkitykseen, koska turvallisuuden ja

turvattomuuden ilmiö näyttää koskevan eri elämänalueita. Turvallisuuden käsitteen laajentaminen onkin saattanut aiheuttaa eri turvallisuuskäsitysten jäsentämiseen ongelmia, koska jäsentäjiä on useita, eikä yhtenäisestä jäsenyyksestä ole vielä yhteistä ymmärrystä.

Kriittinen turvallisuustutkimus on yksi nykyaikaisista tutkimuksen suuntauksista. Se ”sateenvarjokäsitteenä” sisältää useita suuntauksia, yksittäisiä tutkijoita ja erillisiä koulukuntia, joita kaikkia yhdistää kritiikki ”realistista sotilaallisen uhkan ja voimankäytön sekä valtiokeskeisyyden” turvallisuuden näkemystä kohtaan (Limnell 2009, 58). Limnell (2009, 58) nimeää Kööpenhaminan koulukunnan yhdeksi Eurooppalaisen kriittisen turvallisuustutkimuksen lähestymistavaksi, vaikka käsittelee koulukuntaa tutkimuksessaan omana kokonaisuutena, kuten kriittistä turvallisuuskäsitystäkin. (Virta 2011, 41). Virta (2001, 41) nimeää kriittisen turvallisuuskäsityksen edustajaksi Kööpenhaminan koulukunnan, vaikka mainitsee sen myös liberaalisen turvallisuuskäsityksen yhteydessä. Kriittistä turvallisuustutkimusta tuleekin pitää ”sateenvarjokäsitteenä”, kuten Limnell (2009) asian toteaa.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta keskeisiä ovat Mäkisen sekä Limnellin esittämät määritelmät kriittisestä turvallisuustutkimuksesta. Ne kuvaavat niitä lähtökohtia sekä tietämystä, jota tämän tutkimuksen on tarkoituksena edustaa ja tuottaa.

Mäkisen (2007, 89-90) mukaa kriittisessä turvallisuuden tutkimuksessa termi kriittinen tarkoittaa enemmänkin suuntautumista tieteellisen käsitteen suuntaan kuin tarkkaa teoreettista mallia. Kriittinen turvallisuustutkimus tuottaa uutta tietoa ja arviointeja maailman asioista ja ihmisen elämästä. Se katsoo samalla vanhoja asioita uudesta valosta, uudella tavalla sekä pyrkii tuomaan vaietun tiedon tietoisuuteen.

Kriittisen turvallisuustutkimuksen mukaa turvattavaksi kohteeksi tuli uhkanäkökulmasta nostaa valtion tai yhteiskunnan sijasta yksilö, joka nähdään ainoaksi todelliseksi turvallisuuden tai turvattomuuden tuntemaksi objektiksi. Turvattavana kohteena on ensisijaisesti yksilö, mutta yksilön kautta turvattavana kohteena nähdään laajimmillaan koko ihmiskunta ja globaaliyhteisö, jolloin

turvallisuus ymmärretään valtion rajat ylittävänä laajana kollektiivina. Turvallisuus koskettaa siis kaikkia, ei vain tiettyjä yksilöitä ja toisaalta turvallisuuden vastavuoroisuudesta johtuen yksilö voi olla turvassa vain, jos muutkin yksilöt ovat. (Limnell 2009, 59.)

Turvallisuusajattelun tulisi kriittisen turvallisuustutkimuksen mukaan kohdistua solidaariseen yhteiseen turvallisuusymmärrykseen, jossa yksilöiden yhteisten arvojen turvaamisen tulisi ilmentää niitä keinoja, joiden avulla vahvistetaan globaalia turvallisuutta. Ihmiset ovat ihmisyhteisöjen jäseniä, joilla on yhteiset ongelmat, jotka ylittävät valtioiden rajat. (Limnell 2009, 59-60.) Nykyaikaisessa turvallisuustutkimuksessa, kriittisen turvallisuustutkimuksen lisäksi, turvallisuuskäsitystä laajentava käsite on inhimillinen turvallisuuskäsitys.

Inhimillisessä turvallisuudessa lähtökohtana on nostaa ihminen, yksilö, turvattavaksi kohteeksi ja tarkastella analyysitasojen turvallisuutta yksilön turvallisuuden perustalta. Inhimillisessä turvallisuusajattelussa pyritään, kriittisen turvallisuuskäsityksen tavoin, siirtymään valtioiden alueellisesta turvallisuudesta ihmisten turvallisuuteen ja aseellisesta turvallisuudesta inhimillisen kehityksen turvaamiseen. (Limnell 2009, 61.) Inhimillistä turvallisuutta on hahmotettava inhimillisen elämän alueita jäsentämällä, koska turvattomuus – ja näin ollen myös turvallisuus – liittyy ihmisen kaikkiin elämänalueisiin (Niemelä 2000, 25).

Inhimillisessä turvallisuudessa mikrotason turvallisuus nostetaan keskeiseksi tulkinnassa, kun pyritään muuttamaan makrotason kehitystä. (Limnell 2009, 61.) Mikrotasolla toimiva ihminen on inhimillisessä turvallisuudessa keskeinen turvallisuutta määrittävä kohde, mikä samalla määrittää makrotason turvallisuuden kehitystä (Virta 2011, 42).

Yksilön nostaminen tarkastelun keskiöön tarkoittaa myös huomion kiinnittämistä turvallisuuden sosiaalisesti rakennettuun luonteeseen. Tämä on tarkoittanut sen korostamista, että materiaallinen maailma saa merkityksensä vasta yhteisten merkityssisältöjen ja ymmärrysten kautta – turvallisuuden tai turvattomuuden tunne on aina sosiaalisen prosessin tulos ja näin ollen muutos ajattelutavoissa voi lisätä turvallisuutta (tai turvattomuutta). (Eskola 2008.)

Turvallisuuden todellisuus ja erityisesti koettu turvallisuus ovat riippuvaisia toimijoiden tavasta kokea ja tulkita tätä todellisuutta, toisin sanoen turvallisuudesta ja sen saavuttamisesta on olemassa useita tulkintatodellisuuksia. ”Oikean” turvallisuuden etsiminen ja määrittely on toisarvoinen ja turha tavoite, sillä mikään lähestymis- tai tulkintatapa ei tee turvallisuuden määrittämistä oikeaksi, koska on vain aikaan, paikkaan ja toimijaan sidonnaisia suhteellisia turvallisuuskäsityksiä. Huomio tulee kiinnittää käsitteen sijasta niihin tulkintoihin ja tavoitteisiin, joita toimijat turvallisuuteen liittävät. (Limnell 2009, 44.)

Turvallisuuden käsitteen epistemologinen laajentaminen yhdistää tänä päivänä lähes kaiken turvallisuuteen kuuluvaksi. Akateemisesta sekä yhteiskunnallisesta keskustelusta on havaittavissa kilpailevat tavat ymmärtää ja määritellä turvallisuus. Ymmärrys turvallisuudesta perustuu pitkälti siihen, mistä näkökulmasta ja kenen turvallisuutta halutaan tarkastella. (Limnell 2009, 44.)

Nykyaikaisessa turvallisuuden tutkimuksessa on vahvistunut ajattelu, jossa pyritään kyseenalaistamaan turvallisuusajattelussa vaikuttavia itsestäänselvyyksiä ja etsimään uudenlaisia tapoja tutkia ja edistää turvallisuutta (Eskola 2008). Samalla kun turvallisuustutkimuksessa on 2000-luvun alussa siirrytty painottamaan turvallisuuden monimuotoista tutkimuskenttää (kriittinen turvallisuustutkimus), on myös perinteinen tutkimusorientaatio säilyttänyt asemansa. Näiden välinen keskustelu on tärkeää, sillä se tuo esille erilaisia näkemyksiä. Turvallisuustutkimukseen liittyen on syytä korostaa, että turvallisuus ja turvallisuuden tutkimus tulee ymmärtää kriittisenä ja päättymättömän prosessina. (Limnell 2009, 47-48.)

2.1.4 Turvallisuuden tutkimuksesta organisaatiossa

Teollisen toiminnan organisatoristen tekijöiden turvallisuuden tutkimuksessa voidaan erottaa neljä keskeistä kautta, joista ensimmäinen alkaa 1800-luvulta. Ensimmäinen kausi alkoi teollistumisen myötä ja sille oli tunnusomaista keskittyminen pelkästään teknisiin asioihin, kuten esimerkiksi räjähdysten estämiseen tai rakenteiden sortumisen ehkäisemiseen. Kuva organisaatiosta oli

hyvin mekaaninen ja epärationaalisten työntekijöiden todettiin luovan vaaroja. (Reiman & Oedewald 2008, 39-40.)

Ensimmäisellä organisatoristen tekijöiden tutkimuskaudella keskityttiin työntekijän vaarallisen toiminnan ehkäisyyn. Tämä aikakausi kesti ensimmäiseen maailmansotaan saakka. Maailman sotien aikaan alettiin tutkimaan henkilöstövalintojen, koulutuksen ja motivaation merkitystä onnettomuuksien ehkäisyyn. Tämä tutkimus aloitti organisatoristen tekijöiden turvallisuustutkimuksen toisen ajan. (Reiman & Oedewald 2008, 40.)

Turvallisuustutkimuksen organisatoristen tekijöiden toinen aika yhdisti teknisen ja käyttäytymistieteellisen lähestymistavan. Tämä tosin tapahtui vasta 1960- ja 1970-lukujen aikana. Teknisten tekijöiden huomioimiseen lisättiin inhimillisten virheiden ja niiden ehkäisyyn liittynyttä tutkimustietoa. Tuolloin vakiintui myös käsite inhimillinen virhe, kun tieto ihmisen ja teknologian välisestä vuorovaikutuksesta lisääntyi. Myös kognitiivisen psykologian kehittyminen vaikutti turvallisuustutkimuksen kehittämiseen. (Reiman & Oedewald 2008, 40-41.)

Organisaatioon liittyvien tekijöiden turvallisuustutkimuksen toinen vaihe kiinnitti erityisesti huomiota erilaisten suojausten kehittämiseen monimutkaisiin järjestelmiin. Suojausten tehtävänä oli ehkäistä erilaiset virheet ja toimintahäiriöt tai vähentää niistä aiheutuvia seurauksia. Suojaukset eivät kuitenkaan poistaneet onnettomuuksia, mistä syystä vastauksia lähdettiin hakemaan turvallisuuden johtamisesta ja erityisesti organisaatioiden turvallisuusjohtajärjestelmistä. (Reiman & Oedewald 2008, 41-43.)

Tyytymättömyys toisen kauden ajatteluun, että turvallisuutta voitaisiin parantaa pelkästään inhimillisiä virheitä ehkäisemällä, heräsi 1980-luvulla. Tuosta tyytymättömyydestä voidaan nähdä kolmannen organisaatiotutkimuskauden alkaneen. (Reiman & Oedewald 2008, 43.) Turvallisuustutkimuksen organisatoristen tekijöiden kolmannella aikakaudella havaittiin, että tekninen riskien arviointi ja ehkäiseminen on riittämätöntä kokonaisturvallisuuden kehittämiseksi. Kolmas kausi keskittyi vahvasti organisaation johtamiseen ja toimintaan. Turvallisuusjohtamisen ja turvallisuusjohtamisjärjestelmien kehittäminen ja

tutkiminen ovat tämän aikakauden keskeisiä teemoja. Turvallisuusjohtaminen määriteltiin kokonaisvaltaiseksi toiminnaksi organisaation turvallisuuden hallitsemiseksi. Kolmannella aikakaudella kehittyi turvallisuuskulttuuri käsite, jolloin sitä alettiin myös soveltamaan. (Reiman & Oedewald 2008, 43-44.)

Turvallisuuteen liittyvien organisatoristen asioiden joukko tutkimuskohteena ei ollut vakiintunut tuolloin. Tätä tutkimuskohteena ollutta joukkoa, joka koostui muun muassa resursoinnista, henkilöstön koulutuksesta ja ohjeistuksesta tai ilmapiirin avoimuudesta, oli vaikea tutkia kokeellisesti. Siitä syystä käyttäytymistieteellisen tutkimuksen tuli lähestyä ongelmia aikaisempaa erityyppisillä menetelmillä. Tyypillistä tutkimustoiminnalle kolmannella kaudella olivat suuronnettomuuksien analysointi, riskianalyysien muokkaus, kehittämistutkimukset sekä toiminnan monitorointi. (Reiman & Oedewald 2008, 44.) Näkökulmana tutkimustoiminnassa oli turvallisuusjohtaminen ja siihen liittyvät järjestelmät.

Neljäs turvallisuuden organisaatiotutkimuksen kausi on syntynyt 2000-luvulla, jolloin turvallisuuskriittisiä järjestelmiä, turvallisuusjohtamisjärjestelmiä ja turvallisuutta alettiin tarkastelemaan sosiaalisesta näkökulmasta. Tämän ajan tutkimukselle on ominaista epäusko formaalien turvallisuusjärjestelmien riittävyteen turvallisuuden takaamisessa sekä toisaalta yhä vahvempi korostus eri tieteenaloja yhdistävän tutkimuksen tarpeellisuudesta. (Reiman & Oedewald 2008, 46.)

Ihmisten nähtiin luovan toiminnallaan ja käyttämällään teknologialla toisaalta riskejä ja rajoituksia, mutta myös uusi mahdollisuuksia. Tutkimuksen keskipisteessä ovat turvallisten kokonaisjärjestelmien kehittämisen ja ohjaamisen mekanismit. Neljäs aikakausi korostaa organisaation toiminnan ilmiöitä ja organisaatioiden ”normaalien puutteellisuuksien” ja prosessien ymmärtämisen tärkeyttä turvallisuuden hallinnassa. Toisaalta vastapainona korostetaan, että aikaisempien aikakausien negatiivisena pitämä ihmisen toiminnan vaihtelevuus ja joustavuus ovat tärkeitä ominaisuuksia organisaatioiden turvallisessa toiminnassa, eikä niitä pidä poistaa. (Reiman & Oedewald 2008, 46-47.)

Kolmannella aikakaudella keskityttiin siis etsimään vastauksia ongelmiin paljolti tarkastelemalla organisaation turvallisuuden johtamista ja turvallisuusjohtajajärjestelmiä. Lisäksi uskottiin, että ihmiset ja organisaatio voivat olla yhtenä vaikuttavana riskitekijänä, joka ei ole ajattelun lähtökohtana neljännellä kaudella. Neljäs aikakausi kiinnittää huomion turvallisuuden kehittämisessä kokonaisvaltaisemmin organisaation toimintaan ja erityisesti sen mekanismeihin. Tässä tarkastelussa ihmiset ja teknologia nähdään yhtenäisenä mekanismina. Ihmisen toiminnassa huomioidaan vaihtelevuus, mukaan lukien puutteellisuudet. Ihmisen toiminnan vaihtelevuuden ja joustavuuden huomioiminen neljännellä aikakaudella on yksi keskeinen ero kolmanteen aikakauteen verrattuna.

Turvallisuuden organisatoristen tekijöiden tutkimus ei niinkään ota kantaa turvallisuuden käsitteistöön. Tutkimuksen eri aikakausia tarkastelemalla on kuitenkin nähtävissä se, millaisena turvallisuus nähdään jokaisen tutkimusaikakauden välillä.

2.1.5 Turvallisuudesta tutkimuksessani

Tutkimukseni voidaan nähdä kuuluvaksi organisaatioiden turvallisuustutkimuksen neljänteen aikakauteen. Turvallisuuteen liittyvän yhteiskuntatutkimuksen näkökulmasta tämän tutkimus voidaan nähdä kuuluvaksi kriittiseen turvallisuustutkimuksen ”sateenvarjokäsitteen” alle. Tutkimukseni tutkii ihmisen toimintaa organisaatiossa. Tarkastelun kohteena ovat käytännöt, joiden kantaja on ihminen. Käytäntöjen on mahdollista ohjata ihmisten toimintaa turvallisuutta edistävästi.

Käsitteellistän tässä tutkimuksessa turvallisuuden laajaksi turvallisuuskäsitykseksi, jolla tarkoitan kriittisen turvallisuustutkimuksen ja inhimillisen turvallisuuskäsitysten yhteistä näkemystä turvallisuudesta. Tämä tarkoittaa sitä, että turvallisuudessa pyritään keskittymään ihmisten turvallisuuteen ja inhimillisen kehityksen turvaamiseen. Turvallisuuden kehittämisessä lähtökohtana on nostaa ihminen, yksilö, turvattavaksi kohteeksi, joka nähdään ainoana turvallisuuden ja turvattomuuden kokevana objektina sekä kehittäminen päättymättömäksi prosessiksi. Yksilö nähdään käytäntöteoriassa kehona ja mielenä, joka toteuttaa/ ”kantaa mukanaan” käytäntöjä.

Tutkimukseni on mahdollista tuottaa turvallisuuteen liittyvään vakiintuneeseen akateemiseen keskusteluun, sekä turvallisuuden tulkintoihin näkökulma sisältäpäin. Kokemukseni sekä havaintoni tuovat esille kulttuurilliset käytännöt jokapäiväisestä elämästä, jotka muutoin saattaisivat jäädä näkymättömiksi. Siitä syystä olen valinnut tutkimusmenetelmäksi etnografian ja autoetnografian, joiden avulla on mahdollista tuoda näkyväksi organisaatiossani vallitsevat kulttuurilliset käytännöt omien kokemusteni ja havaintojeni kautta. Seuraavaksi esittelen käytäntöteoreettisen lähestymisen turvallisuuden tutkimiseen, joka tarjoaa teoreettisen viitekehyksen - yhdessä turvallisuuteen liittyvän teorian kanssa - turvallisuuteen liittyvien käytäntöjen tulkintaan ja ymmärtämiseen.

2.2 Käytäntöteoreettinen lähestyminen turvallisuuden tutkimusvälineenä

Käytäntöteoreettinen näkökulma saattaa auttaa luomaan arvokkaita käsitteellisiä työkaluja konkreettisten tilanteiden reflektointiin (Langley 2010, 99). Käytäntöteorian avulla voidaan selittää ja ymmärtää ihmisen toimintaa (Reckwitz 2002, 247) organisaatiossa. Käytäntöteoria kiinnittää organisaatiossa huomion siihen, kuinka sen käytännöt ovat rakentuneet kehollisten toimintojen, tiedon, asioiden ja esineiden monimutkaisista yhteyksistä (Reckwitz 2002, 261).

Turvallisuus on seuraus organisaation käytännöistä. Turvallisuutta työpaikalla voidaan pitää erityisenä alueena organisaation osaamisessa. Turvallisuus voidaan nähdä paikallisena käytäntönä, sosio-tekniäisenä systeeminä, joka rakentuu ihmisten toiminnasta, teknologiasta ja materiaalin käytön ymmärryksestä. Turvallisuus organisaatiossa on seuraus organisaation jokapäiväisen toiminnan sekalaisista elementeistä, kuten osaaminen, materia, sosiaaliset suhteet, viestintä ja ihmiset, joilla on kiinteä yhteys työhön liittyviin käytäntöihin. (Gherardi & Nicolini 2000, 333-334.) Turvallisuuden ollessa käytäntöjen seuraus, tulee kysyä, mistä noissa organisaatiossa ilmenevissä käytännöissä on kyse?

2.2.1 Käytäntöteoriasta

Tutkimukseni käytäntöteoreettinen näkökulma perustuu pitkälti Andreas Reckwitzin (2002) näkemyksiin käytännöistä. Kuvaankin seuraavissa kappaleissa käytäntöteorian hänen näkökulmastaan ja lopuksi liitän sen omaan tutkimusasetelmaani.

Käytäntöteoria voidaan nähdä vaihtoehtoisena, erityisesti mentalismille, tekstualismille ja intersubjektivismille, mutta myös muille yhteiskunta- tai kulttuuriteorian muodoille. Kulttuuriteorioiden, mukaan lukien käytäntöteoria, avulla voidaan selittää ja ymmärtää ihmisen toimintaa, mallintamalla tiedon symbolisia rakenteita. Symboliset rakenteet toimivat siten, että ne mahdollistavat ja rajoittavat yksilöä tulkitsemaan ”maailmaa” ja käyttäytymään tietyllä tavalla. (Reckwitz 2002, 245-248.)

Kulttuuriteorioiden ihmiskäsitys eroaa klassisista ”homo sociologus” sekä ”homo economicus” -ihmiskäsityksistä. Homo sociologus toimii sosiaalisten normien ohjaamana ja homo economicus on puolestaan tarkoitushakuinen ja yksilökeskeinen. Ero klassisten käsitysten kanssa syntyy siitä, että kulttuuriteoriat eivät näe ihmistä normatiivisten odotusten mukaisena toimijana tai rationaalisena päätöksentekijänä. Tietoisuus maailmasta syntyy jaetusta tietoisuudesta (shared knowledge), joka on sulautunut kollektiivisiin, kognitiivisiin ja symbolisiin rakenteisiin. (Reckwitz 2002, 248.)

Klassiset ihmiskäsitykset hylkäävät tiedon tiedostamattoman ja hiljaisen tason, jonka ymmärtäminen puolestaan kulttuuriteorioissa mahdollistaa todellisuuden symbolisen järjestyksen todentamisen. Tiedostamattoman ja hiljaisen tiedon huomioiminen ja sen rakenne määrittelevät, mitkä normit tulevat huomioituksi ja oikeutetuksi eli toimivat tiedon symbolisina rakenteina. (Reckwitz 2002, 248.)

Käytäntöteoria edustaa kulttuuriteorioiden alalajia ja sen keskeisesti erottaa muista kulttuuriteorian alalajeista se, että käytäntöteoria ”sijoittaa sosiaalisen” eri alueelle, kuin muut kulttuuriteoriaan lukeutuvat teoriat. Käytäntöteoreetikot sijoittavat

”sosiaalisen” käytäntöihin, joka on myös sosiaalisen teorian ja analyysin pienin yksikkö (Reckwitz 2002, 248-252.)

Käytäntöteorian yhteiskuntateoreettinen käsitteistö on heuristinen työväline herkälle empiiriselle tutkimukselle yhteiskuntatieteissä. Se siten avaa tietyn näkemisen kanavan ja analysoinnin välineen yhteiskunnalliseen ilmiöön. Yhteiskuntatieteiden käsitteistö muovaa ja muuttaa omaa käsitystämme itsestämme. Yhteiskuntateoriat pystyvät välittämään meille tavan määritellä oma asemamme ihmisinä yhteiskunnassa. (Reckwitz 2002, 261.)

Käytäntöteoria kiinnittää organisaatiossa huomion siihen, kuinka sen käytännöt ovat rakentuneet kehollisten toimintojen, tiedon, asioiden ja esineiden monimutkaisista yhteyksistä. Se myös oikaisee käsitystä ihmisestä rationaalisena ja älyllisenä toimijana. Käytäntöteoria siirtää pois keskiöstä mielen, tekstin ja keskustelun ja asettaa käsitteistössä tilalle kehollisen toiminnan, esineet, käytännön tiedon ja rutiinit. (Reckwitz 2002, 262.)

Eskola (2008) on todennut, että turvallisuuden sosiaalisen luonteen rakenne on tarkoittanut sen korostamista, että materiaallinen maailma saa merkityksensä vasta yhteisten merkityssisältöjen ja ymmärrysten kautta – turvallisuuden tai turvattomuuden tunne on aina sosiaalisen prosessin tulos. Turvallisuus rakentuu siis käytännöissä.

Miten käytäntö sitten voidaan määritellä tai mitä nämä käytännöt ovat? Käytäntönä Reckwitz (2002, 252) ymmärtää ihmisen rutiinin omaisen käyttäytymisen, johon on kytkeytynyt eri elementtejä. Näitä kytkeytyneitä elementtejä ovat kehollisen toiminnan muodot, psyykkisen toiminnan muodot, ”asiat” ja niiden käyttäminen, ymmärtäminen ja siihen vaikuttava taustatieto, osaaminen sekä tietämiseen liittyvän motivaation ja tunnetilan tasot.

Yksilö kehollisena ja psyykkisenä toimijana toimii käytäntöjen toteuttajana, mikä tarkoittaa tiettyä kehollista käyttäytymistä, sekä tiettyä rutinoitunutta tapaa ajatella ja ymmärtää tai tehdä ja osata asioita. Nämä elementit ja ominaisuudet liittyvät

kiinteästi käytäntöön, joihin yksilö osallistuu. Ne eivät siis ole yksilön itsensä ominaisuuksia. (Reckwitz 2002, 252-253.)

Käytännöt ovat täten kehollisen toiminnan rutiininomaisia tapoja liikuttaa kehoa, sitä miten objekteja käsitellään, sitä miten subjekteja kohdellaan, miten asioita kuvaillaan tai maailma ymmärretään. Ne näyttäytyvät kaikille samankaltaisina ja ymmärrettävinä eri tapahtumapaikoissa, eri aikoina ja niitä toteuttavat eri toimijat. (Reckwitz 2002, 253.) Kehollinen toiminta on itsenäinen ilmaisija, mutta käytännössä on kiinteästi mukana myös ihmisen tapa ajatella ja ymmärtää asioita. Kehollista toimintaa on mahdollista tapahtua jo ennen tietoista tulkintaa eli ennen tietoista ajattelua ja ymmärrystä. Ymmärrykset rakentuvat jatkuvassa vuorovaikutuksessa tilanteissa läsnäoleviin sosiohistoriallisiin merkityksellistämisen tapoihin (Laine 2010, 40). Käyn seuraavassa kolmessa kappaleessa lyhyesti läpi pragmatistisen filosofian ajatuksia merkitysten rakentumisesta.

Pragmatistit ymmärtävät tavoilla toiminta- ja käyttäytymistäipumuksia, joilla saattaa olla tulkinta toimijan tietoisuudessa, mutta tapojen olemassaolo ei ole riippuvainen siitä, onko niillä tällainen tulkinta vai ei. Tavan perustavin muoto onkin sellainen käyttäytymis- ja toimintataipumus, jolta puuttuu tietoinen tulkinta. Ihmisillä on siis tapoja, joilta puuttuu tietoinen tulkinta. Tietoista tulkintaa edeltävien tapojen olemassaolo on perusta, joilta tapoja koskevat uskomukset ja tieto voivat kehittyä. Merkityksen tulkinta on luova prosessi, mutta se ei ole vailla ehtoja. Se voi rakentaa maailman useammalla eri tavalla, mutta se ei silti ole vapaa tekemään millaisia konstruktioita tahansa. (Heiskala 2000, 108-113.)

Puistossa pimeänä olevasta katulampusta voidaan esittää monta tulkintaa. Kyseessä on vain käytön seurauksena palanut lamppu? Lamppu on rikottu tahallaan ilkeästi? Lampun pimeys johtuu sähkökatkoksesta? Lampun korjaustyö on kesken? Palanut lamppu materiaalisena todellisuutena määrittelee tulkintaa tavalla, mikä rajaa monet periaatteessa mahdolliset tulkinnat mielekkäiden tulkintojen ulkopuolelle.

Tulkinta on siis sidoksissa materiaalisen todellisuuden rakenteeseen. Samalla tavoin se on sidoksissa siihen ympäröivään kulttuuriin, jonka tulkitsijalle välittää

koko hänen merkitysten tulkintojen historia, joita ylläpitää jatkuva toisto. Tämä historia on valanut hänen tajuntaansa tulkinnan tapoja, joista osa on tietoja, osa uskomuksia ja osa vailla tietoista reflektiota. Tulkinta palaneesta lampusta syntyy näiden seikkojen yhteisvaikutuksena ja vastaavalla tavalla syntyvät kaikki todellisuutta koskevat konstruktio. (Heiskala 2000, 113-114.)

Käytäntöteoreetikot ajattelevat samansuuntaisesti suuren osan sosiaalisesta toiminnasta tapahtuvan rutiininomaisesti eli ennen tietoista refleksiivistä tulkintaa (Rantala 2011, 37). Esimerkki rutiininomaisesta toiminnasta voi olla oman taskulampun sytyttäminen paikassa, jossa ihminen havaitsee katulampun palaneen ja kokee ympäristön pimeäksi. Tällaisessa tilanteessa kävelijän ei tarvitse tietoisesti päättää taskulampun sytyttämisestä, vaan toiminta tapahtuu rutiininomaisesti, sosiaalisesti syntyneen käytännön mukaisesti. Edellä esitelty pragmatistinen näkökulma on yksi konstruktionismin ihmistieteellisistä lähestymistavoista, joiden mukaan yhteiskunnallisen todellisuuden olemassaolo on riippuvainen inhimillisissä käytännöissä syntyvistä kulttuurisista käytännöistä. (Heiskala 2000, 197.) Pragmatismen lyhyt läpikäyminen täsmentää käsitystäni ihmisten tapojen rakentumisesta käytäntöihin liittyvänä. Samalla se rakentaa käsitystäni yhteiskunnasta ja sen todellisuudesta.

Käytäntöteorian ydin on kehollisen toiminnan erilaisessa näkemisessä. Käytännöt ovat rutinoituneita kehollisia toimintoja. Oppiessamme käytännön me opimme tietyn tyyppisen kehollisen toiminnon. Käytäntö voidaan ymmärtää täsmällisenä, taitavana ihmiskehon esityksenä. Ne antavat inhimilliselle maailmalle näkyvän järjestyksen. (Reckwitz 2002, 253-254.)

Kehollisiin toimintoihin liittyvä kuuluisa esimerkki koskee koiratappelua. Koiratappelussa koirien vastavuoroiset eleet hyökkäykseen ja alistuvuuteen vuorottelevat ja muodostavat merkityksen kudoksen. Tämä kudokse johtaa asteittain eksplisiittisiin tulkintoihin saakka, johon vain ihmiset pystyvät. Koirilla toiminta jää toisen eleisiin vastaamisiin jatkuvana ketjuna, eikä siis yllä tulkintoihin saakka. (Heiskala 2000, 116.)

Maailmassa on siis merkityksiä jo ennen kuin näille merkityksille syntyy reflektiivistä tulkintaa. Ihmiset etenevät vastavuoroisten reaktioidenketjun tasolta eksplikoitujen tulkintojen tasolle eli siirtyvät pelkkien tapojen tasolta uskomusten tasolle. Tämä siirtyminen avaa tien suunniteltuun toimintaan ja tietoon. (Heiskala 2000, 115-116.)

Samaan aikaan kun käytäntö on rutinoituneita kehollisia toimintoja, on se myös psyykkisiä toimintoja, mikä tulee esille myös koiratappeluesimerkissä. Tiivistäen todettuna, käytäntöteorian keskeinen näkökulma on se, että keholliset toiminnot sisältävät tiettyjä rutinoituneita tapoja ymmärtää, tulkita maailmaa myös emotionaalisella tasolla, sekä osaamista tietystä asiasta tehdä se jollakin tietyllä tavalla. Käytäntöteorian näkökulmasta käytännöt ovat kehollisten ja psyykkisten toimintojen yhdistelmä. (Reckwitz 2002, 254-255.)

Käytäntö, kuten esimerkiksi se, että pesäpalloa pelataan kentällä ja pelivälineenä on maila sekä pallo, yhdistää kentän laidalla mailoja kantavan poikajoukon pesäpallon pelaamiseen ja tulkinta aiheuttaa samalla positiivisen tunteen. Jos tuo sama joukko tulee vastaan keskustan puistossa pimeällä, tulkinta mailojen kantamisesta on todennäköisesti toinen. Jälkimmäisen poikajoukon kohdalla mailojen kantamisesta tehty tulkinta saattaa viitata varustautumiseen tappelua varten ja tulkinta emotionaalisella tasolla aiheuttaa turvattomuutta.

Käytäntöihin sisältyvään toimintaan liittyy myös erilaiset esineet, kuten esimerkissä mainittu pesäpallomaila. Tietyissä käytännöissä se tarkoittaa useasti jonkin esineen käyttämistä tietyllä, tavanomaisella tavalla. On hyvä huomata, että esineet ja objektit mahdollistavat, sekä rajoittavat tiettyjä kehollisia ja psyykkisiä toimintoja, tietämystä ja ymmärtämistä käytännön osatekijänä. (Reckwitz 2002, 256.)

Käytäntöteorian mukaan tietyt sosiaaliset käytännöt sisältävät erityistä taitoa ja tietoa, kuten tulkinnat pesäpallomailoja kantavista pojista osoittaa. Käytäntöteorian näkökulmasta kyse on monimutkaisemmasta taidosta tai tiedosta, kuin yksittäisen asian osaaminen tai tietäminen. Jokainen käytäntö sisältää tietämystä kulttuurillisista tavoista. Käytäntöön liittyvä tietäminen ja ymmärtäminen on tietyllä tavalla ”maailman ymmärtämistä”, joka sisältää asioiden ja esineiden sekä ihmisten

ja yksilön itsensä ymmärryksen. Siihen liittyy myös käytännön osaaminen ja tietty tunnetila, jotka ovat osa sitä. (Reckwitz 2002, 256-260.) Gherardi (2000, 214) toteaa, että osallistuessamme käytäntöihin, samalla opimme tietoisesti tai tiedostamattamme eri asioita. Organisaatioihin liittyvä toiminta, työn tekeminen, oppiminen, innovointi, viestintä, neuvottelut, konfliktit ja tulkinnat ovat yhteisesti läsnä käytännössä. Käytäntöihin liittyvä tieto ei ole kuitenkaan pysyvää, vaan se muuttuu rutiinien kriiseissä, kuten seuraavassa todetaan.

Käytäntöteorian näkökulmasta sosiaaliset rakenteet koostuvat siis rutiineista. Rutinoituneet sosiaaliset käytännöt esiintyvät ajanjaksoissa toistuvina, mutta niiden on mahdollista muokkaantua. Rutiinit muokkautuvat rutiinien kriiseissä ja muuttavat siten rakenteita ja myös käytäntöjen sisältämää tietoa. (Reckwitz 2002, 256-259.) Tiivistetysti todettuna rutinoituneet käytännöt sisältävät jo valmiiksi tietoa ja taitoa mutta käytäntöjen muokkautuessa kriiseissä, muuttuvat rutiinien rakenteet ja siten myös käytäntöihin liittyvä tieto sekä taito.

Ajatus tiedon rakentumisesta käytännöissä viittaa konstruktionistiseen lähestymistapaan. (Rantala 2011, 36.) Konstruktionistisen lähestymistavan mukaan me tuotamme yhteiskunnallisen todellisuuden, jossa elämme, ja vain sellaiset yhteiskunnalliset erottelut ja instituutiot, jotka tuotetaan yhteiskunnallisissa käytännöissä yhä uudelleen, voivat säilyä. Vastaavasti yhteiskunnallinen todellisuus muuttuu siten, että käytännöt lakkaavat vahvistamasta joitain konstruktioita, alkavat vahvistaa joitain uusia konstruktioita tai alkavat vahvistaa entisiä konstruktioita joko muuntuneissa muodoissa tai muuntuneissa yhteyksissä. (Heiskala 2000, 197.)

Palatakseni palaneen katulampun esimerkkiin. Se mistä syystä miellämme lampun olevan pimeä, on meidän itsemme tulkintaa. Tulkinta syntyy kulttuurillisen tulkinnan kautta, joka rakentaa merkityksille tapoja. Näitä tapoja on meille lapsesta saakka syntynyt. Eli se tapa, jota pidämme syynä, miksi lamppu on pimeä, tekee meistä sen mitä olemme ja siten saa myös meidät toimimaan tulkintamme mukaisesti.

Kielellä ja diskursseilla ei ole hallitsevaa asemaa käytäntöteoriassa. Diskursseihin liittyvillä käytännöillä on yhtenäinen asema muiden käytäntöjen joukossa.

Käytännöt sisältävät kehollista käyttäytymistä, rutinoitunutta ajattelua ja ymmärrystä, tietoa sekä motivoituneisuutta ja nämä kaikki ovat linkittyneinä yhteen. Ne eivät siirrä merkityksiä, sillä jokainen käytäntö sisältää jo valmiiksi rutinoituneen ymmärryksen. (Reckwitz 2002, 258.) Edelliseen liittyen Alasuutari (2004, 5) toteaa, että ihmisten käyttämät puheenvuorot eli kieli, ovat myös tekoja. Tällä hän tarkoittaa sitä, että erilaisten lausumien kautta tuotetaan asiointiloja, johon arjessa ei yleensä kiinnitetä huomiota. Yhteiskunnallinen järjestys perustuu suurelta osin rutiininomaisiin käytäntöihin, jotka nousevat pohdinnan kohteeksi, kun jokin poikkeaa oletuksen mukaisesta.

Vaikka on olemassa suuri määrä erilaisia käytäntöjä, käytäntöteorian näkökulmasta yksilö on käytäntöjen ja kehollisten sekä psyykkisten rutiinien risteyspaikka. Yksilön rooli ei ole käytäntöteoriassa korostunut, vaan se nähdään kehona ja mielenä, joka toteuttaa/ ”kantaa mukanaan” käytäntöjä. Yksilö toimijana ymmärtää maailman ja itsensä, sekä käyttää tietotaitoa osallistuessaan käytäntöihin. (Reckwitz 2002, 259-260.)

2.2.2 Käytäntölähtöisyys organisaatiotutkimuksessa

Käytäntöteoriaan perustuva analyysi johtamisen tutkimuksessa on lisääntynyt viime aikoina. Se mahdollistaa ymmärryksen siitä, miten organisaation toiminta mahdollistuu ja suhteellistuu organisaatiossa ja yhteiskunnassa vallitsevien käytäntöjen kautta. Se myös syventää ymmärrystä organisaatiosta yleisellä tasolla. (Vaara & Whittington 2012, 2 ja 40.) Organisaatiotutkimukseen käytäntöteoria tarjoaa siten analyttisen työkalun. Nykyaikainen organisaatio ymmärretään monimutkaiseksi, dynaamiseksi, jakautuneeksi, liikkuvaksi, tilapäiseksi ja ennakoimattomaksi, jollaisen ilmiön käsitteellistämisessä käytäntöteoriasta on myös apua. (Feldman & Orlikowski 2011, 1240.) Käytäntöteoriaa on käytetty useissa haasteellisissa organisaatioiden ilmiöiden käsitteellistämisisä. Organisaatioita tutkittaessa käytäntöteorian avulla on pystytty kiinnittämään huomio organisaatiolle merkittävään toimintaan ja ilmiöiden suhteellisuuteen. Organisaatiotutkimuksessa käytäntöteoria tarjoaa tukevan pohjan myös teoreettisille yleistyksille. (Feldman & Orlikowski 2011, 1248-1249.) Organisaatiotutkimuksessa ei välttämättä ole vielä ymmärretty sitä potentiaalista näkökulmaa, jonka käytäntöjen tutkiminen tarjoaa. Käytäntölähtöisen näkökulman

avulla on mahdollista ymmärtää, kuinka laajalle käytäntöjen vaikutus on levinnyt yhteiskunnallisessa tai makro-institutionaalisessa kontekstissa. (Vaara & Whittington 2012, 2.)

Käytäntöteoria on vaikuttanut muun muassa johtamisen, johtamisen oppimisen, kirjanpidon, organisaation ja teknologian tutkimukseen (Vaara & Whittington 2012, 5). Turvallisuutta ei juurikaan ole tutkittu käytäntölähtöisesti organisaatioissa.

Organisaatio voidaan nähdä käytäntöjen systeeminä, jossa käytäntö on toimintaa ja tietäminen sekä ymmärrys eivät ole irrallaan tekemisestä ja toiminnasta. Oppiminen on osallistumista sosiaaliseen toimintaan enemmän kuin kognitiivista tekemistä. (Gherardi 2000, 215.) Vaara ja Whittington (2012, 3) määrittelevät artikkelissaan *Strategy-as-Practice: Taking Social Practices Seriously* käytännön laueasti siten, että se on hyväksytty tapa tehdä asioita, joka välittyy toimijoiden kautta kehollisena ja materiaalisena, ajan vaikutuksesta rutinoituneena toimintana. Gherardi (2010, 503-505) määrittelee artikkelissaan *Telemedicine: A practice-based approach to technology* käytännön ajallisesti suhteellisen vakaaksi tavaksi ja sosiaalisesti hyväksytyksi ja arvostetuksi. Käytännöstä tulee työpaikalla sellainen, kun se institutionalisoidaan ja siitä tulee normatiivisesti hyväksytty, muiden työkäytäntöjen mukaisesti. Käytännön tulee siis olla hyväksytty ja opittu työyhteisössä ja ulkopuolisten ”silmissä” käytännön kaikkien elementtien osalta.

Gherardi (2010 505-506) analysoi käytäntöä kolmella eri tasolla. 1) Yhteiskunnallisia vaikutuksia analysoidessa kiinnittyy huomio yksittäisen käytännön vaikutuksiin yhteiskunnan toimintaan. 2) Ulkopuolinen analysointi mahdollistaa retoriikan käytön vertailun eri tilanteissa, jotka nousevat esille käytännöissä. 3) Sisäpuolelta analysoidessa käytäntö on tiedostettua kollektiivista toimintaa, jossa eri elementit ovat riippuvaisia toisistaan. Tieto ja ymmärrys ovat siten toimintaa ja käytäntö on aina tiedon, ymmärryksen ja tunnetilan tulos. Empiirinen tutkimus, joka analysoi käytäntöä organisaation sisäpuolelta sisältää tietoa ja ymmärrystä organisaation näkemisen, kuulemisen, perustelun ja toiminnan tavoista.

Empiirisessä käytäntöteoreettisessa lähestymistavassa, jota tämä tutkimus edustaa, tunnistetaan ihmisten toiminnan keskeinen vaikutus organisaation

toiminnalle ja lisääntyvässä määrin tunnistetaan myös käytäntöjen keskeinen vaikutus organisaation toiminnan jatkuvuudelle. Empiirisessä tutkimuksessa keskitytään organisaation jokapäiväiseen rutiininomaiseen sekä spontaaniin toimintaan. (Feldman & Orlikowski 2011, 1240.) Käytäntö nähdään välttämättömänä osana organisaation jokapäiväistä toimintaa (Vaara & Whittington 2012, 5). Organisaatio ilmiönä tunnistetaan dynaamisena sekä päättymättömänä toimintana. On tärkeää ymmärtää organisaatio monimutkaisena ja dynaamisena sosiaalisena ja materiaalisena toimintaympäristönä. (Feldman & Orlikowski 2011, 1249.) Huolellinen tutkimus siitä, mitä ihmiset todellisuudessa tekevät, synnyttää tärkeitä havaintoja systeemien suunnitteluun liittyen (Gherardi 2010, 506).

Orlikowski (2010, 23) erottaa organisaatiotutkimuksessa, jotka tutkivat käytäntöjä, kolme eri lähestymistapaa. Yksi näistä lähestymistavoista on tutkimus, jossa käytäntö ymmärretään ilmiönä. Toisessa lähestymistavassa käytäntö ymmärretään näkökulmana ja kolmannessa käytäntö nähdään filosofiana.

Tutkimuksessa, jossa käytäntö ymmärretään ilmiönä lähtökohtaisena näkökulmana on juuri käytäntöjen merkityksellisyys organisaatiolle. Tällaiset tutkimukset pyrkivät kaventamaan väliä tieteellisen tiedon ja eletyn elämän välillä empirian avulla. Käytetyt tutkimusmenetelmät ovat usein organisaation toimintaa havainnoivia tai niihin osallistuvia. Käytäntöihin osallistuminen mahdollistaa organisaation todellisuuden ymmärtämisen sekä kehittämisen. Tutkimuksiin liittyvä aineiston analysointi auttaa useasti luomaan organisaatioihin parempia toimintamalleja. Käytäntöihin liittyvien havaintojen ja kokemusten yhdistäminen abstrakteihin teoreettisiin malleihin ja teorioihin ei kuitenkaan aina ole yksinkertaista. (Orlikowski 2010, 23-25.)

Toinen lähestymistapa kiinnittää huomion rutiineihin ja merkityksiin jokapäiväisessä elämässä. Huomion kiinnittäminen mainittuihin seikkoihin kohdistaa analysoinnin toimintaan. Jokapäiväisen toiminnan rakenteet ovat vahvistuneet tai muokkaantuneet historian kuluessa. Lähtökohta, jossa käytäntö nähdään filosofiana, tarjoaa menetelmän ymmärtää tiedon rakentumisen sisältyvän käytäntöihin. Tiedon rakentuminen ei ole erillään tekemisestä, vaan se liittyy kiinteästi toimintaan. (Orlikowski 2010, 25- 26.)

2.2.3 Käytäntöjen jaettu ulottuvuus ja käytännöt tutkimusasetelmassani

Käytännöissä uusintuvat siis sosiaalisesti, kulttuurisesti ja historiallisesti rakentuneet ja toimijoihin totunnaistuneet luontumukset ja toiminta-alttiudet ajatella, ymmärtää, tietää, toimia, tuntea ja kokea siten, että toiminta saa konkreettisesti tilanteessa mielen ja merkityksen. Lisäksi asioiden ajatellaan rakentuneen historian kuluessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tietynlaisiksi, jolloin uudet rakentumiset ja merkitysten määrittelyt tapahtuvat näiden aikaisempien rakentumisten ja merkitysten puitteissa. Aikaisempien merkitysten ja niiden materialisoitumisten ajatellaan siis mahdollistavan ja suuntaavan toimintaa ja merkitystenantoja. Nämä ovat osin tavanvaraisia, eli ne ohjaavat tiedostamattamme tapaamme kysyä asioista, ymmärtää ja ajatella asioista tai toimia niiden suhteen. (Laine 2010, 28 ja 33.)

Aikaisemmat merkitykset ja niiden materialisoituneet muodot pysyvät kuitenkin yllä vain siten, että toimijat toistavat niitä jatkuvasti (Laine 2010, 33), kuten jo aikaisemmin todettiin. Käytäntöjen keskeinen piirre on niiden sosiaalinen, jaettu ulottuvuus, jossa käytäntöjä pidetään yllä ja muokataan vuorovaikutuksessa (Rantala 2011, 36). Toteamus liittyy Eskolan (2008) näkemykseen turvallisuuden sosiaalisesta rakentumisesta ja siten ne yhdessä perustelevat turvallisuuden käytäntöjen tutkimusta.

Reiman ja Oedewald (2008, 130) toteavat teoksessaan Turvallisuuskriittiset organisaatiot, sosiaalisten tekijöiden ja ryhmätason ilmiöiden näkökulmasta, että sosiaalinen todellisuutemme rakentuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja käyttämiemme työvälineiden ja teknologioiden kanssa. Monet ympäristömme asiat muuttuvat vähitellen itsestäänselvyyksiksi, ja vuorovaikutusta ympäristön kanssa säätelevät normit ja sosiaalinen identiteetti. Tämä sosiaalinen todellisuus on olemassa vain ihmisten ylläpitämänä. Toisin sanoen normien ja sosiaalisten rakenteiden voima perustuu siihen, että aina toimiessamme niiden mukaisesti samalla vahvistamme niitä.

Sosiaalinen todellisuutemme on kuitenkin koko ajan muutoksessa. Tämä muutos on kuitenkin vähittäistä ja usein vaikeasti havaittavissa. Radikaalit kriisit, itsestään

selvyyksinä pitämiemme asioiden kyseenalaistamiset ja selkeiden virheiden jälkeen tehtävät korjaavat toimenpiteet jäävät helpoiten mieleen oppimistapahtumina. Vaikeampaa on havaita sitä, että päivittäinen työ muokkaa toimintaamme, käsityksiämme ja asenteitamme yhtä lailla. (Reiman & Oedewald 2008, 130.)

Reimanin ja Oedewaldin (2008) esittämä näkökulma on yhteneväinen Reckwitzin (2002), Heiskalan (2000), Laineen (2010), Rantalan (2011) ja Gherardin & Nicolinin (2000) esittämien näkökulmien kanssa. Reiman ja Oedewald (2008, 104) kirjoittavat turvallisuuden hallitsemisen näkökulmasta ja toteavat, että rakenteita, kuten normeja, arvoja ja yhteisiä käsityksiä luodaan myös sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Yksilöä ei voi irrottaa kontekstistaan, jossa hän toimii.

Valitsemani teoreettinen viitekehys ohjaa kiinnittämään huomiota analyysivaiheessa organisaatiossani ilmeneviin ja turvallisuuteen liittyviin kehollisten toimintojen, tiedon, ymmärryksen, asioiden, esineiden ja tunnetilojen monimutkaisiin yhteyksiin, joista käytännöt ovat rakentuneet. Käytäntö on yksinkertaistettuna ihmisen rutiinin omaista käyttäytymistä. Edellä mainittu ohjaa tunnistamaan millaista turvallisuuteen liittyvää rutiinin omaista käyttäytymistä on löydettävissä organisaatiostani turvallisuuteen liittyen ja joissa minä itse olen mukana havainnoimassa ja kokemassa tai joihin toimijana osallistun. Keskiössä ovat siis ne kulttuuriset käytänteet, jotka liittyvä organisaatiossani turvallisuuteen. Omat havainnot ja kokeminen tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä, sekä osallistuminen viittaavat etnografiseen ja autoetnografiseen tutkimusmenetelmään, jotka olen valinnut tähän tutkimukseen menetelmiksi.

Rutiinin omainen käyttäytyminen koostuu kehollisista toiminnoista, tavasta ymmärtää maailmaa sekä osaamiseen liittyvästä tiedosta. Rutiininomaiset tavat näyttävät kaikille samankaltaisia ja ymmärrettävinä. Lopulta käytäntöjen voidaan nähdä olevat kehollisten tapojen sekä ajattelutapojen ja tiedon yhdistelmä. Käytäntöihin liittyy myös erityistä tietoa ja taitoa, koska ne sisältävät tietämystä kulttuurillisista tavoista. Huomiota tulee siis kiinnittää myös käytännöissä ilmenevään tietoon ja taitoon.

Pohdin myös analyysissä käytäntöjen sosiaalisesti, kulttuurillisesti ja historiallisesti rakentunutta tapaa ajatella, ymmärtää, tietää, toimia, tuntea ja kokea. Nämä ovat rakentuneet historian kuluessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tietynlaiseksi, jolloin uudet merkitykset rakentuvat näiden kautta. Merkitykset pysyvät yllä vain siten, että toimijat toistavat niitä jatkuvasti. Käytäntöjä ylläpidetään ja muokataan vuorovaikutuksessa.

Tarkastelemalla turvallisuutta mainitsemaistani näkökulmasta olen halunnut tuoda turvallisuuden tutkimukseen oman kokemukseni ja havaintoni käytäntöteorian kontekstissa, uudenaikaisena tapana tutkia ja edistää turvallisuutta. Se myös laajentaa aikaisempaa tutkimusta huomioimalla sosiokulttuurisen taustan vaikutukset turvallisuuden käytäntöihin. Käytäntöteoreettinen viitekehys yhdessä etnografisen ja autoetnografisen tutkimusmenetelmän kanssa mahdollistavat sen.

3. Etnografia turvallisuuden käytäntöjen tutkimusmenetelmänä

Esittelen tässä luvussa tutkimuksessani käyttämäni tutkimusmenetelmät, joita ovat etnografia sekä autoetnografia. Autoetnografia sisältää eroavaisuuksia perinteiseen etnografiseen tutkimukseen verrattuna, mutta se on osa sitä (Moisander & Valtonen 2006, 46).

Lisäksi kerron kuvausten kirjoittamisesta, analyysistä sekä omista tutkimuksellisista lähtökohdistani. Tutkimuksen luotettavuus syntyy sen menetelmän ja tulkinnan huolellisesta kuvauksesta (Vaaranen 2004, 95).

3.1 Etnografia metodina

Etnografista lähestymistapaa on perinteisesti pidetty antropologian ja kulttuuritutkimuksen tutkimusmenetelmänä, mutta nykyisin sitä sovelletaan laajemmin ihmistieteiden sisällä (Rantala 2011, 44). Etnografinen tutkimusmenetelmä liitetään myös sosiaalitutkimuksen ja kulttuuritutkimuksen traditioon (Vaaranen 1998, 27). Se on laadullinen tutkimusmenetelmä, jota

käytetään useilla tieteenaloilla tutkimaan erilaisten yhteisöjen kulttuurisia järjestelmiä. Etnografian tavoitteena on ymmärtää ihmisten toimintaa ja sen sisältämiä sosiaalisia merkityksiä tietyssä ympäristössä. (Vuorinen 2005, 63.)

Etnografia on laajasti käytetty eri teoreettisissa koulukunnissa ja empiirisissä tutkimuksissa. Siitä syystä etnografia sisältää runsaasti eri teoreettisia näkökulmia. (Moisander & Valtonen 2006, 47.)

Etnografisille tutkimuksille on tyypillistä myös se, että tutkimussuunnitelmat ovat yleensä aluksi väljiä ja kiinteytyvät ajan myötä. Usein varsinaiset tutkimuskysymyksetkin muotoutuvat vasta, kun tutkija on seurannut tutkittavaa kohdetta jo jonkin aikaa. (Vuorinen 2005, 65.) Vaikka tutkimussuunnitelmat saattavat olla aluksi väljiä, etnografia on ensisijaisesti rajatun yhteiskunnallisen ilmiön tutkimusmenetelmä. Tutkijan on muodostettava oma käsitys tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä, jotta hän voi analysoida sitä etnografisesta näkökulmasta. Siitä syystä tutkija ei voi ottaa sitä "annettuna". (Moisander & Valtonen 2006, 49.) Tutkijan muodostaman oman käsityksen muotoutuminen ajan kuluessa liittyy kiinteästi tutkimussuunnitelman kiinteytymiseen sekä tutkimuskysymyksen muotoutumiseen vasta ajan myötä.

Näin ollen ilmiöstä muodostuvien käsitysten syntymiseen vaikuttavat havainnot ilmiöön liittyvistä käytännöistä. Vasta kenttätyössä eli tutkijan tehdessä havaintoja käytännöistä välittömässä yhteydessä tutkittaviin toimijoihin, muodostuu tutkijalle käsitys millaisia käytäntöjä organisaation on muotoutunut, sekä millaisia keskinäisiä vaikutussuhteita eri käytäntöjen välillä on olemassa. (Moisander & Valtonen 2006, 49 ja 51.)

Etnografiset menetelmät, kuten virtuaali-etnografia, kriittinen etnografia sekä autoetnografia ja ihmisten jokapäiväiseen elämään liittyvä tutkimusaineisto ovat käyttökelpoisia monissa laadullisissa tutkimuksissa. Havainnointi ja niistä tehnyt muistiinpanot sekä päiväkirjan pitäminen tutkimusprosessin aikana ovat esimerkki menetelmästä aineiston keräämisessä. (Moisander & Valtonen 2006, 46-47.)

Tutkijan osallisuus tutkittavaan ilmiöön, tiheä kerronta kohteesta, rajattuun sosiokulttuuriseen ilmiöön keskittyminen sekä havainnointimenetelmien käyttö aineistonkeruussa ovat etnografisessa tutkimusmenetelmässä keskeisempiä tutkimusprosessin osia. Nämä metodologiset ominaispiirteet erottavat etnografisen tutkimuksen määrällisestä sekä muusta laadullisesta tutkimuksesta. Ominaispiirteidensä vuoksi etnografisessa tutkimuksessa painottuvat tutkijan omakohtainen, osallistuva perehtyminen tutkittavan ilmiöön ja ilmiön sosiaalisen kontekstin huomiointi. (Rantala 2011, 44.) Osallistuvan havainnoinnin vahvuus on siinä, että tutkijalla on mahdollisuus havainnoida ja tallentaa jokapäiväisiä tapahtumia. Osa näistä havainnoista jäisivät muussa yhteyksissä huomioimatta niiden merkityksettömyyden vuoksi tutkittavalle kohteelle. Havainnoidessaan tutkija osallistuu tutkittavan ilmiön käytäntöihin osana yhteisöä. (Moisander & Valtonen 2006, 52.)

Etnografiassa aineiston keruu ja analyysi eivät ole erilliset, toisiaan seuraavia vaiheita, vaan molempia tehdään koko ajan kenttätöön aikana (Vuorinen 2005, 65). Ne molemmat siten ohjaavat toisiaan, kuten tässäkin tutkimuksessa on tapahtunut. Etnografisen tutkimuksen idea yksinkertaistettuna on se, että ajan kuluessa käytäntöihin osallistumisen kautta, tutkijasta tulee osa yhteisöä, jota hän tutkii (Moisander & Valtonen 2006, 51). Oma osallistumistaan käytäntöihin ja niistä saatuja kokemuksia sekä havaintoja on tutkijalla mahdollisuus käyttää hyväkseen kerätessään tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Pelkkä osallistuminen ja kokemusten sekä havaintojen tallentaminen eivät ole keskeisin seikka lopputuloksen kannalta. Tutkijalla täytyy olla tietoa siitä mitä etsii, sekä kuinka reflektoi sitä, mitä on kokenut ja havainnoinut (Moisander & Valtonen 2006, 52).

Osallistuessaan kentän toimintaan tutkija voi siis käyttää myös itseään eräänlaisena työvälineenä kuvaamalla tarkasti omaa toimintaansa ja omakohtaisia kokemuksia (Rantala 2011, 46). Tutkijan ollessa osa yhteisöä, jota hän tutkii, on hänellä mahdollisuus ”nähdä maailma” samalla tavalla sekä toimia samalla tavalla kuten tutkimuksen kohteena oleva yhteisö sen näkee ja tekee. Etnografisessa tutkimuksessa ilmiön kuvauksen tulee olla yhteisön näkökulmasta kirjoitettu. Tavoitteena ei ole vain se, että tutkija kirjoittaa osallistuvaa kuvausta yhteisön käytännöistä, vaan tuottaa teoreettinen kuvaus niistä. Tutkijan kirjoittaessa

kuvausta tutkittavasta ilmiöstä, tulee hänen asettua ammatillisesti tarkastelemaan ilmiötä ulkopuolisen roolista tuoden kuvaukseen analyyttisen näkökulman. (Moisander & Valtonen 2006, 51-52.)

Etnografisten tutkimusmenetelmien avulla on mahdollista, käytäntöteorian näkökulmasta, tutkijan kerätä turvallisuuden käytäntöihin liittyviä kokemuksia ja havaintoja. Näiden perusteella on mahdollista tehdä johtopäätöksiä ihmisen toiminnasta tutkittavassa sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa.

Lahikainen (2000, 62) on todennut kirjoittaessaan turvallisuudesta identiteettikysymyksenä, että sekä menetelmien, että paradigmojen monipuolistuminen yhteiskuntatieteissä on mahdollistanut ihmistä ympäröivän maailman hahmottamisen monikerroksisine kytkentöineen entistä monimutkaisempana. Se on osoittanut ihmistä ympäröivän maailman tulkinnan mahdollisuudet lähes rajattomiksi. Myös yksilön suhdetta maailmaan voidaan tarkastella moninaisista, arkikäsitteiksi laajentavista näkökulmista. Tieteellisessä keskustelussa on laajasti hyväksytty tosiasia, että yksilöllistä kokemusmaailmaa ei voida kuvata ulkoapäin yksiselitteisesti, eikä yksinkertaisesti.

Etnografiset kirjoitukset ja puhe muuttavat maailmaa, jota se tutkii. Ne ohjeistavat lukijoita maailmasta ja siitä miten kirjoittajat näkevät sen. Etnografisen tutkimuksen olisi hyvä keskittyä tutkimuksessa oikeidenmukaiseen, demokraattiseen ja tasa-arvoisen yhteiskunnan kehittämiseen. (Denzin 2006, 422.) Etnografian alalajina pidetty autoetnografinen tutkimusperinne onkin vahvasti pyrkinyt tuomaan mukaan akateemiseen keskusteluun vaiennetuista, poissuljetuista tai torjutuista positioista tuotettuja näkökulmia ja täten haastamaan – tai horjuttamaan – vakiintuneita tapoja näkökulmaistaa ja käsitteellistää ilmiötä (Valtonen 2009, 38). Tutkijan omien kokemusten ja havaintojen kautta tuotettu näkökulma on yksi keino haastaa akateemista keskustelua.

Tiivistettynä etnografisesta tutkimuksesta Vuorinen (2005, 64-65) kirjoittaa, että etnografia yrittää selvittää, mitä tietoa ihmiset käyttävät kuvatessaan kokemuksiaan ja mikä muokkaa heidän käytöstään. Esimerkki etnografisesta tutkimuksesta voisi olla työyhteisön työtapojen ja normien kuvailu järjestelmän

suunnittelua varten. Tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmänä on käytetty etnografian ohella autoetnografista tutkimusmenetelmää, joka sisältää eroavaisuuksia perinteiseen etnografiseen tutkimukseen verrattuna, mutta jonka osa se on (Moisander & Valtonen 2006, 46).

3.2 Autoetnografia metodina

Etnografian uuden tyyppiset tutkimusmenetelmät, kuten autoetnografia, tarjoavat sopivia lähestymistapoja ja käyttökelpoisia työkaluja tallentaa havaintoja niistä olosuhteista, jotka kuvaavat senaikaista yhteiskuntaa. 2000-luvun alussa yhteiskuntatieteissä on saatu todistaa autoetnografisen tutkimuksen kasvu. (Moisander & Valtonen 2006, 46-47 ja 63.) Autoetnografia on siis viimeisten vuosikymmenten aikana tutkimusmenetelmänä levittäytynyt ja saanut hyväksytyimmän aseman erityisesti sosiologian ja antropologian yhteisöissä. Se ei kuitenkaan ole säästynyt kritiikiltä ja sitä pidetäänkin ”riidanhaluisena” tutkimuksellisenä lähestymistapana monissa yhteiskuntatieteellisissä yhteisöissä, vaikka sen käyttäminen tutkimusmenetelmänä on kasvanut yhteiskuntatieteissä yleisesti. (Collinson 2008, 41.)

Autoetnografian voidaan sanoa kuuluvan omaelämäkerralliseen tutkimusperinteeseen, millä viitataan tutkijan oman position käyttämiseen tutkimusvälineenä. (Moisander & Valtonen 2006, 63.) Omakohtainen positio tarkoittaa tutkijan omaa kulttuurillista positiota, oman sosiaalisen ryhmän tai luokan jäsenenä keräten informaatiota ja tulkiten sitä. (Valtonen 2009, 38; Moisander & Valtonen 2006, 63; Valtonen 2012, 8.) Tutkija siis asettuu tutkimuksen kohteeksi ja pääasialliseksi informantiksi. (Valtonen 2009, 38.) Tutkija tutkii tiettyä kulttuurillista ilmiötä analysoimalla, miten hän itse osallistuu kulttuurillisiin käytäntöihin, sekä mitkä ovat hänen kokemuksensa käytäntöihin liittyen. (Moisander & Valtonen 2006, 63.) Tiivistetysti ilmaistuna autoetnografiassa tutkija tarkastelee tutkittavaa ilmiötä omien kokemusten kautta, oman sosiaalisen luokan tai ryhmän jäsenenä (Collinson 2008, 41).

Autoetnografi on siis samanaikaisesti sekä tutkija että tutkittava. Tutkija ei siis välttämättä "mene kentälle" kuten perinteinen etnografi, vaan enemmän autoetnografi "elää kentällä" koko ajan. "Kentällä elämisen" tarkoituksena ei ole "nähdä maailmaa" kuten muut toimijat tutkittavaan ilmiöön liittyen, vaan tutkimuksen tarkoituksena on kannustaa muita "näkemään" ilmiö, kuten autoetnografi itse sen näkee. (Valtonen 2012, 8.) Tässä suhteessa autoetnografia eroaa etnografiasta merkittävästi. Autoetnografian erikoisuus onkin etnografisten kenttämuistiinpanojen ja tutkijan tutkittavaan ilmiöön liittyvien kokemusten yhdistelmä (Collinson 2008, 43).

Autoetnografian suurin tutkimuksellinen etu on se, että se tarjoaa välineitä sellaisten aiheiden pohdintaan, joita on vaikea tai suorastaan mahdoton tutkia esimerkiksi haastatellen ja havainnoiden (Uotinen 2010, 88). Autoetnografiassa vallitsevan ajattelun edut ilmenevät tutkijan (autoetnografian) osallistuessa niihin jokapäiväisiin käytäntöihin, joihin hän osallistuisi joka tapauksessa omassa elämässään. Samalla hän tekee myös havaintoja ja kerää kokemuksia näistä käytännöistä. Tämän kokemuksellisuuden, osallistumisen ja havainnoinnin kautta tutkijalla on mahdollisuus oppia tutkimuksensa kohteena olevasta kulttuurillisesta ilmiöstä ja tehdä näkymättömästä näkyvää. (Moisander & Valtonen 2006, 63.)

Tutkijan omien kokemusten hyödyntämisessä ideana on tehdä näkyviksi kulttuurilliset merkitykset ja käytännöt, jotka muutoin jäisivät näkymättömiksi, koska niitä pidetään itsestään selvyytenä tai ne luetaan marginaalisiksi. Näin saadaan tehtyä näkyväksi maailmassa kielletyt ja hiljaiset "tarinat", joilla on merkitystä ihmisille. Kyse ei ole tutkijan sisäisestä ajattelusta tai tunteista, jotka ovat saavuttamattomissa, mikä myös erottaa autoetnografian psykologiasta tai fenomenologisesta itsensä havainnointiin liittyvästä tutkimusperinteestä. (Moisander & Valtonen 2006, 64; Valtonen 2012, 10.) Nämä autoetnografisella tutkimusmenetelmällä esille tuotetut käytännöt luovat, muovaavat ja pakottavat ihmisten käyttäytymistä ja ajattelua, ja saattaisivat jollain muulla tutkimusmenetelmällä tutkittuna jäädä näkymättömäksi.

Omien kokemusteni ja tekemieni havaintojen avulla tarkoituksena on ollut tarkastella turvallisuuteen liittyviä käytäntöjä turvallisuuden tutkimusta

laajentavasta näkökulmasta. Turvallisuuden yksilöllistä kokemusmaailmaa ei voi kuvata ulkoapäin yksiselitteisesti. Tarkoitukseni on tuoda turvallisuuteen liittyvään keskusteluun mukaan näkökulma turvallisuuden ilmiöstä sen sisältäpäin eli omien kokemusteni kautta.

Autoetnografisen tutkimusmenetelmän avulla kuvataan siis tutkijan omia kokemuksia tutkittavasta ilmiöstä, jotka sijoitetaan sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Tutkijan omat kokemukset ovat siten tutkimuksen lähtökohtana ja sen keskeistä aineistoa (Uotinen, 2010, 87). Tavoitteena on ymmärtää yleistä tutkimalla yksityistä ja yksittäistä. Tämä on mahdollista koska itse kunkin elämä on samanaikaisesti paitsi ainutlaatuista, myös yleistä ja yleistettävää. (Uotinen 2010, 88.) Tässä tutkimuksessa on tavoitteena pyrkiä ymmärtämään yleistä yksityisen tutkimuksen kautta. Autoetnografinen näkökulma tarjoaa myös tilaa dialogille ja keskustelulle, mikä lietsoo yhteiskunnallista ja kulttuurillista muutosta (Valtonen 2012, 9). Tämä tutkimus luo mahdollisuuden käydä keskustelua niistä turvallisuuteen liittyvistä jokapäiväisistä tapahtumista, jotka muutoin jäisivät havaitsematta. Menetelmän vahvuus on myös siinä, että se mahdollistaa esittää empiirisesti useammalla eri tavalla, miten kulttuurilliset käytännöt esiintyvät ja ohjaavat toimintaa jokapäiväisessä elämässä koko elämän kirjon alueella. Se myös menetelmänä edistää teoreettista ymmärrystämme kulttuurimme monimutkaisesta toiminnasta. (Moisander & Valtonen 2006, 63 ja 66.)

Yhteenvetona voidaan sanoa, että autoetnografialla tarkoitetaan omaelämäkerrallista tutkimisen tekemisen tapaa, jossa tutkija omat kokemukset ovat tutkimuksen lähtökohtia ja sen keskeistä aineistoa (Uotinen 2010, 87). Autoetnografi siis analysoi oman elämänsä tapahtumia ja kokemuksia, joka tähtää laajemman kulttuurin tai alakulttuurin näkemysten ja prosessin ymmärtämiseen (Collinson 2008, 42). Useimmissa autoetnografisissa tutkimuksissa teoreettinen lähtökohta on ollut juuri tutkijan oma kokemus: enemmän tai vähemmän tunnustukselliset tarinat ja esitykset piirtävät esiin sitä, miten tutkija kokee kohteena olevan ilmiön omasta positiostaan käsin (Valtonen 2009, 39).

Käyttämällä tutkijan omaa positiota arvokkaana välineenä tutkia kulttuuria autoetnografia haastaa perinteiset akateemiset käytännöt. Ensimmäinen haaste

liittyy jakoon tutkijan ja tutkimuksen tekemisen välillä ja toinen haaste autoetnografisen tutkimuksen kirjoittamiseen omasta positiosta käsin. Nämä haasteet eivät ole perinteisen akateemisen ajattelun mukaisia, liittyen perinteiseen käsitykseen tutkimuksen puolueettomuudesta tai ahdasmieliseen tulkintaan siitä, kuinka tutkimus tulisi kirjoittaa. (Moisander & Valtonen 2006, 63-64; Valtonen 2012, 9.) Tutkijan osallistumista ilmiön käytäntöihin, jota hän tutkii, pidetään siis toisinaan ongelmallisena.

Langley (2010, 101) pohtii tutkijan ongelmallista asemaa tiedon rakentajana tutkijan ollessa mukana käytännöissä, validiteetin sekä luotettavuuden näkökulmasta. Tällöin asema on tavallista haastavampaa. Oman position käyttäminen tutkimuksen lähteenä saattaa estää moninaisen käsityksen muodostamista ilmiöstä, mutta autoetnografia ei ole nähnyt sitä rajoitteena, vaan tuottavana lähtökohtana tutkimukselle. Lähtökohta liittyy ajatukseen siitä, että kaikki tulkinnat ilmiöistä ovat tilapäisiä ja ne on tuotettu sen hetkisen tiedon ja tietämyksen valossa. Autoetnografiassa juuri tämä ajattelu on käännetty tutkimuksen eduksi. (Moisander & Valtonen 2006, 64.)

Autoetnografiaan liittyvä joustavuus tutkimuksen tekemisessä sekä kirjoittamisessa mahdollistaa innovatiivisen ja vapaan tavan tutkia ilmiötä. Autoetnografit eivät muodosta homogeenista tutkijajoukkoa. Havaintojen ja kokemusten keräämistavat voivat olla moninaisia, kuten myös niiden analysointi ja havainnollistaminen. Siitä syystä ei voi olla olemassa yhtä säännönmukaista tutkimuksen tekotapaa tai standardisoitua muotoa tämän tyyppisessä tutkimuksessa. Tutkimukseen liittyvän arvioinnin tuleekin olla konteksti sidonnaista sekä käytäntöihin ja tutkimusetiikkaan liittyviä kuin epistemologisia. (Collinson 2008, 42-43.)

Moisander ja Valtonen (2006, 64) sijoittavat autoetnografian lähemmäksi kriittistä etnografiaa kuin itse havainnoinnin perinnettä. Kriittinen etnografia hyödyntää perinteisen etnografian menetelmiä ja se sijoittaa sosiaalisen elämän tiettyyn kontekstiin. Se myös tunnistaa, että ihmiset elävät todellisuudessa, jota pidetään useasti tutkimuksissa itsestään selvytenä, ja juuri se seikka yhteiskunnalliseen todellisuuteen liittyvänä on peruste sen lisäanalysoinnille kriittisessä etnografiassa. Myös kriittisen etnografian poliittinen luonne erottaa sen perinteisestä

etnografiasta. (Moisander & Valtonen 2006, 60.) Autoetnografia eroaa perinteisestä etnografiasta muun muassa siinä, että tutkija on autoetnografiassa keskeinen informantti, kuten jo aikaisemmin mainitsin.

En väitä, että turvallisuus olisi ilmiönä sellainen, ettei sitä voisi tutkia myös muilla menetelmillä. Etnografia ja autoetnografia tarjoavat käyttökelpoiset ja kokeilemisen arvoiset menetelmät. Tässä tutkimuksessa on lähdetty kirjoittamaan esiin sitä, mitä olen organisaationi kulttuurillisista käytännöistä kokenut, mihin olen osallistunut ja mitä olen havainnoinut turvallisuuteen liittyvänä. Tutkimuksessani on ollut tavoitteena tuottaa etnografisen ja autoetnografisen tutkimusmenetelmän kautta sellaista turvallisuuden käytäntöihin liittyvää tutkimustietoa, jota ei ole juurikaan tarkasteltu.

3.3 Käytäntöjen kuvauksista ja analyysistä

Tässä tutkimuksessa organisaationi turvallisuuteen liittyvistä kulttuurillisista käytännöistä on kirjoitettu kaksi eri kuvausta. Ensimmäiseen kuvaukseen on koottuna kaikki terveysasemilla kokemiani tilanteet ja havainnot yhdeksi turvallisuus käytännöksi. Toisessa kuvauksessa on vastaavalla tavalla koottuna kokemukseni ja havaintoni koulujen osalta yhdeksi turvallisuuteen liittyväksi käytännöksi.

Tutkimuksen luotettavuus syntyy sen menetelmän ja tulkinnan huolellisesta kuvauksesta, sekä perustelu johtopäätöksille syntyy riittävästä määrästä aineistosta löytyvistä esimerkeistä (Vaaranen 2004, 94-95). Analyysin kohteena on mainitut kaksi eri käytäntöä, jossa toisessa toimintaympäristönä on terveysasema ja toisessa koulu. Kuvaukset perustuvat niihin tilanteisiin, joissa itse olen ollut mukana ja niissä tehtyihin havaintoihin sekä kokemuksiin. Tutkittavasta asiasta ei ole olemassa absoluuttista totuutta, siitä on vain ymmärrys, jonka minä tutkijana olen tässä tutkimuksessa esittänyt (Vaaranen 2004, 19). Ymmärrykseni perustuu etnografisilla menetelmillä tuotettuun ymmärrykseen turvallisuuteen liittyvistä kulttuurillisista käytännöistä organisaatiossani, jossa tutkimuksen teoreettinen viitekehys on ”keskustelukumppanina”. Oivaltava kulttuuritutkimus on sekä

teoreettisesti sofistikoitunut ja empiirisesti hyvin perusteltu sekä teorian että aineiston osalta. Analyysin tulee perustua aineistoon ja teoreettisen viitekehyksen tulkinta ohjaa analyysia, mikä mahdollistaa aineistosta tulkintojen ja havaintojen tekemisen viitekehykseen liittyen ja samalla rajaa tulkinnan ulkopuolelle muihin viitekehyksiin liittyvät tulkinnat. (Moisander & Valtonen 2006, 100.)

Tässä tutkimuksessa käsitykseni turvallisuudesta perustuu kriittisen turvallisuustutkimuksen ja inhimillisen turvallisuuskäsityksen mukaiseen laajaan turvallisuuskäsitykseen, jossa ihminen nostetaan turvattavaksi kohteeksi, joka on ainoa turvallisuuden ja turvattomuuden kokeva yksilö. Pyrkimys on keskittyä ihmisten turvallisuuteen ja inhimillisen kehityksen turvaamiseen. Käsitykseni ihmisestä perustuu käytänteorian mukaiseen käsitykseen siitä, että ihminen ei ole rationaalinen päätöksentekijä tai normatiivisten odotusten mukainen toimija. Se myös oikaisee käsitystä ihmisestä rationaalisena ja älyllisenä toimijana. Ymmärrän, että tiedossa on mukana myös tiedostamaton ja hiljainen taso. Käsitykseni on, että käytännöt ovat rakentuneet kehollisten toimintojen, tiedon, asioiden sekä esineiden monimutkaisista yhteyksistä ja niitä voi pitää myös rutinoituneina kehollisina ja psyykkisinä toimintoina. Kehollista toimintaa on myös mahdollista tapahtua jo ennen tietoista tulkintaa eli ennen tietoista ajattelua ja ymmärrystä.

Kiinnostukseni lähteä tutkimaan turvallisuuden käytäntöjä perustuu omaan työhistoriaani sekä yliopisto opiskelujeni kautta tulleeseen tutkimustiedon lisääntymiseen. Nämä yhdessä herättivät mielenkiinnon lähteä tutkimaan turvallisuutta muusta kuin perinteisen turvallisuustutkimuksen näkökulmasta. Kriittisen organisaatio- ja turvallisuustutkimuksen keskusteluihin liittyvä ajattelu tarjosi hyvän lähtökohdan teoreettisen viitekehyksen rakentamiselle tälle tutkimukselle.

Käytännöt ja yhteiskunta jossa elämme muokkaa sitä mikä me olemme ja miten me ymmärrämme maailman, eikä ymmärrystä voi siirtää sivuun. Tutkijan tulee olla tietoinen omasta ”perimästään”, koska sitä voi pitää tulkinnan lähtökohtana. (Moisander & Valtonen 2006, 108-109.) Tuottamani ymmärrys turvallisuudesta perustuu myös 20 vuoden työhön poliisissa, jossa työtehtäväni ovat vaihdelleet ennalta estävästä toiminnasta hälytystehtäviin, sekä rikollisuuden ja siihen liittyvien

ilmiöiden analysointiin. Poliisin koulutuksen lisäksi olen suorittanut liiketalouden ammattikorkeakoulututkinnon turvallisuusalan koulutusohjelmassa. Koulutusohjelman suorittaneen ydinosaamisalueita ovat muun muassa turvallisuusjohtaminen, henkilöturvallisuus, toiminnan ja toimitilojen turvallisuus (Laurea 2013).

Tutkimusprosessiin liittynyt teoreettisen viitekehyksen tekeminen on laajentanut ymmärrystäni turvallisuuteen liittyvistä tekijöistä. Ymmärryksen laajentuminen on lähtenyt liikkeelle turvallisuusalan koulutusohjelman myötä, jota ennen sen voi sanoa olleen perinteisen turvallisuuskäsityksen mukainen. Ymmärrystä ei ole pelkästään laajentanut tutustuminen turvallisuustutkimukseen tai sen käsitteisiin, vaan myös käytäntöteorian tarjoama uusi näkökulma turvallisuuteen. Moisander ja Valtonen (2006, 104-105) toteavat, että aineiston ja teorian tulee käydä dialogia keskenään, jolloin ymmärrys nousee niiden toistuvan dialogiprosessin kautta. Teoria voidaan nähdä inspiraation lähteenä, kulkuvälineenä, joka auttaa tarkkailijaa kiinnittämään huomion seikkoihin, jotka muutoin voisivat jäädä huomaamatta. Tutkimusmenetelmään ja viitekehyksessä esitettyyn teoriaan perehtyminen on mahdollistanut olennaisten näkökulmien esille nostamisen tutkinnan kohteena olevasta ilmiöstä, myös siltä ajalta jolloin tutkimusaihe ei ole ollut vielä edes tiedossa.

Ollessani poliisina mukana erilaisissa turvallisuuteen liittyvissä käytännöissä olen voinut kartuttaa niihin käytäntöihin liittyvää monimutkaista taitoa ja tietoa eli tietyllä tavalla ”maailman ymmärtämistä”, jollaiseksi Reckwitz (2002, 257) sitä kuvaa. Vain osallistumalla mainittuihin tilanteisiin on mahdollista kartuttaa niihin liittyvää erityistä taitoa, tietoa ja ymmärrystä, joita ne käytäntöteorian näkökulmasta sisältävät. Mainittua ymmärtämistä pystyn hyödyntämään nyt turvallisuusasiantuntijan työssäni esimerkiksi arvioidessani terveysaseman tai koulujen turvallisuus uhkia, sekä pohtiessani keinoja, joilla näitä uhkia voidaan vähentää tai jopa poistaa. Ongelmia aiheuttavat terveysasemilla erityisesti päihteiden väärinkäyttäjät, mielenterveyspotilaat sekä aggressiiviset asiakkaat ja kouluilla eri syistä aggressiiviset vanhemmat, väkivaltaiset oppilaat tai varastamaan koululle tulleet henkilöt. Aikaisemmassa poliisin työssäni olen ollut mukana käytännöissä, joissa vastaavia tilanteita on jouduttu ratkomaan akuutisti,

nyt näkökulman ollessa enemmän ennalta estävä. Se tieto, ymmärrys sekä taito ja kehollinen toiminta, joka näihin käytäntöihin on liittynyt, auttaa siis minua nyt keinojen pohtimisessa ja tilanteiden ymmärtämisessä. Näihin käytäntöihin liittynyt tieto, taito ja toiminta ei ole kuitenkaan pysyvää, vaan se on muuttunut kahdenkymmenen poliisityövuoden aikana ja muuttuu edelleen uusissa kriiseissä elämäni aikana vastaavissa käytännöissä. Tiedon, taidon ja toiminnan muuttuminen johtuu siitä, että rutiinit muuttuvat kriiseissä, jolloin käytäntöjen sisältämä tieto ja koko rakenne samalla muuttuu (Reckwitz 2002, 256-259).

Ymmärrystäni turvallisuudesta on rakentanut myös uusi organisaationi, jossa olen työskennellyt noin kymmenen kuukautta turvallisuusasiantuntijana. Asiantuntijan työlläni voidaan nähdä olevan merkitystä myös asiakkaiden turvallisuudelle mutta työstäni valtaosa liittyy työntekijöiden turvallisuuteen. Työtehtävät turvallisuusasiantuntijana ovat vaihdelleet turvallisuuteen liittyvien rakenteiden kehittämisestä yksittäisten työntekijöiden turvallisuutta vaarantavien ongelmien ratkaisemiseen tai työpaikkojen tai työpisteiden turvallisuuden suunnitteluun, sekä ihmisten koulutukseen turvallisuuteen liittyen. Erityisesti turvallisuuden osa-alueista työhöni liittyvät henkilö- toimitila- ja rikosturvallisuus sekä palo- ja pelastusturvallisuus.

Osallistujana organisaationi käytännöissä olen ollut vuoden 2008 alusta saakka, mutta erityisesti vuoden 2012 heinäkuun alusta olen ollut kokopäiväisesti turvallisuusasiantuntijana Oulun kaupungin organisaatiossa, jolloin osallistuminen ja havaintojen tekeminen on ollut jatkuvaa. Kuvaukset eivät koostu yhdestä osallistumisestani yhteen tilanteeseen, vaan ne ovat yhdistelmä useista eri tilanteista. Osallistumiseni ja havaintojen tekeminen on siis jatkunut myös tutkimusprosessin aikana ja myös ne kokemukset ja havainnot on otettu mukaan kuvauksiin. Kokemisen sekä havaintojen tekemisen rajaaminen esimerkiksi ennen tutkimuksen alkua tapahtuneisiin käytäntöihin olisi ollut mahdotonta. Tutkija liikkuu tutkimusprosessin aikana edestakaisin käytäntöjen, aineiston ja kerronnan tuottamisen välillä, jolloin tieto rakentuu tutkimusprosessissa läpi kulkevana, monimuotoisen refleksiivisyyden kautta (Rantala 2010, 46-47). Osallistumistani ja havainnoista olen tehnyt muistiinpanoja, joita olen käyttänyt apuna kirjoittaessani kuvauksia. Kokemuksiani voi pitää tutkimuksen päälähteenä.

Teoreettisen viitekehyksen kirjoittaminen helpotti itseäni tunnistamaan niitä turvallisuuteen liittyviä käytäntöjä, joissa olen ollut mukana. Kirjoittamisen jälkeen tapahtui erityisesti jo kerättyyn aineistoon palaamista ja sen tarkastelua. Teoreettisen viitekehyksen kirjoittaminen on helpottanut myös kuvaamaan niitä kehollisten ja psyykkisten toimintojen yhdistelmiä, joihin liittyy toimintojen tiedostaminen ja tiedostamattomuus. Kuten myös käytäntöjen rakentumista kehollisten toimintojen, tiedon, asioiden ja esineiden monimutkaisista yhteyksistä.

Pyysin myös kolmea organisaationi eri tehtävissä ja eri yksiköissä työskentelevää henkilöä kirjoittamaan vapaan tarinan turvallisuuteen liittyvistä käytännöistä. Yhden työtehtävät liittyvät turvallisuuteen, toisen koulutukseen ja kolmannen palveluiden tuottamiseen. Aiheena oli käytännöt organisaatiossamme, jotka kirjoittajan mielestä liittyvät turvallisuuteen. Käytännön määrittelin lyhyesti siten, että käytännössä on kyse totutusta tavasta toimia, ajatella tai ymmärtää, mikä on rakentunut ja uusiintuu sosiaalisesti, kulttuurillisesti ja historiallisesti. Käytäntöön liittyy myös tietoa. Kirjoitelma saattoi perustua kirjoittajan omiin kokemuksiin tai havaintoihin, omaan toimintaan tai hänen itse valitsemaan näkökulmaan. Kirjoitelma saattoi olla kirjoitettuna myös tarinan muotoon. Kirjoitukset kuvasivat toimintaympäristöissä tapahtuneita muutoksia turvallisuudessa ja toisaalta yksittäisiä tapauksia turvallisuuteen liittyen, keinoja turvallisuuden kehittämiseen sekä turvallisuuden henkilökohtaista kokemista. Kirjoitukset olen lukenut kuvausten ja analyysin kirjoittamisen jälkeen, koska en halunnut niiden vaikuttavan siinä vaiheessa omaan tulkintaani. Kirjoitukset tukivat omia kokemuksiani käytännöistä sekä tekemääni analyysia.

Kuvaukset sijoittuvat Oulun kaupungin organisaatioon. Organisaationi eli Oulun kaupungin hallinnollinen organisaatio koostuu kaupunginvaltuustosta ja – hallituksesta. Ylimmän virkamiesjohdon muodostaa kaupunginjohtaja ja kolme apulaiskaupunginjohtajaa, joista jokaisen hallinnollisena vastuualueena on yksi palvelualue. Nämä palvelualueet ovat Hyvinvointi-, Sivistys- ja kulttuuri- sekä Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut. Terveysasemat kuuluvat Hyvinvointipalveluihin ja koulut vastaavasti Sivistys- ja kulttuuripalveluihin. Organisaatioon kuuluu myös Konsernipalvelut, joka vastaa kaupunkikonsernin kehittämisestä ja päätöksenteon

valmistelu- ja asiantuntijatehtävistä. (Oulun kaupunki 2013.) Työtehtäväni on sijoitettuna Konsernipalveluiden Henkilöstön palvelualueelle.

Työntekijöitä Oulun kaupungilla on vajaa 13 000 henkilöä ja asukasluku 1.1.2013 olleen kuntaliitoksen jälkeen on 190 000. Koska Konsernipalvelut vastaa kaupunkikonsernin kehittämisestä, liittyvät työtehtäväni tarvittaessa koko konsernin alueelle. Työtehtäväni liittyvät erityisesti palvelutuotannon turvallisuuteen, joka käsittää henkilö- toimitila- ja rikosturvallisuuden sekä palo- ja pelastusturvallisuuden alueet.

Kuvauksissa olen pyrkinyt tiheään kerrontaa ja välittämään lukijalle tilanteet ja tapahtumat sellaisena kuin itse olen ne osallistujana kokenut. Analyysivaiheessa olen tarkastellut kuvauksessa esiintyviä turvallisuuteen liittyviä tilanteita ja tapahtumia käytänteorian ja teoreettisessa viitekehyksessä esitettyjen turvallisuuskäsitysten näkökulmasta. Nostan siis esille analyysissa millaisia kehollisia toimintoja, tietoa, ymmärrystä, tunnetiloja sekä esineitä ja näiden monimutkaisia yhteyksiä liitetään turvallisuuteen. Turvallisuuden käytäntöihin liitettävistä seikoista voi pitää myös rutinoituneina kehollisina ja psyykkisinä toimintoina, jonka totean myös omana käsityksenäni käytännöstä seuraavassa luvussa.

Kuvauksissa olevat käytännöt eivät kaikki ole välttämättä koettavissa yhdellä kertaa tai saman aikaisesti kaikissa terveysasemissa tai kouluissa, koska turvallisuus on kontekstisidonnaista, kuten myös käytännöt. Ne molemmat rakentuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kuvauksiin on otettu mukaan sellaisia käytäntöjä, joissa olen ollut mukana tai tehnyt havaintoja useammassa paikassa.

4. Turvallisuuden käytäntöjä organisaatiossani

Kirjoittamani kuvaukset ovat perinteisen turvallisuuskäsityksen alueelta. Yritin löytää kuvaamistani ympäristöistä sellaisia käytäntöjä, joita voisi tarkastella myös laajemman turvallisuuskäsityksen näkökulmasta. Esimerkiksi tilanteita, joissa

huomion kohteena olisi ollut ihmisten hyvinvointi työpaikalla. Haasteet osallistumisestani niihin ovat saattaneet johtua siitä, että minut turvallisuusasiantuntijana on mielletty olemaan mukana juuri perinteisen turvallisuuskäsitykseen liittyvissä käytännöissä ja niiden kehittämisessä. Perinteisessä turvallisuuskäsityksessä turvallisuus määritellään ensisijassa sotilaalliseksi ja valtiokeskeiseksi turvallisuudeksi (Limnell 2009, 53), jossa viime kädessä on kyse siitä, ettei ihmisten fyysinen turvallisuus ja terveys ole uhattuna (Niemelä 2000, 25). Erityisesti olen ollut mukana sellaisissa käytännöissä, joilla on ollut merkitystä ihmisten fyysiseen turvallisuuteen ja/ tai heidän terveys on ollut uhattuna väkivaltaan tai sen uhkaan liittyen.

Ensimmäisessä kuvauksessa on kuvattu terveysaseman turvallisuutta yhtenäisenä käytäntönä, jonka jälkeen olen analysoinut tuota käytäntöä. Sen jälkeen olen vastaavasti kuvannut koulun turvallisuutta yhtenäisenä käytäntönä, johon liittyy oma analyysi. Analyyseissa esille nousseet seikat on koottuna johtopäätöksiin.

4.1 Turvallisuus käytäntönä terveysasemilla

Ainon mennessä lääkärin vastaanotolle häntä huoneessa odotti lääkärin lisäksi myös sairaanhoitaja. Edellisellä kerralla Ainon käydessä vastaanotolla hän oli saanut olla kahden lääkärin kanssa. Uudessa menettelyssä on kyse käytännöstä, jolla on pyritty varmistamaan henkilökunnalle turvallinen vastaanottotilanne asetelmalla kaksi vastaan yksi. Aino on käyttäytynyt aggressiivisesti tai uhkaavasti edellisellä vastaanottokerralla ja siksi seuraavaa kertaa varten vastaanotonhuoneeseen oli varattu kaksi henkilöä vastaavanlaista käyttäytymistä ehkäisemään, mutta myös sen vuoksi, että kahden ihmisen on helpompi puolustautua yhtä vastaan kuin yhden ihmisen.

Ainon käveltyä ulos vastaanottohuoneesta hän huomasi, että oven takana seisoi vartija, joka ei ollut siinä paikassa hänen mennessä huoneeseen. Vartijan seisominen oven takana on johtunut myös Ainon edellisen kerran aggressiivisesta käytöksestä. Sen seurauksena vartija on tullut oven taakse ”päivystämään”, jos Aino käyttäytyisi jälleen aggressiivisesti. Jo pelkkä kiivasluonteinen keskustelu olisi

voinut olla merkinä vartijalle tulla kesken vastaanoton rauhoittamaan tilannetta pelkällä läsnäolollaan. Vartijan tehtävänä terveysasemilla onkin estää potilaiden väkivallan teot terveydenhuollon henkilökuntaa kohtaan, mutta myös käyttää voimakeinoja riehujia, sekä väkivaltaisia potilaita kohtaan - niin tarvittaessa.

Ainolla on kokemuksia myös siitä, kun kesken vastaanoton huoneeseen on tullut toinen terveydenhuollon henkilökuntaan kuuluva. Paikalle tullut hoitaja ei kuitenkaan ole puuttunut Ainon hoitoon. Toisen henkilön paikalle tuleminen on johtunut Ainon käyttäytymisen muuttumisesta uhkaavaksi lääkäriä kohtaan. Lääkäri on huomaamatta kutsunut paikalle toisen ihmisen, jotta Ainon käyttäytymiselle ja sanomiselle löytyä todistaja. Lääkäri on saattanut myös yllättäen poistua vastaanottotilasta Ainon lyötyä nyrkillä pöytään. Lääkäriin on poistuessaan selittänyt lähtevänsä hakemaan välttämätöntä hoitovälinettä. Palatessaan lääkäriillä on ollut mukana työkaveri tai vartija, koska hän ei ole enää uskaltanut olla kahdestaan vastaanottohuoneessa Ainon kanssa.

Ennen kuin Aino oli päässyt lääkärin tai hoitajan vastaanotolle, hän oli joutunut käymään ilmoittautumassa vastaanottovirkailijalle. Vastaanottovirkailija istuu pöydän takana, jonka yläpuolella on paksu lasi tai muovipleksi. Pöytä ja paksu lasi tai pleksi on asetettu siten, että raivostuneen asiakkaan olisi vaikeampi päästä vastaanottovirkailijan kimppuun. Pyrkinessään pöydän tai tiskin toiselle puolelle Aino ainakin joutuisi raivaamaan esteet tieltä, mikä antaa virkailijalle aikaa lähteä karkuun.

Ilmoittautumisen jälkeen Aino oli istunut odotusaulaan ja huomannut yrittäessään liikuttaa tuolia, että ne ovat pulttatut lattiaan kiinni. Tämä kaikki on tehty sen vuoksi, että vastaanottotiloissa raivostunut ihminen ei pystyisi ottamaan tuolia lyömävälineeksi. Onneksi sentään lehtiä ei ole kiinnitetty vaijerilla paikoilleen, vaan kiinnostavan lehden pystyy ottamaan mukaansa. Odotustilasta löytyy myös valvontakameroita, joista voidaan vielä jälkikäteenkin katsoa, jos Aino päättää ottaa terveysaseman lehden mukaansa kotiin. Terveysasemalla oleva vartija tai vahtimestari voi myös nähdä kameroiden avulla, mikä on tilanne missäkin osassa terveysasemaa ja ketä rakennuksessa liikkuu.

Joidenkin ovien yläpuolelta löytyy vihreä valo tai vihreäpohjainen kyltti, jossa ihmishahmo juoksee kohti ovea. Se osoittaa hätäpoistumistien, jota kautta pääsee ulos rakennuksesta esimerkiksi tulipalon sattuessa. Aino epäili lääkärin unohtaneen varatun ajan ja yritti aukaista vastaanottohuoneen oven mutta se olikin lukossa. Paikalle käveli vartija ja jäi Ainon kohdalle seisomaan jalat hieman haara-asennossa, suoraryhtisenä, kädet edessä vatsan päällä ja katse kohotettuna hieman ylöspäin.

Vartija oli pukeutunut varsikenkiin, reisitaskuhousuihin sekä isotaskuiseen takkiin. Aino on muussa yhteydessä nähnyt joillakin vartijoilla myös haalareita. Edessä seisovan mies oli helppoa tunnistaa vartijaksi jo siksikin, että se luki selkeillä kirjaimilla hänen takin etumuksessa ja isommilla kirjaimilla takin selkäpuolella. Vyössä näytti olleen kiinnitettyinä ainakin kaasusumutin, mutta myös jokin pamppu. Aino muisti kuulleensa jostakin, että ennen vanhaan hoitohenkilökunnalla oli myös käytössä kaasusumuttimia. Liekö enää, koska vartijoilla ainakin näyttää olevan? Kesken Ainon pohdinnan lääkäri kutsui hänet vastaanottohuoneeseen.

Huoneessa lääkäri ohjasi Ainon huoneen perälle istumaan ja jäi itse istumaan pöytänsä ääreen lähemmäs ovea. Huoneessa oli myös toinen ovi, josta pääsee toiseen vastaanottohuoneeseen. Huoneen pöydällä ei näkynyt saksia tai edes injektioruiskuja, joiden voisi olettaa olevan jatkuvasti käytettäviä tavaroita. Lääkäri hakikin ne kaapista, ennen kuin aloitti toimenpiteen.

Lääkärin suorittama toimenpide ei ollut Ainon mielestä parasta mahdollista hoitoa, mistä syystä hän ärsyyntyi ja kertoi sen suorasanaisesti lääkärille. Lääkäri pyysi Ainoa rauhoittumaan ja kertoi seuraavaksi mittaavansa hänen verenpaineen. Aino jatkoi kuitenkin hoidon tason arvostelemista kärkkäästi ja aggressiiviseen sävyyn, jolloin lääkäri kysyi Ainon mielipidettä paremmasta hoitokeinosta. Samalla lääkäri siirtyi takaisin tietokoneen ääreen ja hetken päästä huoneeseen ilmestyi sairaanhoitaja kertomatta syytä tuloonsa. Ainolle kerrottiin, että pyytämiä PKV-lääkkeitä ei voida hänelle määrätä ja samalla kehoitettiin muistamaan asiallinen käyttäytyminen seuraavalla kerralla terveysasemalla asioidessa.

Ainon poistuessa terveysasemalta vartija kulki hänen perässä lähelle ulko-ovea. Hieman ennen ovea vartija kääntyi ja meni vastaanottotiskin taakse, josta vartijalla oli hyvä näkyvyys ulko-ovelle sekä odotustiloihin. Koska Aino ei saanut haluamiaan lääkkeitä päätti hän lieventää elämän kolhuja alkoholilla ja kysyä kavereilta, josko he vielä myisivät omista lääkevarastoistaan hänelle pari pilleriä. Ovella Ainoa vastaan vielä tuli kaksi hoitajaa, jotka keskustelivat kohta alkavasta koko henkilökunnan turvallisuuskoulutuksesta ja pohtivat onko siinä mahdollisesti kysymys paloturvallisuudesta, kuten oli viimeksi ollut, vai olisiko tällä kertaa kyse jostain muusta.

Koulutuksessa oli tällä kertaa kysymys siitä, miten tulisi toimia uhkatilanteissa. Paikalle oli tullut kaupungin turvallisuusasiantuntija, jonka johdolla käytiin yhdessä lävitse sitä, miten terveysasemilla tulisi toimia, mikäli asemaan kohdistuisi esimerkiksi pommiuhkaus tai jos yksittäistä työntekijää tai työntekijöitä uhattaisiin väkivallalla. Paloturvallisuudesta ei siis ollutkaan kysymys. Joku totesikin, että oli hyvä kun käytiin lävitse toimintaa uhkaustilanteissa. Niitä kun sattuu huomattavasti useammin terveysasemilla, kuin esimerkiksi tulipaloja.

Koulutuksen alussa käytiin lävitse ihmisen toiminnan keskeistä merkitystä turvallisuudelle. Ihminen omilla valinnoillaan luo ja rakentaa omaa turvallisuuttaan, sillä valinnat voivat olla turvallisia tai vähemmän turvallisia, kuten käytäntö pyöräilykypärää pyöräillessä. Lopuksi koulutus keskittyi siihen, miten terveysaseman henkilökunnan tulisi toimia yhdessä ja erikseen uhkaustilanteessa. Viikko sitten terveysasemaan kohdistui uhkaus, jossa uhattiin terveysaseman koko henkilökuntaa väkivallalla ja siksi koulutus päätettiin järjestää. Koulutuksen tarkoituksena oli kehittää toimintaa siten, että toiminta muuttuu vastaavissa tilanteissa paremmaksi.

4.2 Terveysasemien turvallisuus käytäntönä (Analyysi)

Seuraavissa kappaleissa olen analysoinut terveysasemien turvallisuuteen liittyvää käytäntöä teoreettisessa viitekehyksessä esitettyjen turvallisuuskäsitysten sekä käytäntöteorian eri elementtien näkökulmista. Käytäntö on kuvattuna turvallisuus

käytäntönä terveysasemilla luvussa. Käsitelen siis terveysaseman turvallisuutta yhtenä kokonaisena käytäntönä, joka sisältää ymmärrystä, tietoa, kehollista toimintaa, materian käyttöä sekä tunnetiloja.

Kuvauksessa esitetyt eri tilanteita olisi mahdollista pitää yksittäisinä käytäntöinä ja siten tarkastella niitä käytäntöteorian sisältämien eri elementtien näkökulmasta. Tällöin yksittäinen tilanne ”pilkottaisiin” sen sisältämien eri elementtien mukaan. Olen kuitenkin käsitellyt koko terveysasemaa yhtenäisenä turvallisuuteen liittyvänä käytäntönä ja siinä ilmeneviä tilanteita olen käyttänyt esimerkkeinä analysoidessani käytäntöteorian eri elementtejä turvallisuuden näkökulmasta. Tällainen tapa käsitellä terveysaseman kuvausta ja analysoida sitä antaa mielestäni paremman ymmärryksen siitä, miten terveysasemaan sisältyvät eri tilanteet ja toiminnot ovat kietoutuneina toisiinsa ja vaikuttavat yhteisesti turvallisuuteen. Perustelen edellä olevaa sillä, että turvallisuus voidaan nähdä paikallisena käytäntönä, sosio-tekniikan systeeminä, joka rakentuu ihmisten toiminnasta, teknologiasta ja materian käytön ymmärryksestä. Turvallisuus organisaatiossa on lopputulos organisaation jokapäiväisen toiminnan sekalaisista elementeistä, kuten osaaminen, materia, sosiaaliset suhteet, viestintä ja ihmiset. Näillä elementeillä on kiinteä yhteys työhön liittyviin käytäntöihin. (Gherardi & Nicolini 2000, 333-334.) Seuraavassa jaottelussa olen käyttänyt Reckwitzin (2002) perustuvaa jakoa käytännön eri elementeistä.

4.2.1 Tunnetila

Aggressiivisiin potilaisiin ei ole aina terveysasemilla varauduttu kuvauksessa esitetyllä tavalla. Lisääntyneet henkilökunnan henkeen ja terveyteen kohdistuneet uhkaukset (Parantainen & Laine 2010, 7) ovat muokanneet rutinoituneita sosiaalisia tapoja (Laine 2010, 28 ja 33; Reckwitz 2002, 256-259). Tilanteita ei aikaisemmin ole juuri ollut ja nekin harvat tilanteet pystyttiin hoitamaan keskustelemalla.

Tilanne, jossa kohdataan yksin aggressiivinen potilas, pakottaa henkilökuntaan kuuluvan tekemään päätökset yksin. Tilanne on myös hyvä esimerkki tunteesta elementtinä terveysaseman turvallisuus käytännössä. Potilaan kohtaaminen yksin asettaa lähtötilanteessa henkilökuntaan kuuluvan altavastajan asemaan, koska

hän ei ole potilaita vastaanottaessaan aggressiivinen - päinvastoin ystävällinen ja ymmärtäväinen. Tapaan sisältyy tunnetilan siitä, missä tunnetilassa potilas tulee ottaa vastaan terveydenhuollon tiloissa. Tunnetila liittyy terveydenhuollon ammattiin ja paikkaan liitettyyn kulttuurilliseen tapaan. Terveydenhuollon tehtävänä on edistää ja ylläpitää väestön terveyttä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013), joka tehtävänä ei sisällä ajatusta siitä, että työntekijän tulisi olla valmis puolustamaan omia oikeuksiaan, kun potilas käyttäytyy aggressiivisesti, vaan auttaa häntä.

Tilanteeseen liittyvä tunne rakentaa osaltaan henkilökunnan tapaa kohdata potilas. Tunnetila liittyy myös turvallisuuden kokemiseen, sillä turvattomuuden kokemus yksilötalossa on psykologinen ja myös inhimillinen peruspyrkimys (Niemi 2000, 21-22) ja toisaalta yksilö määrittää turvallisuuden tunteen siinäkin tapauksessa, että hän on sitoutunut yhteisöön (Mäkinen 2007, 58). Käytäntöteorian näkökulmasta tunnetila - mikä voi liittyä tiettyyn tapaan tai tulkintaa käsillä olevasta tilanteesta - rakentaa tilanteessa henkilökunnan kehollista toimintaa, sillä se sisältää ymmärryksen ja tulkinnan myös emotionaalisella tasolla (Reckwitz 2002, 254-255). Näin ollen henkilökunnan tunnetilaa ei voi sivuuttaa kehitettäessä työpaikan turvallisuutta, koska se ohjaa kehollista toimintaa ja toisaalta on kokemuksena yksilön peruspyrkimys. Tunne turvallisuudesta tulee esille myös valvontakameroiden kohdalla, joiden vaikutusta turvallisuuteen pohdin jäljempänä seuraavassa luvussa.

4.2.2 Ymmärrys ja tieto

Yksityisten vartiointiliikkeiden työntekijöiden tehtävänä terveysasemilla ja vastaavissa terveydenhuollon paikoissa on järjestyksen säilyttäminen, mutta myös henkilökunnan koskemattomuuden ja terveysaseman omaisuuden suojaaminen. Vartijoiden ja vartiointiliikkeiden järjestyksenvalvojien ilmestyminen osaksi terveysasemilla toimivia ammattiryhmiä liittyy terveydenhuollon toimipisteissä sattuneisiin rikoksilla uhkailuihin, sekä konkreettisiin tapauksiin.

Vuonna 2010 tuli järjestyslakiin muutos, joka mahdollisti muun muassa terveyden- tai sosiaalihuollon toimipisteen hakea paikalliselta poliisilaitokselta lupaa asettaa järjestyksenvalvoja ylläpitämään poliisin apuna järjestystä ja turvallisuutta, jos järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen ei muulla tavalla ole tarkoituksen

mukaista, ja se sitä edellyttää (Järjestyslaki, 27.6.2003/612). Lakiin tullut muutos kuvaa ymmärryksen ja tiedon rakentumista historian kuluessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sellaiseksi, että lainsäätäjä on nähnyt tarpeelliseksi mahdollistaa yksityisen vartiointiliikkeen järjestyksenvalvojan asettamisen terveysasemille valvomaan järjestystä ja turvallisuutta. Laki mahdollistaa vartijalle ja järjestyksenvalvojalle voimakeinojen käytön millaista oikeutta terveydenhoitohenkilökunnalle ei ole.

Vartijan mukana oleminen vastaanottotilanteessa – seisominen - rakentaa myös uutta ymmärrystä potilaan kohdalle. Se luo tilanteen sosiaalisen vuorovaikutuksen uudelleenlaiseksi, jolloin aikaisemmat merkitykset ja niiden materialisoituneet muodot eivät pysy enää yllä. Aikaisemmin vallinneessa tavassa aggressiivinen potilas saattoi olla kahdestaan lääkärin tai hoitajan kanssa ja pystyi esittämään perustelemattomia vaatimuksia tehostamalla sitä väkivallan uhalla. Tilanne, jossa vartija on mukana potilaan vastaanotolla tekee vaikeammaksi aggressiiviselle potilaalle uhkausten ja perustelemattomien vaatimusten esittämisen. Potilas tietää, että lääkärillä tai hoitajalla on mahdollisuus yhdessä vartijan kanssa reagoida vastustamalla uhkausta, eikä siten uhkaus tai perusteeton vaatimus johda potilaan pyrkimään tulokseen. Näin ollen aikaisemmat merkitykset ja materialisoituneet muodot eivät ole pysyneet yllä aikaisempaan tapaan verrattuna (Laine 2010, 33; Rantala 2011, 36). Jotta henkilökunnan reagointimahdollisuus uhkaavaan käyttäytymiseen säilyy edelleen ja toisaalta tilanteen sosiaalinen vuorovaikutus saadaan pysyväksi, tulee toimijoiden toistaa niitä jatkuvasti. Näin aikaisemmat merkitykset ja materialisoituneet muodot saadaan muutettua pysyvästi.

Esimerkki olemassa olevasta käytäntöön sisältyvästä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta on kuvauksessa mainittu tilanne, jossa tarkoituksena on rahoittaa potilas mittaamalla hänen verenpaineensa. Esimerkki kuvaa asioiden rakentumista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tietynlaiseksi siten, että toiminta saa konkreettisessa tilanteessa tietyn mielen ja merkityksen (Laine 2010, 33). Hoitotilanteessa kosketukselle on rakentunut rauhoittava merkitys ja toimijoille ymmärrys siitä. Verenpaineen mittaamisella pyritään siis kiihtyneen potilaan kohdalla tilanteen rauhoittamiseen, ei niinkään mittaustuloksen saamiseen. Mittaustulos olisi todennäköisesti ollut liian korkea potilaan kiihtymisestä johtuen.

Vastaavanlaiset merkitykset on hyvä huomioida käyttökelpoisina tapoina turvallisuutta kehitettäessä yksittäisissä tilanteissa tai yleisemmin.

Kiinteistössä olevat valvontakamerat ovat materian ja esineiden käyttämistä tietyllä tavalla, mutta niiden käyttämiseen liittyy paljon ymmärrystä ja tietoa. Siitä syystä valvontakamerat toimivat esimerkkinä niihin liitetystä kulttuurillisesta ymmärryksestä ja tiedosta terveysaseman turvallisuus käytännössä. Valvontakameroita on sekä ulkona että sisällä ja ne on sijoitettu siten, että niiden kautta voidaan valvoa rakennuksen sisä- sekä ulkotiloja. Tallentava järjestelmä myös mahdollistaa tapausten jälkikäteisen tarkastelun. Valvontakamerat mielletään turvallisuutta lisääväksi esineeksi eli niihin on liitetty tietty tapa ajatella ja ymmärtää niiden käyttötarkoitus. Valvontakameroiden käyttämiseen turvallisuuden kehittämisessä on liitetty ymmärrys ja tieto siitä, että passiivisia kameroita voidaan käyttää turvallisuuden lisäämisessä. Valvontakamera on varsin passiivinen laite, joka kuvaa tiettyä aluetta. Pyrin selittämään valvontakamerakäytäntöön liittyvää ymmärrystä seuraavassa kappaleessa.

Passiivisena laitteena valvontakameraa ei voi käyttää kuin kuvaamiseen esimerkiksi väkivaltilanteessa. Tällöin konkreettisessa tilanteessa kamerasta ei ole uhrille apua esimerkiksi estämään lyöntiä. Kuitenkin valvontakamera koetaan työpaikoilla turvallisuutta lisäävänä asiana ja niitä halutaan työpaikoille asennettavan. Halukkuus johtuu valvontakameran käyttötarkoitukseen rakentuneesta tiedosta ja ymmärryksestä sekä sen sisältämästä diskurssista. Diskurssiin sisältyy ajattelu, että toimimalla näin voidaan turvallisuutta työpaikalla lisätä. Valvontakameroiden käyttämiseen liittyy myös työntekijöiden tunnetila niiden vaikutuksesta työpaikan turvallisuuteen. Valvontakamerakäytäntöön sisältyy siis diskurssi, joka sisältää yhteen liittyneenä rutinoitunutta ajattelua ja ymmärrystä, tietoa ja kehollista käyttäytymistä sekä motivoituneisuutta valvontakameran käytöstä ja vaikutuksesta (Reckwitz 2002, 258), mikä ymmärryksenä sisältyy tapaan käyttää valvontakameroita turvallisuutta lisäävänä esineenä. Yksilötasolla niihin liittyy ymmärrys ja tunnetila siitä, että turvallisuus työpaikalla on parantunut, kun työpaikalla on valvontakameroita.

Eri käytäntöjen sisältämää tietoa, ymmärrystä sekä diskurssia osaltaan rakentavat erilaiset oppaan. Turva-alan yrittäjät ry:n ja Poliisihallituksen (2010, 6) julkaisemassa Kameravalvontaoppaassa todetaan, että kameravalvontajärjestelmän avulla pyritään ennalta estämään mahdollisia ongelmia (yleisestäävyys) sekä selvittämään tapahtuneita ongelmia (erityisestäävyys) jolla viestitetään ympäristölle, että vahingonteot selvitetään. Opas ei kuitenkaan kerro miten kameravalvontajärjestelmä yleisestäävasti pyrkii ennalta estämään mahdollisia ongelmia. Maininta oppaassa sekä kameravalvontajärjestelmien yleistymisen vahvistaa ajanjaksoissa toistuvana ymmärryksen ja tiedon rutinoitumista ja ne ohjaavat tiedostamattamme tapaamme ajatella asioista ja toimia niiden suhteen, minkä lisäksi tunnetila osana käytäntöä ohjaa tapojamme (Laine 2010, 28 ja 33; Reckwitz 2002, 256-260).

Joissakin terveydenhuollon toimipisteissä käytössä olevat kaasusumuttimet ja niiden koettu tarpeellisuus sopii esimerkkinä kuvaamaan sitä, miten tieto rakentuu käytännössä (Rantala 2011, 36) myöskin turvallisuuden osalta, mitä myös valvontakamera esimerkki edustaa. Kaasusumutinkoulutuksessa opetetaan yleisesti, että sumuttimen käyttö ei ratkaise tilannetta, vaan käyttäjän tulee olla valmis myös muihin toimenpiteisiin voimankäyttötilanteessa. Koulutuksessa ei pystytä kertomaan sumuttimen käyttäjälle, miten tarkalleen pitäisi toimia sumuttimen käytön jälkeen, koska kaasua saaneiden ihmisten reaktiot eroavat toisistaan. YouTubesta (Kaasusumutin testi 2007; Altistuminen kaasusumuttimelle 2012; Kaasusumutin altistus 2012) löytyy videoita, joissa näytetään kun koetilanteessa kaasua sumutetaan koehenkilön kasvoille. Kohta tuo henkilö on polvillaan maassa, silmän kiinni ja köhii limaa suustaan. Tällaiseen koetilanteeseen osallistuminen antaa yhden ymmärryksen, tietämyksen ja osaamisen sumutuksen jälkeisestä toiminnasta. Koetilanteesta usein puuttuvat esimerkiksi todellisessa tilanteessa vaikuttava jännitys, sekä sumutuksen kohteen aggressiivisuus ja muut tilanteeseen liittyvät muuttujat, kuten ympäristö. Näillä tekijöillä voi olla vaikutuksia mukana olevien ihmisten toimintaan. Todelliseen tilanteeseen liittyvistä muuttujista käy esimerkkinä myös YouTubesta löytyvä video, jossa poliisi käyttää kaasusumutinta Helsingin kauppatorilla (Torikauppias vs. Poliisi 2009). Tuossa tilanteessa kohde ei toimi samalla tavalla kuin mainitsemani koehenkilöt. Torikauppias ei menekään polvilleen maahan, vaan käy lopulta poliisin kimppuun.

Osallistuminen useampiin todellisiin tilanteisiin kokonaisuutena rakentaa sitä monimutkaisempaa tietoa ja taitoa, kuin yksittäisen asian osaaminen tai tietäminen, jota koulutustilanne helposti edustaa. Näissä käytännön tilanteissa tapahtuu tiedon muuttumista rutiinien kriiseistä johtuen, kun kaasusumutuksen kohdehenkilöt eivät käyttäydykään joka kerta samalla tavalla. Yksittäisiä kaasusumuttimen käyttökertoja tarkasteltaessa voidaan puhua yksittäisistä rutiinien kriiseistä, mutta jos kokonaisuus käsittää useampia kaasusumuttimen käyttökertoja, muodostuu meille suurempi ymmärrys kaasusumuttimen käyttämisestä. Se on ”maailman ymmärtämistä”, joka sisältää asioiden ja esineiden, sekä ihmisten ja yksilön itsensä ymmärryksen, johon myös tunne liittyy (Reckwitz 2002, 256-260). Asian ymmärtämisenä voidaan pitää sen tilanteen tai hetken ymmärtämistä, jolloin on oikein kaasusumutinta käyttää, esineen ymmärtämisenä sitä, miten sitä tulee käyttää, ihmisen ymmärtämisenä sitä, miten eri kohdehenkilöt toimivat altistuttuaan kaasulle ja itsensä ymmärtämisenä sitä, kuinka itse toimii siinä tilanteessa ja mitä tunteita itselle syntyy tuossa tilanteessa. Kun tarkoituksena on tarkastella sitä, millaista erityistä taitoa ja tietoa todellisen kaasunkäyttötilanne sisältää, on se mahdollista vain osallistumalla sellaisiin tilanteisiin. Edellä kuvattu esimerkki koskee kaikkia voimankäyttötilanteita, oli siten kysymys fyysisen voiman, patukan tai ampuma-aseen käytöstä. Erilaisiin turvallisuuteen liittyviin käytäntöihin osallistuminen on tuottanut itselleni tietoa ja ymmärrystä. Tätä kertynyttä tietoa käytän hyväkseni turvallisuusasiantuntijan työssäni esimerkiksi arvioidessani voimankäyttövälineiden, kuten kaasusumuttimen, soveltuvuutta tietyn työntekijäryhmän käytettäväksi palvelutyössä.

Mahdollista on olla ainakin kahdenlaista ymmärrystä, kuten edellä kaasusumuttimeen käytön tarkastelusta käy ilmi. Sitä ymmärrystä, jota koulutus tuottaa ja sitä mitä kaasusumuttimen käyttötilanteisiin osallistuminen tuottaa. Vain osallistumalla käytäntöön on mahdollista lisätä siihen liittyvää monimutkaista tietoa ja taitoa sekä osaamista mutta myös käytäntöön liittyvän tunteen ymmärtämistä. Gherardin (2000, 212) toteaa edellä olevaan liittyen, että oppiminen tapahtuu osallistumalla käytäntöihin. Käytännössä kyse ei siis ole pelkästään esineen (kaasusumutin) käyttämisestä tietyllä tavalla tai tietyistä tavoista ja käyttötavan

ymmärryksestä, vaan myös kulttuurillisista tavoista eli laajemmasta ymmärryksestä. Niin kaasusumuttimen kuin valvontakameroiden sekä muiden turvallisuuteen liitettyjen esineiden kohdalla on hyvä tarkastella kriittisesti, millaista ja miten rakentunutta ymmärrystä ja tietoa turvallisuudesta niihin liitetään. Edellä olevaa korostaa myös seuraava kappale.

Kaasusumuttimeen esineenä liittyy myös tietoa ja ymmärrystä samalla tavalla kuin valvontakameroihin. Kaasusumuttimien oleminen terveydenhuollon henkilökunnalla, turvallisuutta lisäävänä tekijänä, on siis oivallinen esimerkki siitä, miten kaasusumuttimeen esineenä on liitetty ymmärrys ja tieto itsensä tai toisen ihmisen suojaamisesta kolmannen ihmisen hyökkäystä vastaan. Kaasusumuttimien hankkiminen osoittaa, että on ollut olemassa jotakin kautta rakentunut ymmärrys. Tuon ymmärryksen mukaan sumuttimella on olemassa tietty kulttuurillinen tavanomainen tapa käyttää sitä itsensä tai toisen ihmisen puolustamisessa. Ymmärrys on voinut rakentua kuvatuissa koulutustilaisuuksissa, käytännön tilanteissa tai se voi johtua sumuttimeen liitetystä diskurssista, kuten valvontakameroiden kohdalla on tapahtunut.

Kaasusumuttimen käyttäminen on liitetty suoraan turvallisuutta lisääväksi tavaksi, pohtimatta mahdollisesti sitä, miten se henkilökunnan turvallisuutta parantaa. Henkilökunta on myös liittänyt kaasusumuttimeen tietyn tiedon ja ymmärryksen siitä, miten sillä voidaan puolustautua hyökkäystä vastaan ja lisätä siten omaa tai toisen turvallisuutta. Kaasusumuttimen käyttöön on siten liitetty henkilökunnan taholta tietämystä kulttuurillisista tavoista ja osaamista. Osaamista siitä, miten kaasusumutinta tulisi käyttää ja tietoa millaisissa tilanteissa sitä tulisi käyttää, sekä siitä, että kaasusumutinta käyttämällä hyökkäys voidaan torjua – heidän oman ymmärryksen mukaisesti. Turvallisuutta kehitettäessä on siis syytä kiinnittää huomiota materian käytölle ja materiaalille rakentuneelle ymmärrykselle ja tiedolle.

Kaasusumuttimen ja valvontakameroiden käyttäminen liittyy perinteisen turvallisuuskäsityksen (Niemelä 2000, 25) mukaisilla aloilla vallitseviin keinoihin, joilla voidaan hyökkäykseltä suojautua, hyökkäys estää tai rikoksia estää ennalta. Henkilökunta on voinut pohtia myös muita keinoja selvittää kuvatuista tilanteista tai sitä miten tilanteilta voisi välttyä ja rikoksia estää. He ovat kuitenkin päätyneet

perinteisen turvallisuuskäsityksen mukaiseen ratkaisuun. Turvallisuuden laajemman ymmärryksen mukaisia keinoja ei välttämättä ole ymmärretty hyökkäyksen estäviksi tai rikoksia ennalta estäviksi toimenpiteiksi. Tällöin aluksi olisi lähdetty pohtimaan henkilökunnan tulkintoja ja tavoitteita turvallisuudesta. Sen jälkeen olisi analysoitu potilaiden kohtaamiseen liittyviä tapoja siitä, miten näissä tilanteissa voidaan omalla käyttäytymisellä estää potilaan hyökkääminen.

Terveysasemaan liittyvässä kuvauksessa koulutuksen aihe eli turvallisuus oli tiedossa koulutukseen menijöille, mutta sen sisällöstä oli epätietoisuutta. Epätietoisuus kuvaa sitä tilannetta, miten turvallisuudelle ei ole olemassa yksiselitteistä sosiaalisesti, kulttuurillisesti ja historiallisesti rakentunutta ja toimijoille totunnaista tapaa ajatella, ymmärtää, tietää, toimia ja kokea konkreettisesti tilanteessa ilman, että konkreettiselle tilanteelle on määritelty erityinen sisältö. Tämä sama ongelma tuli esille luvussa, jossa pyrin käsitteellistämään turvallisuutta. Totesin luvussa, että turvallisuuden määrittely on vaikeaa (Reiman & Oedewald 2008, 19) ja sen määrittämisen vaikeuteen yhdistyy turvallisuuden käsitteen suhteellisuus (Limnell 2009, 44; Wildavsky 1991, 209).

Annettaessa turvallisuudelle sisältö eli kun koulutukseen menijöillä on tiedossa, että käsiteltävä asia koskee esimerkiksi pommiuhkauksia, mahdollistaa se heille aikaisempien merkityksien ja niiden materialisoitumisien suunnata toimintaa ja merkityksien antoa turvallisuuden käsitteen sisällä. Tällöin turvallisuuskäsitteelle on annettu merkitys eli sille on johdettu merkitys pommiuhkaukseen liitetynä. On siis tärkeää määritellä mitä turvallisuudella tarkoitetaan missäkin yhteydessä ja antaa sille sisältö. Vasta sen jälkeen tilanteessa ”oikeanlaiset” merkitykset mahdollistavat ja suuntaavat toimintaamme sekä merkityksenantojemme oikeaan suuntaan halutun turvallisuuden näkökulmasta. Keskeistä on huomata myös, että toiminta ja merkitystenanto ovat osin tavanvaraisia, eli ne ohjaavat tiedostamattamme tapaamme kysyä asioista, ymmärtää ja ajatella asioista tai toimia niiden suhteen (Laine 2010, 33), mikä korostaa entisestään eri yhteyksissä turvallisuuden määrittelyä. Ilman turvallisuuskäsitteelle annettua sisältöä eli turvallisuuden määrittelyä, tilanteeseen liittyvä toiminta voisi olla sopimatonta tai väärä tai sillä ei olisi turvallisuuden kannalta merkitystä.

4.2.3 Kehollinen toiminta

Vastaanottotilanne, jossa potilas kohdataan kahden henkilökuntaan kuuluvan toimesta, luo tilanteeseen kaksi vastaan yksi asetelman. Kahden henkilökuntaan kuuluvan läsnäolosta johtuen uhkaaja joutuu fyysistä väkivaltaa käyttäessään, miettimään onnistumisensa mahdollisuuksia. Kahden henkilökuntaan kuuluvan läsnäolo saattaa mahdollistaa myös palautteen antamisen uhkaajan käytöksestä mainituilla perusteilla. Edellä kuvatuista syistä terveysasemilla on tapana, että tiedettäessä potilaan olevan aggressiivinen, paikalla on vastaanotto- tai hoitotilanteessa kaksi henkilökuntaan kuuluvaa tai kesken vastaanottotilanteen paikalle saatetaan kutsua toinen henkilökuntaan kuuluva. Aikaisempi rutiinina ollut kehollinen toiminta kohdata potilas yksin on muokkaantunut kriiseissä eli tilanteissa, joissa on huomattu, ettei lääkäri tai hoitaja selviä aggressiivisen potilaan kanssa yksin. Tällöin apuun on tarvinnut hälyttää myös muita. Näin aikaisemman kehollisen toiminnan rakenteet ja sen sisältämän tieto ovat muuttuneet (Reckwitz 2002, 256-259).

Potilaan ohjaaminen huoneen perälle, sekä huoneessa oleva toinen ovi liittyvät keholliseen toimintaan, jonka avulla on tarkoitus parantaa hoitohenkilökunnan mahdollisuuksia paeta huoneesta tarvittaessa. Aikaisemmin kalustesuunnittelussa sijoitettiin hoitohenkilökunnan työpiste huoneen perimmäiseen nurkkaa ja kauimmaiseksi ainoasta ovesta. Sijoittelu saattoi johtaa tilanteeseen, jossa aggressiivinen asiakas pystyi estämään hoitohenkilökunnan pakenemisen huoneesta. Myös kalustesuunnitteluun ovat vaikuttaneet keholliseen toimintaan eli pakenemiseen kohdistuneet kriisit ja siten suunnitelmia on muutettu. Samaa muokkaantumista on tapahtunut myös sen suhteen, ettei enää työpöydillä ole havaittavissa sellaisia esineitä, joilla potilas voi helposti vahingoittaa henkilökuntaa. Ne on sijoitettu kaappeihin, josta ne tarvittaessa noudetaan erikseen.

Muokkaantuminen ei ole siis koskenut pelkästään vastaanottohuoneessa olevaa materiaalia, jonka käyttämistä ja järjestystä on muutettu, vaan myös kehollista toimintaa. Muokkaantumisen seurauksena potilas istuu nyt eri paikassa kuin ennen ja lisäksi terveydenhuollon henkilökuntaan kuuluva on varautunut lähtemään

huoneesta karkuun (Reckwitz 2002, 256 ja 252-253). Aina kuitenkin eivät pelkkä henkilökunnan resurssi ja sisäisinä järjestelyinä muuttuneet tavat täysin riitä.

Kehollinen toiminta eli vartijan mukana oleminen vastaanottohuoneessa tai oven takana seisominen tekee aggressiivisen potilaan vastaanottokäynnistä henkilökunnalle turvallisemman. Tilanne on henkilökunnalle turvallisempi, koska vartijan voimankäyttöoikeus mahdollistaa tilanteeseen puuttumisen eli kehollisen toiminnan jo ennen kuin potilaan hyökkäys olisi tapahtunut. Terveystieteiden tutkimusten mukaan henkilökunnalla on mahdollista puolustaa itseään vasta hyökkäyksen jo tapahduttua tai juuri välitöntä hetkeä sitä ennen. Tapa, jossa aggressiivinen potilas on otettu vastaan ilman vartijan paikalla olemista, on todettu vaaralliseksi henkilökunnalle eli käytännön kokemukset ovat suunnanneet toimintaa uudelleen, mikä samalla on tarkoittanut rutiinien muokkautumista koetusta kriisistä johtuen (Laine 2010, 28 ja 33; Reckwitz 2002, 256-259). Muokkaantumisesta edusti myös muuttunut käytäntö, jossa aggressiivinen potilas otettiin vastaan kahden hoitohenkilökuntaan kuuluvan toimesta. Vartijan mukana oleminen on esimerkki käytännön muokkaantumisesta edelleen.

Vartijoiden yleinen tapa seistä voidaan nähdä turvallisuuteen liittyvänä kehollisena toimintana. Jalat hieman normaali leveämmässä haara-asennossa, kämmenet päällekkäin keskellä vyötäröä, rintakehä ylhäällä, suora ryhti ja katse hieman ylöspäin paljastavat ihmisille, että kyseessä on turvallisuuteen liittyvä toimija. Kyseessä on kehollisen toiminnan muoto, joka kulttuurillisesti ymmärretään liittyvän turvallisuuteen (Reckwitz 2002, 252-253). Se on käytössä vartijoilla, järjestyksenvalvojilla, kuten myös poliiseilla ja se myös opetetaan perusasentona näiden tehtävien koulutuksessa. Käytin itse tuota asentoa, kun organisaatiossani oli ministeritason vierailu ja olin valvomassa tilaisuuden turvallisuusjärjestelyjä. Olin pukeutunut tavalliseen pukuun ja kauluspaitaan, mitkä eivät viestineet kuulumisestani vierailun turvallisuusorganisaatioon. Samaa pukeutumista noudattivat myös paikalla olleet vieraat. Paikalla ollut ministerin turvamies käytti samaa asentoa kuin minäkin.

Kukaan ei tullut kyseenalaistamaan olemistani vierailun aikana, vaikka en varsinaisesti tehnyt mitään - muuta kuin valvoin. Tietty tapa seistä eli kehollinen

toiminta (Reckwitz 2002, 256) sai paikalla olleet ymmärtämään ja tietämään, mikä minun tehtäväni oli. Vieraat liittivät minut turvajärjestelyihin kuuluvaksi henkilöksi, mikä riitti selittämään heille miksi olin paikalla. Vieraiden ymmärrys kuvatusta kehollisesta toiminnasta paljastaa heidän käsityksen turvallisuudesta perinteiseksi turvallisuuskäsitykseksi. Perinteisessä turvallisuuskäsityksessä turvallisuudessa on kyse valtiollisesta ja sisäisestä turvallisuudesta, jota muun muassa poliisi ja puolustusvoimat edustavat (Niemelä 2000, 25.).

Kehollisen toiminnan mahdollisuudet turvallisuuden kehittämisessä tulee hyödyntää jo ennen mahdollisten kriisien kohtaamista. Viimeistään siinä vaiheessa, kun toiminta kohtaa kriisejä, tulee pystyä analysoimaan toimintaa ja tekemään muutoksia siihen. Näin on tapahtunut aggressiivisia potilaita vastaanottaessa, jota myös vartioiden ilmaantuminen terveysasemille tarkoittaa. Tärkeää on säilyttää toiminnassa myös joustavuus, mikä tarkoittaa toiminnan muutosta heti kriisin aikana. Esimerkiksi asemiehen ilmaannuttua terveysasemalle, joustavuus tarkoittaa sitä, että se pystytään nopeasti tyhjentämään ihmisistä tai että henkilökunta kykenee pakenemaan myös muualta, kuin vastaanottohuoneesta. Lainsäädännön on hyvä olla ajantasainen suhteessa terveysasemille rakentuneeseen turvallisuuteen. Lainsäädännöllä luodaan mahdollisuuksia väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisyyn.

4.2.4 Materian käyttäminen

Kuvauksessa esille tullut vartijan tietty tapa seistä voidaan liittää terveysaseman turvallisuuden käytäntöön, mutta samoin vartijoiden tietty vaatetus voi olla osa terveysaseman turvallisuuden käytäntöä. Vartijan tietynlainen pukeutuminen on yksi esimerkki jonkin esineen tai materian käyttämistä tietyllä tavalla (Reckwitz 2002, 256). Perinteisen turvallisuuskäsityksen (Niemelä 2000, 25) mukaisilla aloilla, kuten poliisissa, puolustusvoimissa, rajavartiolaitoksessa, pelastuslaitoksessa tai vartiointiliikkeessä työskentelevät ovat pukeutuneet hyvin yhdenmukaisesti. Olkapoletit, arvomerkit, organisaation tunnusmerkit sekä turvallisuusorganisaatiota osoittavat tekstit ovat tyypillisiä mainittujen organisaatioiden vaatetuksessa esiintyvistä yhtäläisyyksistä. Osa näistä yhteneväisyyksistä perustuu lainsäädäntöön, jossa esimerkiksi poliisin ja vartijan

vaatetukselle on asetettu vaatimus, että rintamuksessa ja selkämyksessä on oltava poliisilla teksti poliisi ja vartijalla teksti vartija.

Lain tasoiset vaatimukset korostavat vaatteiden käytön tavanomaisuutta ja sen toteuttamista tietyllä kulttuurillisella tavalla. Kulttuurillista yhtenäisyyttä osoittava vaatteiden tietynlainen käyttäminen on rakentunut myös ilman lainsäädännön ohjausta joidenkin vaatekappaleiden osalta. Valtaosalla kenttätyössä toimivilla vartioilla tai esimerkiksi poliiseilla on jalassaan pitkävartiset, mairinuouskenkätyyppiset jalkineet. Poliisilla virka-asusteeseen kuuluvat varsikengät, mutta vartijoiden kohdalla näin ei ole. Yhteneväisyys kenkien mallilla on näiden kahden ammattiryhmän välillä kuitenkin selkeä. Yhteneväisyyttä löytyy vaatteiden malleista, sillä niin vartiointiliikkeiden, poliisin, pelastuslaitoksen ja esimerkiksi rajavartiolaitoksen työntekijöillä on käytössä työasuina haalareita, reisitaskuhousuja, isotaskuisia takkeja sekä kauluspaitoja kravatteineen ja olkapoletteineen. Yhteneväisyys on ollut helppo havaita, sillä työskentelemässäni organisaatiossa käytetään, erityisesti terveydenhuollon toimipisteissä, vartiointipalveluita työpaikan turvallisuuden edistämiseksi. Vartijoiden työpiste sijaitsee usein lähellä vastaanottotiskiä.

Vastaanottotiskin riittävä korkeus, sekä sen yläpuolelle asetettu suojaileksi ovat esimerkkejä siitä, miten turvallisuutta voidaan kehittää palvelupisteissä. Korotetun palvelutiskin, sekä suojaileksin tarkoituksena on estää asiakkaan pääsy henkilökunnan puolelle. Väkivallan huomioiminen vastaanottotiskin suunnittelussa edustaa perinteistä turvallisuuskäsitystä. Jos suunnittelussa otettaisiin huomioon myös ergonomiset tekijät, olisi siinä näkökulmana laaja turvallisuuskäsitys. Odotustiloissa olevat huonekalut taas kiinnitetään pulteilla lattiaan, jotta niitä ei voida käyttää lyömävälineenä. Ne siis siten rajoittavat aggressiivisen potilaan tai asiakkaan toimintaa. Oikeanlaisilla tilajärjestelyillä voidaan ohjata ja rajoittaa potilaiden liikkumista terveysasemalla. Tilajärjestelyillä voidaan myös suojata omaisuutta esimerkiksi varkauksilta. Materiaaleihin liittyvät toiminnot ja niiden tietynlainen käyttäminen ovat osa terveysaseman turvallisuus käytäntöä. Mainitsin aikaisemmin turvamiehen seisseen tietyllä kehollisella tavalla. Tuossa samaisessa tilanteessa hänen kehollista toimintaa vahvasti tietty tapa käyttää esineitä. Kaikilla turvamiehillä on takki napittamatta ja poliisiradion korvakuuloke korvassa.

Eryityisesti korvakuuloke liitetään esineenä turvallisuuteen, koska juuri turvallisuusalan toimijat käyttävät niitä. Esine osana käytäntöä, tarkoittaa jonkin esineen käyttämistä jollakin tietyllä tavalla, joka mahdollistaa tai rajoittaa tiettyjä kehollisia ja psyykkisiä toimintoja, tietämystä ja ymmärtämistä käytännön osatekijänä (Reckwitz 2002, 256), kuten huonekalujen kiinnittäminen tai vastaanottotiskin korkeus ja suojaileksi terveysaseman odotustiloissa tai korvakuulokkeen ja tietyn tyyppisten vaatteiden käyttäminen.

4.2.5 Yhteenvetona

Todellisuus turvallisuudesta ja erityisesti koettu turvallisuus ovat riippuvaisia ihmisten tavasta kokea ja tulkita todellisuutta eli omaa turvallisuuttaan (Limnell 2009, 44). Ihminen tulkitsee todellisuuttaan myös emotionaalisella tasolla, koska tilanteisiin liittyvän tiedon sekä ymmärryksen osatekijä on tilanteeseen liittyvä tietty tunnetila (Reckwitz 2002, 254-260). Näin ollen kehitettäessä terveysaseman turvallisuutta emme voi sivuuttaa sitä kokemusta ja tulkintaa turvallisuudesta, joka siellä työskentelevillä ihmisillä on.

Toisaalta ihmisen tunnetilaa turvallisuudesta voimme muuttaa vaikuttamalla ihmisen ymmärrykseen ja tietoon tilanteesta etukäteen. Esimerkiksi koulutuksessa voimme terveysasemalla työskenteleville ihmiselle kertoa ja havainnollistaa väkivaltatilanteeseen liittyvää (oikeanlaista) ja tilanteessa heidän turvallisuutta edistävää ymmärrystä, tietoa ja toimintaa. Koulutuksessa voisi käsitellä esimerkiksi haastavan asiakkaan kohtaamista. Jotta kohtaaminen olisi turvallinen, siihen liittyvän kehollisen toiminnan tulee olla tilanteessa turvallisuutta viestivää, ajattelun ratkaisukeskeisyyteen pyrkivää ja tilanteen aistivaa, tekemisen ja osaamisen itsensä puolustamiseen kykenevää sekä materian (esineet ja objektit) käyttämistä turvallisuutta edistävällä tavalla. Haastavan asiakkaan kohtaamiseen liittyy myös kehollinen toiminta ennen tietoista tulkintaa. Hyökkäyksen tapahtuessa kehollinen toiminta eli itsensä hyvä puolustaminen perustuu rutiininomaiseen toimintaa ennen tietoista tulkintaa.

Tavoilla ja toiminnalla on olemassa tiettyjä merkityksiä eli rutiininomaiset tavat näyttäytyvät kaikille samankaltaisina ja ymmärrettävinä. Tapojen lisäämiseen, jotka näyttäytyvät kaikille turvallisuutta lisäävinä, on syytä kiinnittää huomiota.

Toimijoiden toistaessa turvallisuutta lisääviä tapoja jatkuvasti, niiden merkitykset ja materialisoituneet muodot saadaan pysyviksi. Vastaavasti muutettaessa toimintaa turvallisuuden kehittämiseksi, tulee toimijoiden toistaa niitä jatkuvasti, jotta aikaisemmat merkitykset ja materialisoituneet muodot saadaan muutetuksi. Tärkeää on säilyttää toiminnassa myös joustavuus, koska erilaisten tapojen ja toiminnan määrä on suuri.

Tapahtuneiden konkreettisten tilanteiden jälkikäteisen läpikäymisen kautta on mahdollista rakentaa sitä monimutkaisempaa tietoa ja taitoa, joita konkreettisiin tilanteisiin liittyy. Jälkikäteinen tilanteiden analysointi lisää myös henkilökunnan ymmärrystä turvallisesta toiminnasta eri tilanteissa ja siten vaikuttaa myös tunnetilaan ja tulkintaa turvallisuudesta. Jälkikäteinen tilanteiden lävitse käyminen ei ole varsinaista osallistumista, mutta se on lähempänä sitä kuin teorettinen koulutustilaisuus.

Edellä esitettyjen asioiden läpikäymisen lisäksi turvallisuuden kehittämisessä on hyvä kiinnittää huomiota materiaalin käyttämiseen eli esimerkiksi kalusteiden, tilajärjestelyiden tai turvallisuusjärjestelmien oikeanlaiseen toteutukseen. Sen lisäksi, että ratkaisut ovat teknisesti oikein toteutettu on työntekijän henkilökohtaisen turvallisuuden näkökulmasta yhtä tärkeää, että hänellä on ymmärrys, tieto sekä tunnetila siitä, että kyseiset materiaaliset ratkaisut edistävät hänen turvallisuuttaan eli työntekijän kokemus ja tulkinta turvallisuudesta on turvallisuusmyönteinen. Turvallisuuteen liittyvän materiaalin kohdalla on samalla hyvä tarkastella kriittisesti sitä, millainen niihin liitetty ymmärrys ja tieto materiaalin käyttämisestä työntekijällä on. Turvallisuutta kehitettäessä on siis syytä kiinnittää huomiota materiaalin käytölle ja materiaalin rakentuneeseen ymmärrykseen ja tietoon.

Turvallisuuskäsitteelle on hyvä määritellä sisältö, mikä auttaa terveysaseman henkilökuntaa liittämään turvallisuuteen samansisältöisiä merkityksiä, mikä suuntaa toimintaa ja uusia merkityksenantoja samaan ja haluttuun suuntaan. Turvallisuuden laaja alainen ymmärrys mahdollistaa myös laajemman keinovalikoiman turvallisuuden kehittämisessä. Esimerkiksi väkivallan ehkäisyssä ei keskitytä pelkästään teknisiin ratkaisuihin henkilökunnan fyysinen turvallisuuden

ja terveyden suojaamisessa, vaan huomioidaan myös työntekijöiden hyvinvoinnin tukeminen sekä heidän tulkinta turvallisuudesta tilanteessa.

4.3 Koulujen turvallisuus käytäntönä

Juhani kurvaa autollansa suoraan koulun pihalle, koska hänellä on kiire saada hoidetuksi eräs tärkeä asia. Onneksi lapsia ei ole välitunnilla, jolloin Juhani olisi saattanut joutua pysäköimään auton kauemmaksi tai ainakin pysäköinti koulunpihalle olisi ollut haastavampaa. Juhani lähtee kävelemään ovia kohden ja matkalla hän huomaa muutaman valvontakameran, jotka näyttäisivät kuvaavan piha-aluetta.

Oville päästyään Juhani huomaa, että kouluun pääsee kävelemään suoraan sisälle täysin vapaasti, sillä ovet eivät ole lukossa. Siis varsinaiset avointen ovien päivät koko lukuvuoden! Tämä helpottaa huomattavasti hänen tavoitetta hakea yhteishuoltajuudessa oleva lapsi jo hyvissä ajoin luoksensa viettämään heidän yhteistä viikonloppua. Koulu on oikeastaan alkanut vasta pari tuntia sitten, mutta koska Juhani haluaa miellyttää lastansa, on hän päättänyt aloittaa viikonlopun vieton lapsensa kanssa tavallista aikaisemmin.

Tultaessa ovista sisällä saavutaan isoon aulaan. Minne tästä aulasta Juhanin tulisi lähteä? Hän näkee muutamia portaikkoja ja ainakin yhtä monta käytävää lähtevän yhtenäisestä aulasta. Tuolla aulan perällä lasikopissa näyttää olevan virastomestari, joka tulee Juhanin luokse. Virastomestari, joka on pukeutunut kauluspaitaan ja kravattiin sekä suoriin housuihin, kysyy kohteliaasti miten hän voisi Juhania auttaa. Juhani kertoo, että hänellä on tärkeää asiaa lapsellensa heti ja pyytää, että saa tietää missä lapsen luokka sijaitsee.

Juhanille kerrotaan luokan sijaitsevan toisessa kerroksessa, jonne pitää nousta aulan vastakkaisessa nurkassa olevia portaita pitkin. Matkalla portaikolle häntä vastaan tulee oppilasluokka opettajan johdolla. Opettaja nyökkää Juhanille ystävällisen tervehdyksen, johon hän ei juuri reagoi. Portaita noustessa häntä vastaan tulee pari opettajaa, jotka tuntuvat keskustelevan tulevien oppituntien

aiheista, mutta ehtivät myös tervehtimään ystävällisesti. Portaikon yläpään pienessä aulassa näyttää olevan valvontakamera. Juhanin kävely jatkuu kohti lapsen luokan ovea ja oven kohdalla hän kokeilee onko se lukittu ja yllätykseksi huomaa sen olevan auki.

Jo kynnykseltä Juhani huomaa, missä hänen lapsensa istuu ja hän käskee lapsen pakata laukku ja toteaa koulun olevan lopussa siltä päivältä. Juhani seisoo keskellä ovea, mikä estää muiden ulos pääsyn luokasta. Opettaja näyttää olevan ihmeissään tapahtumasta ja kysyy Juhanilta jotakin, mutta hän tyytyy vastaamaan olevansa toinen lapsen vanhemmista ja heillä olevan tärkeä meno. Luokan ulkopuolella olevasta naulakosta Juhani ottaa lapsen takin mukaan ja samalla hän huomaa viereisen takin taskussa olevan kännykän. Kännykkä on uudempaa mallia kuin hänellä itsellään. Juhani päättää samalla ottaa myös sen mukaan ja näin päivittää puhelimensa mallin nykypäivään. Hänen mieleensä naulakoilla tulee mahdollisuus aiheuttaa ”vipinää” koulun harmaaseen arkeen. Sytyttämällä naulakossa olevat keinokuituiset takit syntyisi tähänkin kouluun liikettä. Juhani päättää kuitenkin luopua ajatuksesta, sillä tulentekovälineitä ei tullutkaan tällä kertaa mukaan.

Juhani itse ei pukeutuisi ikinä niin kirkkaisiin väreihin, joita naulakko on täynnä. Lapsellensakin hän on sanonut, että musta on ainut oikea väri, jota myös Juhani itse suosii kaikissa vaatteissa. Mustat farkut, raskaan näköiset kengät, nahkaliivi ja pilottitakki ovat hänen vaatteita. Paksut roikkuvat ketjut housuissa, sekä pääkallomerkit muissa vaatteissa luovat myös muille sitä kuvaa, että Juhanin lähelle ei kannata tulla, ellei ole samaa mieltä hänen kanssaan.

Matkalla portaikkoon Juhani huomaa ovesta lukevan ”opettajan huone” ja hänen mieleen tulee käydä sanomassa oma arvio koulun surkeasta opetuksesta. Juhanin Lapsi on saanut huonoja arvosanoja, ja se on hänen mielestään täysin koulun surkean opetuksen syytä. Ovi opettajan huoneeseen on kuitenkin lukossa, eikä siksi Juhani pääse kertomaan mielipidettään heti. No, voihan hän käydä kertomassa sen myöhemminkin, koska kouluun sisälle on helppo tulla. Opettajien nimet ja yhteystiedot on varmasti helppo selvittää netin kautta.

Pihalle päästyään Juhanilla ja lapsella ei ole pitkä matka autolle, koska auto on keskellä koulun pihaa. Juhani pohtii vielä, että jos koulu ei ala hänen kanssaan yhteistyöhön, niin voihan hän tulla yöllä tekemään vahinkoa koulun pihalla oleville leikkivälineille sekä rakennukselle. Hän huomaa, että piha-alue on kyllä hyvin valaistu ja siellä näyttää olevan myös valvontakameroita. Ehkä hänen on parempi luopua vahingon aiheuttamisesta, sillä kamerat ja valaistus taitavat olla laitettu juuri sitä varten. Niillä voinee valvoa myös sitä, mitä pihalla tapahtuu päivällä, joten näkyköhän Juhanin auton pysäköintikin nyt valvontakameroiden tallenteissa?

Matkalla kotiin Juhania ja lasta vastaan ajelee vartiointiliikkeen auto, jolla suuntana näyttää olevan koulu. Hälytysajoneuvon sireenin ääni kuuluu jostain kaukaa. Kauan odotettu yhteinen viikonloppu Juhanilla ja lapsella on alkamassa ja siksi Juhani päättääkin juhlistaa sitä käymällä ennen kotiin menoa Alkossa.

4.4 Koulujen turvallisuus käytäntönä (Analyysi)

Seuraavissa kappaleissa olen analysoinut koulujen turvallisuuteen liittyvää käytäntöä teoreettisessa viitekehyksessä esitettyjen turvallisuuskäsitysten sekä käytäntöteorian eri elementtien näkökulmista. Käytäntö on kuvattuna koulujen turvallisuus käytäntönä luvussa. Käsitelen siis koulun turvallisuutta yhtenä kokonaisuena käytäntönä, joka sisältää ymmärrystä, tietoa, kehollista toimintaa, materian käyttöä sekä tunnetiloja.

Kuvauksessa esitettyjä eri tilanteita olisi mahdollista pitää yksittäisinä käytäntöinä ja siten tarkastella niitä käytäntöteorian sisältämien eri elementtien näkökulmasta. Tällöin yksittäinen tilanne ”pilkottaisiin” sen sisältämien eri elementtien mukaan. Olen kuitenkin käsitellyt koulua yhtenäisenä turvallisuuteen liittyvänä käytäntönä, kuten terveysasemaakin ja koulussa ilmeneviä tilanteita olen käyttänyt esimerkkeinä analysoidessani käytäntöteorian eri elementtejä turvallisuuden näkökulmasta. Tällainen tapa käsitellä käytäntöä ja analysoida sitä, antaa mielestäni paremman ymmärryksen siitä, miten kouluun sisältyvät eri tilanteet ja toiminnot ovat kietoutuneina toisiinsa ja vaikuttavat yhteisesti turvallisuuteen. Perustelen edellä olevaa – myös tässä kohdin - sillä, että turvallisuus voidaan

nähdä paikallisena käytäntönä, sosio-teknisenä systeeminä, joka rakentuu ihmisten toiminnasta, teknologiasta ja materian käytön ymmärryksestä. Turvallisuus organisaatiossa on lopputulos organisaation jokapäiväisen toiminnan sekalaisista elementeistä, kuten osaaminen, materia, sosiaaliset suhteet, viestintä ja ihmiset. Näillä elementeillä on kiinteä yhteys työhön liittyviin käytäntöihin. (Gherardi & Nicolini 2000, 333-334.) Seuraavassa jaottelussa olen käyttänyt Reckwitzin (2002) perustuvaa jakoa käytännön eri elementeistä.

4.4.1 Ymmärrys ja tieto

Koulujen turvallisuus käytäntönä luvun kuvauksessa toimintaympäristönä on monitoimitalo, jossa koulun lisäksi toimii kirjasto, nuorisotilat sekä päiväkotit. Lisääntynyt tapa rakentaa kouluista monitoimitaloja kirvoitti erään keskustelun, jossa voi nähdä laajemman turvallisuuskäsityksen ja perinteisen turvallisuuskäsityksen vaikutuksen koulun turvallisuus käytäntöön liittyvään ymmärrykseen ja tietoon.

Keskustelussa koulujen turvallisuudesta tuli esille monitoimitalojen merkitys turvallisuudelle. Monitoimitalot ovat siis rakennuksia, joissa koulun lisäksi toimijana voi olla päiväkotit, kirjasto, nuorisotilat tai esimerkiksi kansanopisto. Moninaisten toimintojen johdosta niissä käy paljon erilaisia käyttäjiä iältään ja käyttötarkoituksiltaan. Esitin monitoimitalojen olevan erinomaisia paikkoja kehittää ja rakentaa asuinalueen yhteisöllisyyttä, koska niillä on mahdollisuus koota yhteen alueen ihmisiä yhteisten asioiden ja tekemisen äärelle ja sitä kautta samalla kehittää alueen turvallisuutta. Ajatukseni perustuu käsitykseen siitä, että yhteisöllisyys rakentaa ihmisten yhteisiä arvoja, jotka vahvistavat alueen turvallisuutta (Limnell 2009, 59-60). Keskustelukumppanini mielestä monitoimitalot tarjoavat hyvän mahdollisuuden ”hörhöille” liittyä yhteisöön ja tulla tutuiksi alueen ihmisten kanssa. Liittyminen ja tutuksi tuleminen puolestaan antavat mahdollisuuden ”hörhöille” tuoda esille heidän omia näkemyksiään, jotka saattavat sisältää kehotuksia radikaalista tai jopa väkivaltaisesta toiminnasta eri kansaryhmiä tai vähemmistöjä kohtaan. Hän esitti myös huolen esimerkiksi pedofiilinen helposta mahdollisuudesta seurata lapsia koulun yhteydessä olevan kirjaston asiakkaana.

Oma ajatteluni perustui kriittisen turvallisuustutkimuksen (Limnell 2009, 59) mukaiseen ajatteluun sekä inhimilliseen turvallisuuskäsitykseen eli laajaan turvallisuuskäsitykseen, jossa inhimillisen kehityksen turvaaminen on keskeistä (Niemelä 2000, 25; Limnell 2009, 61). Keskustelukumppanini lähtökohtana voi todeta olleen perinteisen turvallisuuskäsityksen (Niemelä 2000, 25), jossa viime kädessä on kyse siitä, ettei kansalaisten fyysinen turvallisuus tai terveys ole uhattuna. Nämä käsitykset ovat toimineet keskustelijoiden ymmärryksenä sekä tietona, miten monitoimitilat vaikuttavat alueen turvallisuuteen, sekä rakentavat sitä. Molempien keskustelijoiden kohdalla on ollut myös mahdollista, että kumpainenkin on osallistunut näkemyksensä mukaiseen tilanteeseen, mikä on vahvistanut koulujen turvallisuus käytäntöön liittyntä tietoa ja ymmärrystä siitä.

Omalla kohdallani ainakin näin on ollut, sillä olen ollut mukana Meri-Toppila – Rajakylä lähiöhankeessa vuosina 2008-2011. Hankkeen tavoitteena oli vahvistaa yhteisöllisyyttä, asukkaiden lähiverkostoja sekä asuinalueen vetovoimaisuutta. Tätä tavoitetta toteutettiin luomalla konkreettisia edellytyksiä asukkaiden sekä asuinalueen yhteisöjen voimaantumiseksi. Myös vertaistuen vahvistaminen oli yhteisen tekemisen kohteena sekä turvallisuuden lisääminen alueella. Hankkeen tavoitteista oli saatavilla tietoa dokumentoidussa muodossa, mutta osallistuminen toimintaan lisäsi omaa ymmärrystä, tietämystä ja osaamista hankkeen tavoitteisiin liittyen. Hanke oli moniammatillinen, ja tapana oli käydä keskustelua hankkeen ohjausryhmän kokouksissa, mikä lisäsi tietämystä muilta ammattialoilta sekä eri toimijoiden toteuttamista toimenpiteistä alueella. Osallistuminen alueen ympäristön uudelleen suunnittelun kartoitukseen, yhdessä asukkaiden kanssa, oli myös yksi hankkeen toteuttamismuodoista. Kartoitukseen osallistuminen toi asukkaiden tietämyksen sekä ymmärryksen alueen turvallisuudesta esille uudesta näkökulmasta. Kartoitus sisälsi asioiden (esimerkkejä konkreettisista tapauksista) ja esineiden (valaistus) sekä ihmisten (miten ihmiset kokivat alueen) ja itseni (alueen toimija) ymmärryksen. Käytäntöteoreettisessa lähestymistavassa tieto rakentuu käytännöissä (Rantala 2011, 36) ja toisaalta turvallisuuden sosiaalisen rakenne tarkoittaa sitä, että materiaallinen maailma saa merkityksensä vasta yhteisten merkitysisältöjen ja ymmärryksen kautta (Eskola 2008). Rantalan ja Eskolan toteamukset kuvaavat hyvin sitä, mitä hankkeessa kohdallani tapahtui mutta myös sitä, mitä hankkeessa tavoiteltiin turvallisuuden näkökulmasta Meri-

Toppilan alueella. Ymmärrystä ja tietoa voi sisältyä myös materiaa, kuten esineisiin tai vaatteisiin.

Turvallisuus saa merkityksen yhteisten merkityssisältöjen ja ymmärryksen kautta. Turvallisuuden laajasta näkökulmasta katsottuna kouluilla on mahdollisuus vahvistaa alueensa turvallisuutta rakentamalla ihmisten yhteisiä arvoja ja antamalla turvallisuudelle positiivinen merkityssisältö ja ymmärrys. Tämä ymmärrys ja tietoa on mahdollista rakentaa esimerkiksi asuinalueen yhteisessä toiminnassa ja tilaisuuksissa.

Yhtenäinen asustus perinteisillä turvallisuustoimijoilla, kuten poliisilla, rajavartiolaitoksella ja puolustusvoimilla kiinnittyvät materiaalin tietynlaiseen käyttöön turvallisuudessa (Reckwitz 2002, 256). Materian tietynlaista käyttämistä käytäntöön sisältyvänä elementtiä olen pohtinut terveysasemien turvallisuus käytäntönä luvussa. Sen lisäksi, että materia mahdollistaa ihmisille tietämyksen ja ymmärryksen turvallisuuteen liittyvästä toimijasta, voi vaatetus mahdollistaa tietämyksen ja ymmärryksen myös turvattomuudesta.

Koulun turvallisuuden käytäntöjä luvussa kuvasin, miten lapsensa hakeneella vanhemmalla oli päällään mustat vaatteet sekä nahkaliivi. Rikollisten moottoripyöräkerhojen tapana on pitää nahkaliivejä, joihin on kiinnitetty jengin jäsenyyteen liittyviä tunnuksia. Rikollisjengien liivien käyttäminen on merkki jengin jäsenyydestä, mikä on rakentanut sosiaalisesti ja kulttuurillisesti nahkaliivien käyttämiselle tietyn ymmärryksen ja konkreettiseen tilanteeseen liittyvän mielen ja merkityksen (Laine 2010, 28). Liivien voidaan myös sanoa mahdollistavan sekä rajoittavan tiettyjä kehollisia ja psyykkisiä toimintoja, tietämystä ja ymmärtämistä tilanteeseen liittyen (Reckwitz 2002, 256). Rikolliset jengit ovat käyttäneet vaatteita, joissa on ollut jengeihin liittyviä tunnuksia, ollessaan laittomasti perimässä velkoja, ja syyllistyen samalla myös muihin rikoksiin (Helsingin uutiset 2012; Kauppalehti 2010). Velkojen perintään liittyvä tapa pukeutua rikollisjengien tunnuksilla varustettuja liiveihin, sekä muihin jengien tunnuksilla varustettuihin vaatteisiin, on mahdollistanut painostavan ja uhkaavan perinnän. Painostavuus sekä uhkaavuus on syntynyt rikollisiin jengeihin liitettyjen historiallisesti, kulttuurillisesti ja sosiaalisesti rakentuneiden merkitysten kautta, mikä on perintätilanteessa välittynyt

eli materialisoitunut tunnuksellisten liivien kautta. Samalla velkojen perintään liittynyt tiettyjen vaatekappaleiden käyttäminen on rajoittanut väitetyt velallisen toimintaa olla maksamatta velkaa ja turvautumista laillisiin menettelyihin. Samalla tilanne on luonut ymmärryksen, että jollei ”velallinen” maksa perusteetonta velkaa, hän voi joutua väkivallan kohteeksi. Muiden kuin rikollisiin jengeihin kuuluvien tapa pukeutua samalla tavalla, rakentaa tilanteessa samaa merkitystä, kuin mikä tavalla on rikollisjengien kohdalla. Muiden samanlainen pukeutuminen kuitenkin edellyttää tilanteelta, että siihen sisältyvä toiminta, tunne ja kokemus ovat uhkaavaa, painostavaa tai jopa väkivaltaista. Edellä oleva osoittaa myös tilanteeseen liittyvien eri elementtien läheisen yhteyden toisiinsa ja vuorovaikutuksellisuuden. Kouluilla toimivien virastomestareiden vaatetus ja toimintatavat poikkeavat kuitenkin edellä kuvatusta.

Kouluissa turvallisuudesta huolehtimassa ovat omalta osaltaan virastomestarit. Vartijoiden ammattiryhmää ei jokapäiväisenä toimijana kouluista löydy mutta heidän sijaan virastomestareiden ammattikunnan edustajat kuuluvat monen koulun arkeen. Organisaationi oma liikelaitos tuottaa asiakaspalveluratkaisuna kaupungin eri toimijoille, kuten kouluille ja terveysasemille, virastomestari- ja turvallisuuspalveluita. Virastomestareiden tehtävä on palvelulähtöinen toiminta, jollaisena tehtävää mainostetaan. Tehtäviin liittyy myös toimipisteen yleinen turvallisuus- ja kulunvalvonta. (Virastomestari- ja turvallisuuspalvelut 2013.) Virastomestareilla ei turvallisuuden ylläpitämiseksi ole olemassa vartijoilla tai järjestyksenvälvoijillä olevia oikeuksia. Virastomestareiden oikeudet puuttua erilaisiin tilanteisiin perustuvat kiinteistön ”isännän” oikeuksiin, sekä samoihin jokamiehen kiinniotto-oikeuksiin tai hätävarjeluun, jotka ovat myös kaikilla kansalaisilla. Palvelulähtöinen toiminta tapana sisältää sosiaalisesti, kulttuurillisesti ja historiallisesti rakentuneen totunnaisuuden ja toiminta-alttiuden ymmärtää ja ajatella siten, että palvelun kohteena olevaan ihmiseen voi luottaa. Ihmisen palveluna ilmenevä toiminta saa konkreettisesti tilanteessa mielen ja merkityksen, ettei palvelun kohteena olevan ihmisen tarkoitusperiä ensimmäisenä epäillä. Turvallisuuslähtöinen toiminta vastaavasti saisi virastomestarin ensimmäisenä tilanteeseen liittyvän ymmärryksen ja tiedon avulla epäilemään ihmisen toimintaa. Epäily johtuu siitä, että lähtökohtaisesti turvallisuuden ylläpitämiseksi ihmisen kohtaamiseen liittyvä tapa, ei sisällä totunnaisuutta ja toiminta-alttiutta luottaa

kohteena olevaan ihmiseen ja hänen sanomisiin. Tunnistan edellä kuvatun hyvin niistä tilanteista, joihin olen itse osallistunut toimijana poliisin roolissa. Näissä tilanteissa rutinoituneena tapana ajatella ja ymmärtää on ollut epäillä kohteen kertomaa ja pyrkiä tarkastamaan se jostain toisesta lähteestä. Rutinoitunutta tapaa ajatella ja ymmärtää kohdallani ovat rakentaneet poliisikoulutuksessa ja poliisin työssä opittu rutinoitunut tapa toimia eli ne lukuisat tilanteet, joissa olen ollut mukana. Toisinaan näihin tilanteisiin on liittynyt myös tunnetila siitä, voiko kohdehenkilön kertomusta pitää luotettavana. Tunnetila on syntynyt yhdisteenä aikaisempiin vastaaviin käytäntöihin liittyneistä kulttuurillisista tavoista, sekä niihin sisältyneen monimutkaisen tiedon ja ymmärryksen kautta (Reckwitz 2002, 256-260). Edellä oleva korostaa käytännön elementteihin kuuluvan ymmärryksen sekä tietämisen ja emotionaalisen (tunnetila) tason läheistä yhteyttä. Käsityksellä turvallisuudesta mutta myös ymmärryksellä ja jopa tunnetilalla toisesta ihmisestä yksittäisessä tilanteessa on merkitystä toiminnalle turvallisuuden edistämässä. Erityisesti käsitys ja ymmärrys korostuu niiden ammattiryhmien kohdalla, joiden tehtävänä on huolehtia turvallisuudesta esimerkiksi kouluilla. Tunnetilalla on yhteys myös keholliseen toimintaan, mikä tulee esille seuraavassa kappaleessa.

4.4.2 Kehollinen toiminta

Mainitsin edellisessä kappaleessa, että vartijat eivät ole ammattikuntana edustettuna koulujen jokapäiväisessä arjessa. Organisaatiossani kouluilla on mahdollisuus tarvittaessa kutsua vartija paikalle, mutta harvassa ovat tilanteet, jolloin vartija on kutsuttu jollekin koululle. Mahdollisuus on esimerkki muuttuneesta kehollisesta toiminnasta, jolloin vartijoiden kutsuminen ei ole ollut mahdollista. Aikaisemman toiminnan sosiaaliset rutiinit ovat muokkaantuneet kriiseissä. Koulusurmatapaukset ovat ääritapauksina esimerkki näistä kriiseistä, mutta kriiseissä on kyse myös pienemmistä henkilökunnan kohtaamista konflikteista lasten vanhempien tai oppilaiden kanssa. Kouluissa väkivallan uhka vuonna 2008 tehdyn kyselyn perusteella on hieman yleistynyt 1990-luvun loppuun verrattuna (Salmi & Kivivuori 2009, 7). Kaikkiin luontumuksiin, kulttuurillisiin tapoihin tai keholliseen toimintaan kriisit eivät ole kuitenkaan vaikuttaneet. Mainitut tai muut kriisit eivät ole pystyneet vaikuttamaan niiden rakentumiseen liittyneeseen historialliseen, kulttuurilliseen sekä sosiaaliseen kehitykseen. Rakentuminen on myös erilaista eri paikoissa.

Vaikka koulumaailma on kokenut suomalaisen nyky-yhteiskunnan ehkä kaksi kovinta kriisiä (koulusurmat), sen kulttuurillinen tapa ihmisen kohtaamisessa eli kehollinen toiminta ei ole muuttunut niin selvästi, kuin terveysasemilla tai poliisin työssä. Erilainen kehitys johtuu siitä, että näillä kaikilla on oma toimintaympäristönsä sekä historiallinen, kulttuurillinen ja sosiaalinen kehitys, joihin tapa toimia on aina sidoksissa. Koulumaailmassa opettajan tapana on edelleen ottaa oppilaan vanhemmat vastaan yksin ja ystävällisesti hymyilemällä, kuten myös oppilaiden kohdalla toimitaan. Se sisältää kulttuurillisen tavan siitä, millä tavalla ja missä tunnetilassa vanhemmat otetaan vastaan ja oppilas kohdataan koulun tiloissa, vaikka tiedettäisiin vanhempien tai oppilaan olevan ”haastavaa tyyppiä”. Vaikka siis etukäteen tiedettäisiin tapaamiseen tulevien vanhempien tai oppilaan olevan jopa aggressiivisia, se ei kategorisesti aiheuta muutoksia tapaamisjärjestelyissä, vaikka mahdollisuus vartijan tilaamiseen on olemassa. Koulujen tavassa, jossa opettajat tapaavat lapsien vanhemmat yksin, ei myöskään vanhempia erityisesti kategorisoida heidän aikaisemman käyttäytymisen perusteella. Tapana ennemmin on kohdella kaikkia tasavertaisina, mikä liittyy koulun kasvatukselliseen ja mahdollisuuksien tarjoamiseen liittyvään tehtävään.

Velvollisuus lapsen kasvattamisesta ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamisesta rakentaa toiminta-aktiivisuuden yhteistyöhön kaikissa tilanteissa vanhempien ja oppilaan kanssa. Koulun tehtävänä on omalta osaltaan lapsen kasvattaminen ja opettaminen (Opetushallitus 2013), sekä yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoaminen sivistykseen ja maksuttomaan koulutukseen (Koulutus ja tutkimus vuosina 2011-2016 2012). Lisäksi koulujen järjestämän opetuksen tulee lainsäädännön mukaan olla julkista, ja vain perustellusta syystä voidaan rajoittaa oikeutta päästä seuraamaan opetusta (Perusopetuslaki 21.8.1998/628). Koululle asetettujen velvoitteiden sosiaalisen, kulttuurisen ja historiallisen rakentumisen kautta kouluille on muodostunut tietyt totunnaistuneet luontumukset ja toiminta-aktiivudet ajatella, ymmärtää, tietää, toimia, tuntea ja kokea siten, että toiminta saa konkreettisesti tilanteessa tietyn mielen ja merkityksen (Laine 2010, 28 ja 33). Tällainen luontumus ja toiminta-aktiivisuus on myös esimerkiksi se, miten kehollisena toimintana opettajat toimivat ihmisiä kohdatessaan eli kaikkia koulussa vastaantulijoita tervehditään.

4.4.3 Materian käyttäminen

Luontumuksena ja toiminta-alttiutena voi pitää myös sitä, että kouluihin ja luokkiin on vapaa pääsy eli ovet eivät ole lukittuna esimerkiksi oppituntien aikana. Historiallinen perinne pitää koulujen ovet auki, yhdistettynä veloitteeseen opetuksen julkisuudesta rakentaa kouluille totunnaisuuden olla lukitsematta ovia. Se siis mahdollistaa kouluun sisälle pääsyn, niin oppituntia seuraamaan tuleville ihmisille, kuin ”hörhöillekin”.

Kouluissa vallitsevana tapana on myös ulkovaatteiden säilyttäminen koulun käytävillä olevissa naulakoissa. Vaatteiden säilytys on uusiintunut kulttuurillisesti, sosiaalisesti ja historiallisesti ja siten se on pysynyt yllä samanlaisena, koska toimijat eli koulujen suunnittelijat ovat toistaneet samaa käytäntöä aina uudelleen. Vaatteiden säilyttämisen rakenteiden rutiinit eivät ole, ainakaan toistaiseksi, kokeneet niin paljon kriisejä, jotta ne olisivat alkaneet muokkaantumaan (Reckwitz 2002, 256-259), vaikka varkauksia ja vahingontekoja kohdistuu naulakoissa olevaan omaisuuteen. Sama muokkaantumattomuus koskee sitä, että luokista pääsääntöisesti puuttuu toinen poistumistie. Toisen poistumistien tarkoituksena on turvata ulospääsy luokasta, jos kulkeminen varsinaisesta luokkahuoneen ovesta on estetty jonkun henkilön toimesta tai käytävällä olevien vaatteiden tai jonkun muun materiaalin palamisesta johtuen. Riittävänä kriisinä ei ole koettu niitä kahta koulusurmatapausta, joiden jälkeen Sisäasiainministeriö asetti vuonna 2009 oppilaitosten turvallisuustyöryhmän, joka Oppilaitosten turvallisuus raportissa (2009, 27) suosittelee rakennettavaksi ovet luokkahuoneiden välisiin seiniin toiseksi poistumistieksi. Työryhmä suosittelee kouluihin myös tallentavaa kameravalvontajärjestelmää tehdyn riskiarvioinnin mukaan (2009, 27). Uusimmissa kouluissa onkin nykyään valvontakameroita, sekä ulkona, että sisällä. Terveysasemien turvallisuus käytäntönä luvussa olen pohtinut valvontakameroihin liittyvää tapaa käyttää niitä turvallisuuden näkökulmasta, jonka analogia sopii myös kouluihin. Kameroiden yleistymisen kouluissa on myös esimerkki käytännön rutiinien muokkaantumisesta kohdatuissa kriiseissä (Laine 2010, 28 ja 33; Reckwitz 2002, 256-259).

4.4.4 Yhteenvetona

Koulussa vallitseva käsitys eli ymmärrys ja tieto turvallisuudesta vaikuttaa siihen, mikä merkitys koululla on ympäröivän asuinalueen turvallisuudessa. Laaja alaisessa turvallisuusajattelussa koululla on oma merkityksensä yksilön inhimillisen kehityksen turvaamisessa ja myös alueella asuvien yhteisöllisyyden kehittämisessä ja siten yhteisten arvojen luomisessa. Kouluilla on siis hyvä mahdollisuus toimia tehtävänsä eli lapsen kasvattamista ja opettamista laajemmalla alueella, jos se vain niin haluaa. Toisaalta arvojen luominen voidaan nähdä kuuluvaksi lapsen kasvatukselliseen tehtävään. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tällaiselle toiminnalle on olemassa enemmän tilaus, kuin että sitä haluttaisiin rajoittaa. Laaja alainen turvallisuusajattelu mahdollistaa monipuolisemman keinovalikoiman turvallisuuden kehittämiseen ja on myös vaikutuksiltaan laajempi.

Koulun ja alueen asukkaiden yhteinen osallistuminen toimintaan rakentaa yhteisiä merkityssisältöjä ja ymmärrystä turvallisuuden osalta. Turvallisuuden sosiaalisen rakenteen tarkoittaa sitä, että materiaallinen maailma saa merkityksensä vasta yhteisten merkityssisältöjen ja ymmärryksen kautta (Eskola 2008). Kouluissa sisäisesti turvallisuutta kehitettäessä, kehittämisen rajaaminen pelkästään kouluun ei todennäköisesti johda koulun kannalta parhaaseen lopputulokseen. Parasta olisi ottaa huomioon koulun ympäröivällä asuinalueella tapahtuva kehitys ja pyrkiä ulottamaan turvallisuuden kehittäminen myös sille alueelle. Tällöin myös koulun sisäiseen turvallisuuteen pystytään vaikuttamaan parhaiten.

Väkivallan uhka on lisääntynyt kouluissa mutta se ei ole aiheuttanut selkeää muutosta ”haastavien” vanhempien tai oppilaiden tapaamisissa. Opettajat kohtaavat lähtökohtaisesti nämä ihmiset yksin, puhumattakaan siitä, että paikalle kutsuttaisiin säännönmukaisesti vartija turvaamaan tapaamista. Toiminnan muutos, ennen uusien kriisien tapahtumista, siihen suuntaan, että etukäteen tiedetyt ”haastavat” vanhemmat tai oppilaat tavataan aina toisen henkilökuntaan kuuluvan läsnä ollessa, tekisi tilanteesta tasavertaisemman ja siten turvallisemman. Kulttuurillinen tapa kohdata ihmiset opettajien toimesta aina ystävällisesti hymyilemällä sekä toiminta-aktiivisuus yhteistyöstä kaikissa tilanteissa peittää allensa turvallisuuden näkökulmasta oleellisia seikkoja haastavan ihmisen kohtaamisessa.

Näitä seikkoja käytiin jo lävitse terveysaseman turvallisuus käytäntönä analyysissa. Tuossa kohdassa mainittiin, että kehollisen toiminnan tulee olla tilanteessa turvallisuutta viestivää, ajattelun ratkaisukeskeisyyteen pyrkivää ja tilanteen aistivaa, tekemisen ja osaamisen itsensä puolustamiseen kykenevää sekä materian (esineet ja objektit) käyttämistä turvallisuutta edistävällä tavalla. Kouluilla on virastomestareita, joiden omassa toiminnassaan tulee edellä luetellut seikat ottaa erityisesti huomioon.

Kouluissa toimivien virastomestareiden tehtäviin kuuluu yleinen turvallisuus- ja kulunvalvonta. Ymmärrys ja tieto valvonnasta perustuu palvelulähtöiselle toiminnalle, joka tapana sisältää totunnaisuuden ja toiminta-alttiuden ajatella ja ymmärtää siten, että ihmiseen voi luottaa. Turvallisuuslähtöinen toiminta ei perustu toisen ihmisen luottamiseen, vaan lähtökohtana on epäillä ja tarkastaa toisesta lähteestä ihmisen sanominen tai tekeminen. Turvallisuuslähtöinen toiminta vähentää mahdollisuutta luottamuksen väärinkäytölle. Virastomestareiden toiminnan muutos luo kuvattujen tilanteiden sosiaalisen vuorovaikutuksen uudenlaiseksi ja muuttaa kaikkien toimintaa. Toiminnan muutos tekee virastomestareista kouluihin niitä toimijoita, jotka ensisijaisena asiana huomioivat turvallisuuden. Ensisijaisesti turvallisuuden huomioon ottava toimija vaikuttaisi kouluista puuttuvan. Muutos ei myöskään muuta koulun tai opettajien ensisijaista tehtävää.

Virastomestareiden yhtenäinen pukeutuminen mahdollistaa koulun muille toimijoille tietämyksen ja ymmärryksen turvallisuuteen liittyvästä toimijasta. Edellä analysoitiin miten vaatetus voi mahdollistaa tietämyksen ja ymmärryksen turvattomuudesta mutta tietty vaatetus turvallisuuteen positiivisesti liittyvänä lisää turvallisuutta esimerkiksi virastomestareiden kohdalla. Kaikkien turvallisuutta lisäävien toimijoiden eli koulussa toimivien aikuisten tunnistamiseen kannattaa siis kiinnittää huomiota koulumaailmassa.

Tapa käyttää materiaa turvallisuuden kehittämisessä ei ole juuri muuttunut, vaikka koulut ovat kohdanneet vakavia kriisejä. Koulujen luokkiin ei lähtökohtaisesti ole rakennettu toisia poistumisteitä, vaikka Sisäasiainministeriön oppilaitosten turvallisuustyöryhmä sitä suositteli vuonna 2009 raportissaan. Oven tarkoituksena

on toimia toisena poistumistienä kouluampumistapauksissa, tulipaloissa tai muissa onnettomuuksissa. Koulujen ulko-ovien lukitseminen toimii tehokkaana esteenä varkaille ja muille luvattomille taloon tuleville. Opetuksen julkisuus ei ovien lukitsemisella vaarannu. Ovien lukitseminen estää varkaudet tehokkaammin kuin valvontakamerat. Vaatteiden säilyttäminen valvotuissa auloissa keskitettynä ratkaisuna vähentäisi myös varkauksia ja toisaalta keskittäisi vaatteiden palamisesta johtuvan tulipalon tiettyyn paikkaan. Materian käytön muutos vaatii riittävästi kriisejä tai kulttuurillisen muutoksen, jotta ne muokkaantuvat ja niiden toistaminen vähenee tai lopetetaan historian kuluessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Turvallisuus tulisi nähdä prosessina eli ei ole olemassa optimaalista turvallisuuden tilaan (Wildavsky 1991, 2005-209). Edellä mainitusta syystä kouluissa ei ole syytä jäädä ikään kuin ”odottamaan” riittävää määrää kriisejä turvallisuuden kehittämisen aloittamiseksi tai yksittäisten toimenpiteiden toteuttamiseksi. Lisäksi turvallisuuden kehittämisessä ei ole hyvä rajoittua pelkästään tutkimaan ja tunnistamaan riskejä ja vaaroja, vaan huomio tulee kiinnittää myös aikaa, kun esimerkiksi onnettomuuksia tai muita vaaratilanteita ei tapahdu. Organisaation, kuten koulun, tulee pystyä toimimaan myös tuntemattoman vaaran tai uhan toteutuessa. (Hollnagel et al. 2001; Reiman & Oedewald 2008.)

5. Johtopäätökset

Johtopäätöksiä kirjoittaessa, näin tutkimuksen loppupuolella, alussa asettamani keskeinen tutkimuskysymys kuulostaa suorastaan yksinkertaiselta. Millaisia turvallisuuteen liittyviä kulttuurillisia käytäntöjä organisaatiossani on? Kesti kuitenkin aikansa, ennen kuin opin havaitsemaan millaisissa erilaisissa turvallisuuteen liittyvissä tilanteissa olin ollut mukana ja tekemään niistä havaintoja. Niitä toisaalta piti itsestään selvinä, mutta aikaisemmin en myöskään ollut havainnut, miten paljon tilanteita saattoi olla olemassa. Käytäntöjen analysoimista ei myöskään voinut pitää helppona tehtävänä, koska analysoidessa huomasi, että nekin tilanteet, joita piti yksinkertaisina, sisälsivät useita ulottuvuuksia, jollaiseksi käytäntöteoreetikot käytännön määrittelevätkin. Muut asetetut tutkimuskysymykset

ovatkin syventäneet tulkintaani turvallisuudesta ja siihen liittyvistä käytännöistä. Seuraava pohdinta keskittyykin näihin ulottuvuuksiin teoreettisen viitekehyksen näkökulmasta.

5.1 Erityisesti terveysasemista ja kouluista

Empiirisessä käytäntöteoreettisessa lähestymistavassa tunnistetaan, että ihmisen toiminnalla on keskeinen merkitys organisaatiolle ja siinä keskitytään organisaation jokapäiväiseen rutiininomaiseen ja spontaaniin toimintaan (Feldman & Orlikowski 2011, 1240). Huolellinen tutkimus siitä, mitä ihmiset todellisuudessa tekevät, synnyttää tärkeitä havaintoja toiminnan suunnitteluun (Gherardi 2010, 506). Tutkimuksiin liittyvä aineiston analysointi auttaa useasti luomaan organisaatioihin parempia toimintamalleja (Orlikowski 2010, 23-25). Johtopäätösten tässä luvussa keskityn edellä mainittuihin seikkoihin.

Kehitettäessä turvallisuutta työpaikalla, kuten terveysasemalla tai koululla, siellä vallitseva kokemus ja tulkinta turvallisuudesta on hyvä ottaa kehittämisen lähtökohdaksi. Tulkinta vaikuttaa ihmisten toimintaan, jota voi pitää kehollisten ja psyykkisten toimintojen yhdistelmänä, jolloin kyse on myös ihmisen ymmärryksestä. Muuttamalla tuota tulkintaa, voimme muuttaa samalla ihmisten toimintaa ja siten myös ymmärrystä turvallisuudesta paremmaksi.

Työpaikka ei ole erillinen alue sitä ympäröivästä asuinalueesta. Laaja alaisen turvallisuusajattelun mukaan alueen ihmisten yhteiset arvot vahvistavat alueen turvallisuutta (Limnell 2009, 59-60). Haluttaessa kehittää terveysaseman tai koulun turvallisuutta laaja alaisesti, tulisi näiden olla mukana tavalla tai toisella vahvistamassa oman alueensa asukkaiden yhteisiä arvoja. Tämän ei pitäisi olla vaikeata, sillä molemmat paikat kohtaavat alueensa ihmisiä niiden ydintehtävään liittyen.

Tapoihin, jotka näyttäytyvät työpaikoilla kaikille turvallisuutta lisäävinä, on hyvä kiinnittää entistä enemmän huomiota. Oman olemassaolon ja lähiympäristön kokeminen riittävän turvalliseksi on inhimillinen peruspyrkimys. Turvallisuutta

viestivien tapojen jatkuva toistaminen tekee niistä ja niiden merkityksistä pysyviä sekä lisää turvallisuuden kokemista entisestään. Tällainen turvallisuutta lisäävä tapa on esimerkiksi turvallisuustoimijoiden tunnistaminen yhtenäisen vaatetuksen avulla.

Henkilökunnan turvallisuuslähtöisen toiminnan perustuessa siihen, että toiseen ihmiseen ei lähtökohtaisesti luoteta, vähentää mahdollisuutta luottamuksen väärinkäytölle palvelutilanteissa. Luottamusta käytetään toisinaan hyväksi palvelulähtöisessä toiminnassa, jossa luotetaan palvelun kohteeseen. Työpaikalla ihmisten, joiden tehtävänä on erityisesti huolehtia työpaikan turvallisuudesta, tulisi lisäksi pitää toiminnassa ensisijaisena lähtökohtana turvallisuuden huomioiminen.

Turvallisuuteen liittyvän materian oikeanlainen käyttäminen tarkoittaa oikeanlaista teknistä toteutusta. Lisäksi se tarkoittaa, että työntekijöillä on tieto, ymmärrys ja tunnetila siitä, että tekniset ratkaisut edistävät heidän turvallisuuttaan.

Tapahtuneiden konkreettisten tilanteiden jälkikäteinen läpikäyminen tekee mahdolliseksi rakentaa sitä monimutkaista tietoa ja taitoa, joita konkreettisiin tilanteisiin liittyy. Jälkikäteinen tilanteiden analysointi lisää myös henkilökunnan ymmärrystä turvallisesta toiminnasta eri tilanteissa ja siten vaikuttaa myös tunnetilaan ja tulkintaa turvallisuudesta. Turvallisuuden kehittämisessä ei ole hyvä rajoittua pelkästään tutkimaan ja tunnistamaan riskejä ja vaaroja, vaan huomio tulee kiinnittää myös aikaa, kun esimerkiksi onnettomuuksia tai muita vaaratilanteita ei tapahdu (Hollnagel et al. 2001; Reiman & Oedewald 2008). Turvallisuus tulisi nähdä prosessina eli ei ole olemassa optimaalista turvallisuuden tilaan (Wildavsky 1991, 2005-209). Työpaikoilla ei siis ole syytä jäädä ”odottamaan” riittävää määrää kriisejä, vaan toimintaan tulee kiinnittää jatkuvasti huomiota ja esiin tulleisiin uhkiin sekä vaaroihin pitää reagoida.

Turvallisuus paikallisena käytäntönä, niin terveysasemalla, koulussa kuin organisaatiossa rakentuu ihmisten kehollisen ja psyykkisen toiminnan yhdistelmästä sekä materian käytöstä. Turvallisuus on lopputulos organisaation jokapäiväisen toiminnan sisältämistä elementeistä. Turvallisuus kietoutuu näiden elementtien ympärille ja muodostaa yhden kokonaisuuden. Pelkkä positiivinen tieto

ja ymmärrys turvallisuudesta ei riitä, jos ihmisen tunnetila on jotain muuta. Tavat ja toiminta sisältävät tietoa ja ymmärrystä sekä emotionaalista tulkintaa, jolloin niiden tulee olla turvallisuutta lisäävää. Materiaan liittyvien ratkaisujen tulee tukea turvallisuutta osaltaan ja niihin liittyvän tiedon ja ymmärryksen tulee olla myös turvallisuutta tukevaa. Turvallisuus siis määrittänyt aina eri tavoin eri käytännöissä. Lisäksi turvallisuudelle tulee määritellä sisältö, jotta elementteihin sisältyvä jokapäiväinen toiminta sekä merkityksenannot ovat halutun suuntaisia ja siten turvallisuutta tukevia.

5.2 Yleisesti turvallisuudesta

Etnografian tavoitteena on ymmärtää ihmisten toimintaa ja sen sisältämiä sosiaalisia merkityksiä tietyssä ympäristössä (Vuorinen 2005, 63). Ihmisten toiminnan ja sosiaalisten merkitysten ymmärtäminen eli tutkimalla yksityistä ja yksittäistä auttaa ymmärtämään myös yleistä, sillä henkilökohtainen on aina liitoksissa yleiseen, ympäröivään yhteiskuntaan ja kulttuuriin (Uotinen 2010, 88). Terveysasemien ja koulujen turvallisuuskäytäntöjen tutkimisen tarkoituksena on ollut ymmärtää turvallisuutta myös yleisemmin.

Yksilö on ainoa todellinen turvallisuuden tai turvattomuuden tuntema objekti (Limnell 2009, 59). Samalla käytäntöteorian näkökulmasta voidaan sanoa, että yksilö kehollisena ja psyykkisenä toimijana toimii käytäntöjen toteuttajana ja kantajana – käytäntöjen, jotka voidaan nähdä olevan kehollisten tapojen sekä ajattelutapojen ja tiedon yhdistelmä, ja jotka näyttäytyvät kaikille samankaltaisina ja ymmärrettävinä eri tapahtumapaikoissa, eri aikoina ja niitä toteuttavat eri toimijat (Reckwitz 2002, 252-253). Käytännöissä ilmenevää kehollista toimintaa on mahdollista tapahtua jo ennen tietoista tulkintaa eli ennen tietoista ajattelua ja ymmärrystä (Laine 2010, 40). Lisäksi turvallisuudella on sosiaalisesti rakennettu luonne eli turvallisuus tai turvattomuus on aina sosiaalisen prosessin tulos (Eskola 2008). Samalla voidaan sanoa, että käytäntöjen keskeinen piirre on niiden sosiaalinen, jaettu ulottuvuus, jossa käytäntöjä pidetään yllä ja muokataan vuorovaikutuksessa (Rantala 2011, 36). Vuorovaikutukseen sosiaalisena

verkostona toimiva organisaatio tarjoaa hyvän toimintaympäristön (Messick & Kramer 2005).

Tarkastelun keskipisteessä tulee siten olla turvallisuuskäytännöt, joita ihmiset kantavat mukanaan. Käytännöt ohjaavat ihmisiä toimimaan turvallisuutta edistävästi (myös ennen tietoista tulkintaa), ajattelemaan mitä turvallisuus on, sekä tuntemaan ja kokemaan turvallisuutta. Turvallisuus määrittyy toimintaympäristön ja yksilön määrittämien käytäntöjen ja niiden rakentumisen kautta. Turvallisuus käytäntönä on siis ihmisen rutinoituneita tapoja ymmärtää, tulkita turvallisuutta todellisuudessa myös emotionaalisella tasolla, sekä osaamista ja tietoa tietystä turvallisuuteen liittyvästä asiasta tehdä se tietyllä tavalla. Organisaation (yhteiskunnan) sosiaalisen verkoston ja turvallisuuden sosiaalisen luonteen seurauksena turvallisuudesta muodostuu kollektiivinen kokemus, jopa globaali. Turvallisuus rakentuu verkostossa tietynlaiseksi historian kuluessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jolloin uudet ymmärrykset ja tulkinnat rakentuvat aikaisempien päälle ja joita vahvistavat niiden toistaminen. Toisaalta rakenteet sekä niiden sisältämä ymmärrys, tieto ja taito muokkautuvat kriiseissä.

Turvallisuuden kollektiivisesta kokemisesta ja sen muokkaantumisesta löytyy esimerkki terveysasemilta. Terveysasemilla on nykyään mahdollisuus asettaa järjestyksenvalvoja valvomaan asemien turvallisuutta, ja niissä aggressiivista potilasta ei enää kohdata yksin ilman toisen henkilökuntaan kuuluvan läsnäoloa. Terveysasemilla ymmärrys ja tieto turvallisuudesta sekä kehollinen toiminta ovat siis muuttuneet. Erityisesti lainsäädäntöön tullut muutos asettaa järjestyksenvalvoja terveyden- ja sosiaalihuollon toimipisteisiin osoittavat muutosta ymmärryksessä ja tiedossa ja samalla laajaa turvallisuuden samansuuntaista ymmärrystä ja kokemista. Eli turvallisuuden kollektiivisen kokemisen muutos aiheuttaa muutoksen myös turvallisuuteen liittyvässä käytännössä, kuten kuvausten analyyseissa osoitettiin ja jota myös edellä mainittu terveysaseman esimerkki osoittaa. Konstruktionistisessa lähestymistavassa yhteiskunnallisen todellisuuden olemassaolo on riippuvainen inhimillisissä käytännöissä syntyvistä kulttuurisista konstruktioista. Konstruktionistisen lähestymistavan mukaan me tuotamme yhteiskunnallisen todellisuuden, jossa elämme (Heiskala 2000, 197), eli tuotamme mainitsemaani kollektiivista kokemista myös turvallisuuden osalta.

Toimintatapojen erot etukäteen tiedettyjen aggressiivisten tai haastavien ihmisten kohtaamisessa terveysasemilla ja kouluissa on esimerkki turvallisuuden erilaisesta rutinoituneesta ymmärryksestä, tulkinnasta ja tunnetilasta sekä erilaisesta kehollisesta toiminnasta. Se on myös esimerkki siitä, miten kahdessa eri toimintaympäristössä käytännöt ovat rakentuneet erilaisen historiallisen, kulttuurillisen ja sosiaalisen kehityksen kautta. Terveysasemilla aikaisemmin vallinnut tapa (vastaanottaa kaikki potilaat yksin) on muuttunut kohdattujen kriisien vuoksi. Tätä samaa muuttumista ei ole tapahtunut koulujen osalta, vaikka kriisiytymistä on havaittavissa kouluissa ihmisten kohtaamiseen liittyvissä tilanteissa. Esimerkki osoittaa turvallisuuden rakentuvan käytäntöön sisältyvien elementtien kautta ja turvallisuuden tason määrittävän yhteisön, ryhmän ja toimintaympäristön toimesta määritellyissä käytännöissä.

Turvallisuuteen liittyvät käytännöt sisältävät siis vahvoja tapoja, joilla on oma sosiokulttuurinen tausta. Ne ovat myös osittain tavanvaraisia, jolloin ne ohjaavat tiedostamattamme kehollista ja psyykkistä toimintaa. Tapojen tiedostaminen on mahdollista käytäntöteorian avulla ja sen avulla on mahdollista tuoda myös tavanvaraiset tavat tiedostetuksi. Vasta tullessamme tietoiseksi käytäntöön sisältyvien elementtien vaikutuksista ja sosiokulttuurisesta taustasta, voimme kehittää käytäntöä turvallisemmaksi.

Käytäntöteoreettinen lähestyminen selittää myös turvallisuuden monimuotoisuutta. Turvallisuuden monimuotoisuus käytäntöteorian näkökulmasta tulee esille esimerkissä haastavan ihmisen kohtaamisesta. Jotta kohtaaminen käytäntönä olisi turvallinen, siihen liittyvän rutinoituneen kehollisen toiminnan tulee olla tilanteessa turvallisuutta viestivää, rutinoituneen ajattelun ratkaisukeskeisyyteen pyrkivää, ymmärryksen tilanteen aistivaa, tekemisen ja osaamisen itsensä puolustamiseen kykenevää sekä materian (esineet ja objektit) käyttämistä turvallisuutta edistävällä tavalla. Haastavan asiakkaan kohtaamiseen liittyy myös kehollinen toiminta ennen tietoista tulkintaa tilanteessa, jossa hyökkäyksen tapahtuessa kehollinen toiminta eli itsensä hyvä puolustaminen perustuu rutiininomaiseen toimintaa ennen tulkintaa. Reckwitzin (2002, 252-253) käytäntöön liittämät eri elementit osoittava käytäntöjen monimutkaisuuden sekä monimuotoisuuden. Turvallisuus kietoutuu

näiden elementtien ympärille, joista muodostuu yksi kokonaisuus. Turvallisuuteen tuleekin vaikuttaa monimuotoisesti (Niemelä & Lahikainen 2000), mikä tarkoittaa käytänteoreettisesta näkökulmasta vaikuttamista käytännön kaikkien eri elementtien kautta, kuten haastavan ihmisen kohtaamisen esimerkki osoittaa.

Toimenpiteiden vaikutusten laajuus on riippuvainen turvallisuuden määrittelystä eli sille annettua sisällöstä. Turvallisuudella annettu sisältö määrittää myös toimenpidevaihtoehtojen määrää. Turvallisuus onkin ymmärrettävä johdannaiseksi käsitteeksi, sillä turvallisuus itsessään, ilman sille annettavaa merkitystä, on merkityksetön (Limnell 2009, 44). Perinteinen eli kapea turvallisuuskäsitys nimensä mukaisesti näkee turvallisuuden kapea-alaisena (Mäkinen 2007, 75-76; Limnell 2009, 50 ja 53; Niemelä 2000, 25), jolloin pohdittavissa olevien toimintavaihtoehtojen määrä on kapeampi ja vaikutukset ovat niiden mukaisia. Turvallisuuskäsitettä laajentavissa inhimillisessä, sekä kriittisessä turvallisuuskäsityksessä turvallisuutta määrittää yksilö (Limnell 2009, 59-61; Niemelä 2000, 25). Inhimillisessä turvallisuudessa turvattomuus ja turvallisuus liitetään kaikkiin elämänalueisiin ja inhimillisen kehityksen turvaamiseen, millä tavalla myös kriittisessä turvallisuuskäsityksessä ajatellaan (Niemelä 2000, 25; Limnell 2009, 61). Turvallisuutta laajentavissa käsityksissä myös toimenpiteiden vaikutukset nähdään luonnollisesti laaja-alaisempana, kuten myös toimintavaihtoehtojen määrä on laajempi. Vaikutusten toteuttamisen kapea tai laaja-alainen ymmärrys vaikuttaa suoraan niihin toimenpiteisiin, joita turvallisuuden kehittämiseksi nähdään tarpeelliseksi tehdä, kuten edellä totesin. Turvallisuuskäsityksen määrittely siis vaikuttaa jo lähtökohtaan siitä, millaisia toimenpiteitä on tarpeellista turvallisuuden edistämiseksi suunnitella.

Turvallisuuden määrittely vaikuttaa myös historian kuluessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaan käytäntöjen rakentumiseen tietynlaiseksi (Laine 2010, 28). Vaikutus rakentumiseen johtuu vuorovaikutuksessa tapahtuvasta turvallisuuden määrittelystä. Tärkeää on huomata, että uudet rakentumiset ja merkitysten määrittelyt tapahtuvat aikaisempien rakentumisten ja merkitysten puitteissa. Merkitykset pysyvät yllä vain siten, että toimijat toistavat niitä jatkuvasti. (Laine 2010, 33.) Käytäntöjä pidetään siis yllä ja muokataan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Rantala 2011, 33). Näin myös turvallisuuden osalta, mikä

selittää tietyn ymmärryksen, tiedon ja tunnetilan sekä kehollisen toiminnan turvallisuudesta ja muutokset siinä.

Edellä oleva perustelee myös Wildavskyn (1991, 2005-2009) esittämän ajattelun tärkeyttä, jossa turvallisuus nähdään prosessina enemmän kuin staattisena tilana tai olosuhteena. Turvallisuudelle ei ole olemassa optimaalista turvallisuuden tilaa, vaan turvallisuus syntyy jatkuvan kehityksen kautta ja siten kehitys on turvallisuuden tavoite. Linnell (2009, 48) toteaa edellistä sivuten, että turvallisuus tulee ymmärtää kriittisenä ja päättymättömänä prosessina. Turvallisuuden kehittämisessä on syytä kiinnittää huomio turvallisuuden määrittelyyn eli turvallisuudelle annettuun sisältöön ja turvallisuuteen liittyvien käytäntöjen kehittämiseen juuri kyseisessä toimintaympäristössä sekä turvallisuuden jatkuvaan muutokseen. Jatkuvasta muutoksesta johtuen tärkeää on muistaa käytäntöjä kehittäessä relienssiajattelu.

Turvallisuuden kehittämisessä organisaatiossa on siis oleellista ottaa huomioon myös turvallisuudelle annettava sisältö. Annetulla sisällöllä on merkitystä vallitseviin käytäntöihin ja kehittämisessä on huomioitava myös yhteiskunnallisen todellisuuden (sisällön) jatkuva muutos. Muokkaantumista tapahtuu muuttuneiden käytäntöjen lakattua vahvistamasta joitain konstruktioita tai niiden alkaessa vahvistamaan joitain uusia tai entisiä muuntuneissa muodoissa. Turvallisuus käytäntönä on siten kriittinen ja jatkuva prosessi.

Yksilöiden verkottumisen kautta voidaan organisaatiossa vaikuttaa yleisemmin turvallisuuteen ja sen kehittämiseen. Tämä kaikki johtuu turvallisuuden kietoutumisesta käytäntöihin, joissa keskeisinä toimijoina ja niiden kantajina ovat yksilöt, mutta käytäntöjen sekä turvallisuuden sosiaalisen luonteen seurauksena turvallisuuden kokemisesta muodostuu kollektiivinen toiminnallinen kokemus käytäntöjen kautta. Yksilön osallistuminen käytäntöihin tuottaa samalla oppimista sekä kierrättää tietoa (Gherardi 2000, 212). Näin ollen oikeanlaiset käytännöt ja niiden kehittäminen lisää organisaatiossa turvallisuutta ja levittää sitä. Käytännöistä opittu mahdollistaa ja suuntaa yksilöiden toimintaa ja merkitysten antoja, joka tapahtuu osin tiedostamattomasti. Käytäntöihin sisältyvän ihmisen kehollisen sekä psyykkisen toiminnan ei pidä luulla olevan pelkästään rationaalista ja älyllistä.

Turvallisuus käytäntönä näkökulma tarjoaa hyvän lähtökohdan turvallisuuden tutkimukselle. Käytäntöteoria ja käytännön osa-alueet eli sen eri elementit selittävät organisaatiossa turvallisuuden monimuotoisuutta, monimutkaisuutta ja sidonnaisuutta toimintaympäristöön. Tutkimukseni osoittaa, että turvallisuus on kontekstispesifikäytäntö, johon ei vaikuta pelkästään yksilöiden osaaminen ja kokemus, vaan monipuolinen toimintojen, ajattelutapojen ja materiaalistien suhteiden verkosto – käytäntö – jossa turvallisuus rakentuu tietynlaiseksi. Verkoston rakentumiseen liittyy myös sen sosiokulttuurinen tausta, joka on muokannut sitä tietynlaiseksi. Käytäntöön sisältyvä kehollinen ja psyykinen toiminta on osittain tavanvaraista, joka ohjaa tiedostamattamme toimintaa. Käytäntöön sisältyvien eri elementtien tiedostaminen ja tiedostamattoman tekeminen tietoiseksi on mahdollista käytäntöteorian avulla, kuten tutkimukseni on osoittanut. Vasta kun ymmärrämme sosiokulttuurisen taustan vaikutukset ja olemme tietoisia turvallisuuskäytäntöön liittyvistä sekä siihen vaikuttavista tiedostetuista ja tiedostamattomista elementeistä ja niiden vaikutuksista, voidaan turvallisuutta kehittää aikaisempaa laajemmasta näkökulmasta.

6. Arviointi ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksessa on pyritty omien havaintojen ja tutkijan oman position käyttämiseen tutkimusvälineenä. Tutkija on siis asettunut tutkimuksen kohteeksi ja pääasialliseksi informantiksi, jossa tutkija tutkii tiettyä kulttuurillista ilmiötä analysoimalla omaa osallistumista, kokemuksia sekä havaintoja käytäntöihin liittyen. Tällainen tapa tutkia tarjoaa välineitä tutkia ilmiöitä, joita on mahdoton tutkia esimerkiksi haastatellen ja pelkästään havainnoiden. Samalla tutkijan on mahdollista oppia tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä ja tehdä näkymättömästä näkyvää. Edellä oleva on ollut innoittajana tehdä tutkimusta etnografisella ja autoetnografisella tutkimusmenetelmällä. Autoetnografista tutkimusmenetelmää ei pidetä perinteisen akateemisen ajattelun mukaisena puolueettomana ja luotettavana tutkimuksen kirjoittamisena (Moisander & Valtonen 2006, 63-64; Valtonen 2012, 9; Langley 2010, 101). Etnografisilla tutkimuksilla ei ole olemassa säännönmukaista tutkimuksen tekotapaa, jolloin havaintojen ja

kokemusten keräämistavat, kuten analysointi voivat olla moninaisia, eikä siten perinteisen akateemisen ajattelun mukaista. Menetelmä ja tulkinnan tekeminen on pyritty kuvaamaan mahdollisimman huolellisesti luotettavuuden lisäämiseksi.

Oma ymmärrykseni on saattanut estää moninaisen käsityksen muodostumisen tutkittavasta ilmiöstä, mutta toisaalta kaikki tulkinnat ovat tilapäisiä ja tuotettu sen hetkisen tiedon ja tietämyksen valossa. Tulkintani tutkittavasta ilmiöstä saattavat vaikuttaa keskusteluun yhteiskunnassa, koska etnografiset kirjoitukset muuttavat maailmaa, jota se tutkii (Denzin 2006, 422). Tutkimukseni saattaa siten vaikuttaa muiden tulkintaan turvallisuudesta.

Käytäntöteoria sekä turvallisuuden käsitteistö ovat tutkimuksessa tarkastelun lähtökohta. Nykyaikaisen turvallisuustutkimuksen käsitteistön haasteellisuus on sen yhtenäisyyden puute, joka johtuu päällekkäisyyksistä ja yhtäläisyyksistä. Tämä vaikeuttaa yksiselitteisen käsitteistön luomista. Tarve turvallisuuden käsitteen laajentamiselle ja useiden jäsentäjien toiminta vailla yhtenäistä ymmärrystä jäsenyydestä, tuovat myös oman haasteen. Käytäntöteoria ei tarjoa samanlaista teoreettista systeemiä kuin klassiset yhteiskuntateoreettiset mallit. Käytäntöteoria tarjoaa kuitenkin työväliseen empiiriselle tutkimukselle yhteiskuntatieteissä (Reckwitz 2002, 261).

Tässä tutkimuksessa on kuvattuna kahden eri työskentely-ympäristön turvallisuuteen liittyviä käytäntöjä. Kuvattujen käytäntöjen tulee olla kontekstisidonnaisia, eikä tämän tutkimuksen puitteissa ei ollut mahdollisuuksia laajemmalle kuvaukselle. Se, olisiko laajempi kuvaaminen lisännyt käsitystä turvallisuuteen liittyvistä käytännöistä, on mahdollista selvittää jatkotutkimuksella. Toisena jatkotutkimusaiheena voisi olla turvallisuuteen liittyvien toimintamallien kehittäminen käytäntöteorian ja resilienssiajattelun näkökulmista. Tutkimus voisi keskittyä tietyn ongelman ratkaisemiseen uuden toimintamallin avulla.

7. Lähteet

Alasuutari, P. 2004. Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen. Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? *Yhteiskuntapolitiikka* 69. 2004:1. 3-16.

Altistuminen kaasusumuttimelle. 2012.

<http://www.youtube.com/watch?v=tOUPHv8BPuw> (Viitattu 2.3.2013.)

Alvesson, M. & Deetz, S. 2006. Critical Theory and Postmodernism Approaches to Organizational Studies. In Clegg, S., Hardy, C. and Nord, W. (eds.) *Handbook of Organization Studies*. 2nd edn. London: Sage.

Collinson, J. A. 2008. *Journal of contemporary Ethnography*. Vol. 37. No. 1/2008. 38-61

Denzin, N. K. 2006. Analytic Autoethnography, or Déjà Vu all Over Again. *Journal of contemporary Ethnography*. Vol. 35. No. 4/2006. 419-428.

Eskola, S. 2008. Turvallisuus käsitteenä. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 3. Strategian asiantietoa. No 10. ISSN 1236-4975.

Feldman, M. S. & Orlikowski, W. J. 2011. Theorizing Practice and Practicing Theory. *Organisation Science*. Vol. 22. No. 5. 1240-1253

Feldman, M. S. Resources in Emerging Structures and Processes of Change. *Organization Science*. Vol. 15. No. 3. 295-309.

Gherardi, S. 2010. Telemedicine: A practice-based approach to technology. *Human Relations*. 63. 501-524.

Gherardi, S. 2006. *Organization Knowledge: The texture of workplace learning*. Blackwell Publishing Ltd.

Gherardi, S. 2000. Practice-based Theorizing on Learning and Knowing in Organizations. Organization. Vol. 7(2). 211-223.

Gherardi, S. & Nicolini, D. 2000. To Transfer is to Transform: The Circulation of Safety Knowledge. Organization. Vol. 7(2). 329-348.

Heiskala, R. 2000. Toiminta, tapa ja rakenne: Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa. Gaudeamus. Helsinki.

Helsingin uutiset. 2012. Firmat käyttävät rikollisjengejä velan perintään. 9.5.2012. <http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/107526-firmat-kayttavat-rikollisjengeja-velan-perintaan> (Viitattu 3.2.2013.)

Hollnagel, E., Pariés, J., Woods, D. & Wreathall, J. Resilience Engineerin in Practice. A Guidebook. Ashgate Publishing Limited. UK.

Järjestyslaki. 27.6.2003/612. 6 luku 22 §. Järjestyksenvalvojan asettaminen. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030612?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=järjestyksenvalvoja#L6P22> (Viitattu 20.1.2013.)

Kaasusumutin altistus, Turvakerroin OC. 2012. <http://www.youtube.com/watch?v=x36YT4Tshh0> (Viitattu 2.3.2013.)

Kaasusumutin testi. 2007. <http://www.youtube.com/watch?v=tOUPHv8BPuw> (Viitattu 2.3.2013)

Kauppalehti. 2010. Kiskontaa, kiristystä ja rahanpesua – Poliisi varoittaa perintäyrityksestä. 29.3.2010. <http://www.kauppalehti.fi/5/i/yritykset/yritysuutiset/uutinen.jsp?oid=2010/03/32030> (Viitattu 3.2.2013.)

Koulutus ja tutkimus vuosina 2011-2016. 2012. Kehittämissuunnitelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm01.pdf?lang=fi> (Viitattu 3.2.2013.)

Lahikainen, A. 2000. Turvallisuus identiteettikysymyksenä. Teoksessa Niemelä, P. ja Lahikainen, A., R. (toim.): Inhimillinen turvallisuus. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.

Laine, P-M. 2010. Toimijuus strategiakäytännöissä: Diskurssi- ja käytäntöteoreettisia avauksia. Turun kauppakorkeakoulu.

Langley, A. (2010) The Challenge of Developing Cumulative Knowledge about Strategy as Practice. Teoksessa Golsorkhi, D., Rouleau, L. , Seidl, D. & Vaara, E. (toim.): Cambridge Handbook of Strategy as Practice. Cambridge University Press.

Laurea. 2013. Turvallisuusalan koulutusohjelma.

http://www.laurea.fi/fi/leppavaara/koulutus/amk_tutkinnot/Turvallisuusala/Sivut/default.aspx (Viitattu 21.2.2013.)

Limnell, J. 2009. Suomen uhkakuva- ja politiikka 2000-luvun alussa.

Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 29.

Lintula, P. 2005. Maakuntalehden toimittajan toimintatila teknis-rationaalisessa ajassa. School of Business and Economics. University of Jyväskylä.

Malin, V., Aaltio, I. & Takala, T. 2010 Organisaatioiden ja johtamisen kriittinen tutkimus. Editorial. 327-334. http://lta.hse.fi/2010/4/lta_2010_04_s1.pdf (Viitattu 13.2.2013.)

Messick, D. M. & Kramer, R. M. 2005. The Psychology of Leadership. New Perspectives and Research. Lawrence Erlbaum Associates, Inc. New Jersey.

Moisander, J. & Valtonen, A. 2006. Qualitative marketing research: A cultural approach. Sage Publications. London.

Mäkinen, K. 2007. Organisaation strateginen kokonaisturvallisuus. Edita Prima Oy. Helsinki.

Niemelä, P. 2000. Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Niemelä, P. & Lahikainen, A. R.: Inhimillinen turvallisuus. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.

Niemelä, P. & Lahikainen, A. R. 2000. Inhimillinen turvallisuus. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.

Opetushallitus. 2013. Kodin ja koulun yhteistyö perusopetuksessa.

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kodin_ja_koulun_yhteistyo

(Viitattu 20.1.2013.)

Oppilaitosten turvallisuus. 2009. Työryhmän raportti. Sisäasiainministeriön julkaisuja 40/2009. <http://www.intermin.fi/julkaisu/402009?docID=24927> (Viitattu 3.2.2013.)

Orlikowski, W. J. 2010. Practice in research: Phenomenon, perspective and philosophy. D. Golsorkhi, L. Rouleau, D. Seidl, E. & Vaara, E. The Cambridge Handbook on Strategy as Practice. Cambridge University Press, Cambridge, UK, 23–33.

Oulun kaupunki. 2013. Hallinnollinen organisaatio.

<http://www.ouka.fi/oulu/paatoksenteko-ja-hallinto/hallinnollinen-organisaatio>

(Viitattu 21.2.2013.)

Parantainen, A. & Laine, M. 2010. Työterveys ja –turvallisuus sosiaali- ja terveysalalla 2000-luvulla. Sosiaali- ja terveysalan riskiprofiili. Työterveyslaitos. http://www.ttl.fi/fi/tyoturvaluisuus_ja_riskien_hallinta/riskien_hallinta/riskit_altistuminen/riskiprofiilit/Documents/Sosiaali-%20ja%20terveysalan%20riskiprofiili%202010.pdf (Viitattu 9.2.2013.)

Perusopetuslaki. 21.8.1998/628. 4 luku 19 §. Opetuksen julkisuus.

Rantala, O. 2011. Metsä matkailukäytössä: Etnografinen tutkimus luonnossa opastamisesta. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Reason, J. 1997. Managing the Risks of Organisational Accidents. Ashgate Publishig Limited. England.

Reckwitz, A. 2002. Toward a theory of social practices: a development in culturalist theorizing. European journal of social theory 5(2), 243 – 265.

Reiman, T. & Oedewald, P. 2008. Turvallisuuskriittiset organisaatiot. Onnettomuudet, kulttuuri ja johtaminen. Edita Prima Oy. Helsinki

Sallinen, P. 2010. Kameravalvontaopas. Sähköinfo Oy.

http://www.fkl.fi/materiaalipankki/ohjeet/Dokumentit/Kameravalvontaopas_2010.pdf (viitattu 2.2.2013.)

Salmi, V. & Kivivuori, J. 2009. Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 2008. Verkkokatsauksia 10/2009. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLaopptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=10_09%20opettajiin%20kohdistuva%20häirintä%20ja%20väkivalta.pdf&SSURLsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1243792940232&blobheadervalue1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf (Viitattu 3.2.2013.)

Siren, R., Aaltonen, M. & Kääriäinen, J. 2010. Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980-2009. Kansallisen uhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103.

<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLaopptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=OPTL%20tta%20103.pdf&SSURLsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1273671904650&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf> (Viitattu 9.2.2013.)

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Terveyspalvelut.

http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/terveyspalvelut (Viitattu 20.1.2013.)

Suominen, A. 2003. Riskienhallinta. Dark Oy. Vantaa.

Suonsivu, K. 2008. Tilaaja-tuottaja-toimintamallin arviointia työhyvinvoinnin näkökulmasta. Kunnallistieteen aikakauskirja 3/08.

Torikauppias vs. Poliisi. 2009. <http://www.youtube.com/watch?v=rHKOJJKUI8M> (Viitattu 2.3.2013)

Uotinen, J. 2010. Aistimuksellisuus, autoetnografia ja ruumiillinen tietäminen. Elore. Vol. 17. 1/2010. Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

Vaara, E. & Whittington, R. 2012. Strategy-as-Practice: Taking Social Practices Seriously. The Academy of Management Annals. 1-52.

Vaaranen, H. 2004. Kaaharipoikia ja rappioromantiikkaa. Tutkimus erään kaahailukulttuurin elämänilosta ja tuhoisuudesta. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. Teknillinen korkeakoulu.

Vaaranen, H. 1998. Etnografia autolla kaahaavien nuorten miesten autoiluelämäntavasta. Nuorisotutkimus 1998. 4:16. 26-41.

Valtonen, A. 2012. Height matters: practicing consumer agency, gender, and body politics. *Consumption Markets & Culture*. 1-26.

Valtonen, A. 2009. Pikkujuttu – tarina koon tuottamisen käytänteistä. *Kulutustutkimus.Nyt*. 1/2009. ISSN 1797-2345.

Virastomestari- ja turvallisuuspalvelut. 2013. <http://www.ouka.fi/oulu/oulun-konttori/virastomestari-ja-turvallisuuspalvelut> (Viitattu 3.2.2013.)

Virta, J. 2011. Suomalaisen laajan turvallisuuden diskurssi – Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiat diskurssianalyttisesti tarkasteltuna. Diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Vuorinen, K. 2005. Etnografia. Ovaska, S., Aula, A. & Majaranta, P. (toim.) *Käytettävyydestutkimuksen menetelmät*, 63-78. Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos B-2005-1.

Wildavsky, A. 1991. *Searching for safety*. Social Philosophy and Policy Center and Transaction Publishers. UK.